



Pobresa i exclusió social a la província de Barcelona

Enquesta de condicions de vida i
hàbits de la població de Catalunya
2006

Col·lecció_ **Documents de Treball**

Pobresa i exclusió social a la província de Barcelona

Enquesta de condicions de vida i
hàbits de la població de Catalunya
2006

Pobresa i exclusió social a la província de Barcelona

Enquesta de condicions de vida i
hàbits de la població de Catalunya
2006

Col·lecció **Documents de Treball**

Sèrie_Benestar Social, 9



**Diputació
Barcelona**

Aquest estudi forma part de la sèrie d'estudis monogràfics derivats de l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya (ECVHPC), impulsats per la Diputació de Barcelona.

Direcció d'aquest número: Àrea de Benestar Social
Coordinació de les publicacions derivades de l'ECVHPC: Direcció d'Estudis i Prospectiva. Observatori Territorial

L'informe ha estat realitzat per un equip d'investigadors de l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona:

Lara Navarro-Varas Coordinadora
Jaume Clapés Col·laboració tècnica
Alícia Sánchez Estadística

© del text: Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona
de l'edició: Diputació de Barcelona

Novembre, 2009

Producció: Direcció de Comunicació de la Diputació de Barcelona

Composició: Fotoletra, S.A.

Impressió: SA de Litografia

ISBN: 978-84-9803-534-6

Dipòsit legal: B. 46296-2009

Índex

Presentació	9
Introducció	11
1. Pobresa econòmica	15
La pobresa des d'un punt de vista relatiu	16
Metodologia emprada	16
La distribució de la renda	20
Taxes de risc de pobresa	23
La pobresa des d'un punt de vista subjectiu	31
2. Vulnerabilitat laboral	35
L'exclusió del mercat laboral	35
La creació d'ocupació en el període 2000-2006	35
Les característiques de l'atur	40
La involuntarietat del temps parcial	42
La inactivitat	44
La capacitat d'integració del treball remunerat	47
La temporalitat	48
L'absència de representació sindical	52
Els salaris baixos	53
La formació contínua	56
Una visió de conjunt de les condicions de treball	60
3. Vulnerabilitat educativa	61
L'accés al sistema educatiu	61
Evolució del nivell educatiu de la població 2000-2006	62
El capital formatiu	63
Formació insuficient	63
Abandonament prematur dels estudis	65
Desigualtat educativa	66
4. Vulnerabilitat residencial	69
L'accés a l'habitatge	69

El règim de tinença	69
Dificultats d'accés a l'habitatge.	71
Les condicions de l'habitatge	77
La manca d'espai	77
La inadequació de l'espai físic	80
L'habitabilitat	81
L'estabilitat	82
5. Vulnerabilitat relacional	85
Tipologia de les llars	85
Riscos associats a la diversitat familiar	87
Xarxes familiars i socials	91
La llengua de relació: ús del català i el castellà	94
Drets socials	96
Conclusions	99
Annex metodològic	105
Referències bibliogràfiques	119
Nota final	123

Presentació

La pobresa i l'exclusió social són fenòmens dinàmics i interrelacionats que afecten una bona part dels ciutadans i ciutadanes, els quals veuen disminuïdes les seves oportunitats de participar del benestar social. A través de l'informe *POBRESA I EXCLUSIÓ SOCIAL A LA PROVÍNCIA DE BARCELONA*, elaborat a partir de *l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*, podem comprendre millor aquesta realitat per cercar estratègies que ens ajudin, les administracions i la ciutadania, a promoure entorns més igualitaris i inclusius.

Actualment, amb el creixement de l'atur per la crisi econòmica i amb les greus dificultats de la població per afrontar el pagament de l'habitatge, l'índex de pobresa i les situacions d'exclusió social són encara més preocupants. Encara que la situació ha canviat, si examinem la realitat de l'any 2006 que presenta l'estudi, podrem treure'n conclusions pel que fa a les tendències i dinàmiques actuals.

A través de l'informe, podem conèixer l'evolució de la pobresa, l'exclusió i la desigualtat social en els darrers anys i podem copsar com es manifesta de forma diferent en el territori i entre els diversos col·lectius; podem, en definitiva, posar rostre a la pobresa i a l'exclusió. Disposem d'una anàlisi feta des d'una doble mirada: per una banda, des de la perspectiva objectiva, a partir de les dades econòmiques, laborals, educatives, residencials i relacionals; i, per l'altra, des del vessant subjectiu, a partir de com es viu i es percep la pobresa i l'exclusió.

La resposta a les situacions de pobresa i exclusió social requereix una anàlisi exhaustiva dels factors generadors d'exclusió, juntament amb la voluntat ferma de donar-hi resposta, la cooperació entre administracions i agents socials, i el desenvolupament de propostes innovadores i planificades. Només des de la planificació estratègica podrem donar resposta a problemes tan complexos com són la pobresa i l'exclusió social.

Per això, aquest informe representa una oportunitat per analitzar la vulnerabilitat social i repensar les polítiques locals d'inclusió i cohesió social perquè siguin capaces de donar respostes més compromeses, participades, integrals, flexibles i adequades davant necessitats heterogènies, multidimensionals i dinàmiques.

Montserrat Ballarín

Presidenta delegada de l'Àrea de Benestar de la Diputació de Barcelona

Introducció

Els conceptes de pobresa i exclusió social

Durant el segle xx, el desenvolupament i la consolidació de l'estat del benestar ha fet possible la cobertura de necessitats bàsiques dels ciutadans mitjançant la provisió de seguretat social, atenció sanitària, habitatge, educació i serveis socials. Les polítiques assistencials, com a prestacions que funcionen a l'última xarxa de protecció de la població en situació de pobresa, no han estat, però, el principal nucli d'atenció. D'ençà de finals dels anys vuitanta, les transformacions en els dos pilars d'integració social dels individus, això és, en l'estructura productiva i en els models familiars, suposen una mudança de l'escenari tant en termes de noves necessitats socials per a la població com per a la conceptualització mateixa de la pobresa.

L'ampliació interpretativa del fenomen de la pobresa per donar pas a l'ús del terme d'«exclusió social» irromp a l'escenari europeu de la mà de la Comissió Europea, si bé té els seus orígens en la política social francesa. Sota aquesta significació, ja no es tracta només d'un problema de baixos ingressos i insuficiència de recursos materials, sinó d'acumulació de riscos en diferents dimensions de la vida de les persones que, al seu torn, s'aguditzen o es minimitzen al llarg del temps. Tres són els aspectes clau que se subratllen com a característiques de l'exclusió social: el seu origen estructural, el seu caràcter multidimensional i la seva perspectiva dinàmica (Subirats *et al.*, 2004; Laparra *et al.*, 2007). Així entesa, l'exclusió social inclou la pobresa econòmica però també, de manera interrelacionada i acumulativa, altres dificultats d'accés als mecanismes d'integració social. Operativament, es poden identificar diverses dimensions de l'exclusió: econòmica, laboral, educativa, sociosanitària, residencial, relacional i política. Malgrat aquesta diferenciació analítica, no es tracta de compartiments estancs sinó que molt sovint l'exclusió en un d'ells, com per exemple l'absència d'ocupació o la precarietat laboral, desencadena processos de carència en els altres. Així mateix, s'ha d'emfatitzar la naturalesa dinàmica i difusa de les fronteres integració-exclusió, molt més laxes respecte de la societat industrial (Castel, 1997). Es tracta d'un continu de posicions amb diferents intensitats i temps que implica no poder identificar una part de la societat com a exclosa permanentment i una altra com a lliure de tot risc, ambdues homogènies. Es poden donar situacions de precarietat en un moment determinat del cicle vital que, o bé poden desaparèixer, o bé poden aguditzar-se fins a arribar a situacions de pèrdua total d'integració.

Objectius i estructura de l'informe

L'elaboració d'aquest informe respon a la necessitat de conèixer els col·lectius o persones de la província de Barcelona en situació de major risc o vulnerabilitat social en dife-

rents àmbits de la seva vida i analitzar, al mateix temps, la variabilitat interna a escala territorial. Es focalitza també l'atenció en l'evolució temporal dels factors de risc identificats, comparant els resultats de les dues darreres edicions de l'*Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2000 i 2006*.

L'estructura del document respon al caràcter multidimensional de l'exclusió social que s'ha adoptat conceptualment. El primer capítol es dedica a la perspectiva més clàssica dels estudis d'exclusió, això és, a la perspectiva econòmica, i es mesura la pobresa des de dues perspectives complementàries, la relativa i la subjectiva. El segon capítol recull els factors que poden donar origen a situacions de vulnerabilitat des d'un punt de vista laboral, distingint entre l'accés diferencial al mercat de treball i les possibilitats d'integració social del treball remunerat en cas que se'n tingui. L'àmbit educatiu (capítol 3) constitueix un altre pilar des del qual es poden identificar les persones més exposades a patir processos d'exclusió, en la mesura que disposen de recursos formatius escassos o inexistents. L'anàlisi detallada de la dimensió residencial, tractada en el capítol quart, vol evidenciar les desigualtats en el dret de disposar d'un habitatge, no tan sols en termes d'accés sinó de condicions internes i externes del mateix. En el capítol cinquè es fa referència al paper de les xarxes familiars i socials en el procés d'integració-exclusió de les persones. Finalment, en les conclusions se sintetitzen els principals resultats de la recerca.

Consideracions metodològiques prèvies

Les característiques metodològiques de l'*Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya* (ECVHPC) s'expliquen amb detall en l'annex metodològic. No obstant això, s'anticipen aquí una sèrie de consideracions que poden resultar d'interès per a la interpretació de l'estudi.

L'ECVHPC és una enquesta adreçada a persones de 16 i més anys¹ que resideixen en habitatges familiars, de manera que queden fora de l'àmbit d'estudi dos grups de persones àmpliament afectats per l'exclusió més extrema: les persones sense llar² i les que viuen en institucions o en llars col·lectives. D'altra banda, l'univers poblacional de l'enquesta exclou els menors de 16 anys. En termes de risc d'exclusió social, els menors constitueixen una preocupació creixent per als analistes polítics. En els últims anys, les taxes de pobresa relativa d'aquest grup poblacional a la majoria de països de la Unió Europea només són superades pels majors de 65 anys, tradicionalment en situació de més risc de pobresa malgrat que estan protegits històricament pel desenvolupament dels sistemes de pensions. A Catalunya, la pobresa infantil l'any 2006 es xifra en un 22,2%³ (IDESCAT, 2008) i, a Es-

1. En l'edició de 2006.

2. En els últims anys s'està fent un esforç considerable per conèixer, des d'una perspectiva quantitativa, el nombre i les condicions de vida de les persones sense llar. L'*Encuesta sobre las personas sin hogar-EPSh*, elaborada per l'INE l'any 2005, n'és una primera aproximació. A nivell de la ciutat de Barcelona, el març de 2008 es va efectuar un recompte censal nocturn de les persones sense sostre, finançat per la Fundació Un sol món i dirigit pel sociòleg Pedro Cabrera, que s'ha plasmat en l'estudi *Qui dorm al carrer? Una investigació social i ciutadana sobre les persones sense sostre* (Cabrera et al., 2008).

3. Calculada amb el llindar de pobresa per a Catalunya. Per veure com es construeix el llindar de pobresa, vegeu el capítol 1.

panya, en un 23,8%.⁴ Les conseqüències socials i econòmiques que deriven a curt i llarg termini de la vulnerabilitat dels menors esdevenen objecte prioritari d'atenció pública malgrat que les característiques de la mostra impossibiliten en aquest cas la seva anàlisi.

Quan al llarg de l'informe es comparen les dades de l'ECVHPC de les edicions 2000 i 2006, la població de referència és el conjunt de persones de 18 i més anys, per tal de respectar la sèrie temporal. En canvi, quan les dades es refereixen exclusivament a l'última edició (2006), la població de referència és el col·lectiu de persones de 16 i més anys.

Els resultats que es presenten, tant si són taules de freqüències com creuaments bivariants o trivariants, són estadísticament significatius. Quan no ho són però ha calgut incloure'ls perquè formen part d'altres anàlisis que sí que ho són, s'especifica en el text. En tots els resultats la no-resposta s'ha considerat com a valor perdut en les variables analitzades que no superaven el 5%, excepte per a la variable d'ingressos anuals de la llar i en algun altre cas en què s'ha considerat que podia ser un valor interpretat sociològicament.⁵

4. La taxa de pobresa relativa mitjana per als menors de 16 anys a la Unió Europea-15 és del 18% l'any 2006.

5. En concret, la no-resposta s'ha inclòs en la variable «Situació legal de residència de les persones nascudes a la resta del món».

1. Pobresa econòmica

Malgrat la multidimensionalitat que s'assenyala en el fenomen de l'exclusió social, l'òptica econòmica continua ocupant un lloc prioritari en les aproximacions que es realitzen en l'actualitat, tant perquè la manca de recursos monetaris sembla ser present en gran part dels processos d'exclusió com pel pes que continua exercint la tradició dels estudis sobre pobresa. Tanmateix, el concepte de pobresa i el seu càlcul ha estat objecte de múltiples reflexions en els darrers trenta anys. Tot seguit es fa un repàs, sense ànim d'exhaustivitat, dels diferents tipus d'indicadors que se solen utilitzar per quantificar-la i, sobretot, dels aspectes més rellevants a l'hora d'interpretar-ne els resultats.

Des d'un punt de vista operatiu, la Comissió Europea defineix: «Són pobres aquelles persones, famílies i grups els recursos dels quals (econòmics, socials i culturals) són tan limitats que els exclouen del nivell de vida que es considera acceptable en la societat en la qual viuen».⁶ Per aproximar-se a aquests recursos es poden utilitzar dos tipus d'indicadors, els directes i els indirectes.

Darrere l'ús d'indicadors directes, hi ha una conceptualització de la pobresa relacionada amb la impossibilitat d'accés a béns de consum socialment considerats com a bàsics (alimentació, habitatge, relacions socials, activitats d'oci, etc.). L'èmfasi analític es focalitza en les condicions de vida de les persones o les llars una vegada ja s'han utilitzat els recursos econòmics, en la mesura que la consideració exclusiva de la renda pot oferir una imatge esbiaixada de les condicions de vida de les persones. Es tracta d'una aproximació multidimensional en què el protagonisme el prenen les variables no monetàries i la construcció d'indicadors de privació.⁷

Les anàlisis que tenen en compte l'opinió dels individus sobre la seva pròpia situació també formen part d'aquesta aproximació directa a l'estudi de la pobresa. En aquest cas es parla de pobresa subjectiva, suposant que és l'individu mateix el qui millor pot valorar la seva situació, davant les aproximacions objectives, que utilitzen només variables observables.

Els indicadors de tipus indirecte es basen en el postulat que existeix una relació molt forta entre el nivell de recursos econòmics disponibles i les condicions de vida possibles. Aquesta aproximació remet al principi d'igualtat d'oportunitats i al dret a disposar d'un nivell mínim de recursos. El que es considera rellevant és que totes les persones comencin amb els mateixos recursos econòmics, independentment de l'ús que en faci cadascú

6. Definició adoptada l'any 1975 en el Primer Programa de Pobresa de la Comissió Europea. Citat a Arriba, 2002.

7. Entre els principals autors que segueixen aquesta línia d'anàlisi es troben Peter Townsend, que la va iniciar a finals dels anys vuitanta, i actualment els treballs d'Anne-Catherine Guio (Guio, A. C., 2005) i Christina Pantazis (Pantazis, C.; Gordon, D.; Levitas, R., 2006).

(García, C. *et al.*, 2001). Els indicadors indirectes que s'utilitzen amb més freqüència es construeixen a partir de la renda disponible o de la despesa familiar.⁸ Segons el tipus de barem o referència utilitzada per establir el nivell mínim de recursos es pot parlar de pobresa absoluta o de pobresa relativa.

En el cas de la pobresa absoluta, s'estableix un llindar de pobresa a partir del cost d'una cistella de béns mínima, o bé a partir de la proporció de renda disponible que les famílies gasten en les necessitats més bàsiques. Es tracta, per tant, d'un llindar absolut de la pobresa, en què la línia de pobresa només canvia en el temps per reflectir canvis en el nivell de preus.⁹ A diferència de les línies de pobresa relativa, aquesta aproximació és sensible al desenvolupament econòmic malgrat que la distribució de la renda sigui homogènia entre tota la població. Altres llindars de pobresa absoluta poden ser de tipus administratiu, com per exemple els ingressos per sota dels quals es reconeix el dret a rebre assistència social. A Catalunya, s'utilitza l'indicador de renda de suficiència –IRSC–, fixat l'any 2009 en 7.888,84 euros anuals.¹⁰ Amb tots dos tipus de llindar absolut, una persona pobra és qualificada de la mateixa manera en qualsevol societat.

Des d'un punt de vista relatiu, en canvi, es mesura la posició d'un individu respecte de la comunitat en la qual es troba immers, i aquesta posició és la que defineix que sigui considerat o no en situació de risc de pobresa; es quantifica el desavantatge relatiu de les persones en relació amb l'estàndard de vida de què gaudeix la majoria de la població de referència. La idea subjacent és que és molt poc probable que les persones o llars que tenen uns ingressos a una certa distància per sota de la majoria puguin participar de forma completa en la vida de la comunitat.

En tot cas, es tracta de mètodes diferents que en les anàlisis actuals busquen la complementarietat. En aquest informe l'aproximació a la pobresa es realitza bàsicament des d'una perspectiva relativa, tot i que es dedica un apartat a l'aproximació subjectiva. Altrament, es vincula la pobresa monetària a un moment determinat del temps i a la seva evolució en els darrers anys. Així, no es mesuren els moviments d'entrada i de sortida de les persones en situació de pobresa ni la seva persistència, que constituiria una aproximació longitudinal al fenomen –igualmente interessant per a l'estudi de l'exclusió social–, sinó la quantitat i les característiques dels individus que són classificats com a pobres els anys 2000 i 2006.

La pobresa des d'un punt de vista relatiu

Metodologia emprada

L'aproximació relativa situa el fenomen de la pobresa en la societat objecte d'estudi. Es considera que una persona és pobra quan es troba en una situació de clar desavantatge,

8. La majoria d'estudis realitzats a Espanya amb la despesa com a indicador indirecte es basen en els resultats de l'enquesta de pressupostos familiars, realitzada per primera vegada a Espanya l'any 1958.

9. Aquest tipus d'aproximació sol ser emprada com a mesura oficial de pobresa als Estats Units.

10. L'IRSC es va introduir en la Llei 13/2006, de prestacions socials de caràcter econòmic, i s'actualitza cada any en la Llei de pressupostos.

econòmic i social, respecte de la resta de persones del seu entorn. Segons aquesta concepció, molt relacionada amb la noció de desigualtat, són els ingressos del conjunt de la població i la seva distribució els que estableixen el llindar per sota del qual una persona o una llar és qualificada com a pobra. Si bé aquesta perspectiva analítica és la utilitzada oficialment per la Comissió Europea,¹¹ cal esmentar les limitacions de la seva mesura per tal d'interpretar-ne correctament els resultats (García, C. *et al.*, 2001). Com que el nombre de pobres depèn de la posició relativa de les persones en l'escala de la distribució de la renda del conjunt de la població, qualsevol augment homogeni del nivell d'ingressos d'una societat determinada manté invariable la comptabilització de la pobresa. En aquest cas hipotètic, sí que es produiria un increment del llindar o línia de pobresa i, presumiblement, també de les condicions de vida, però no una reducció de les taxes de risc. Perquè disminueixi el percentatge de pobres és del tot necessari que es produeixin canvis en la distribució de la renda. Entendre això permet, al mateix temps, dissociar el creixement econòmic de la reducció *per se* de la pobresa relativa. És a dir, un context econòmic favorable, com el registrat des de mitjans dels anys noranta, no comporta automàticament un descens de les taxes de pobresa. De fet, la proporció de persones pobres a l'Estat espanyol, que és el territori del qual es disposa de les sèries històriques més completes, s'ha mantingut en un interval del 18% al 20% d'ençà de l'any 1996.¹² De la mateixa manera, les etapes de crisi o recessió en termes macroeconòmics no tenen per què traduir-se socialment en un augment de la pobresa. És en aquest punt on pren importància el desenvolupament dels components bàsics del sistema de protecció social i de les polítiques redistributives, tant des d'un punt de vista de capacitat com d'intensitat protectora.

Des d'una perspectiva més metodològica, les limitacions d'estimar la pobresa mitjançant la renda estan relacionades, en primer terme, amb el fet que normalment se n'exclouen els components no monetaris, la riquesa i el patrimoni. En segon lloc, i en la mesura que la renda s'obté de dades d'enquesta, s'ha de fer front a la manca de resposta¹³ i tenir present un possible desajust respecte de l'aproximació mitjançant registres fiscals.¹⁴ Seguint els criteris proposats per la UE per realitzar les estimacions oficials de l'extensió de la pobresa, en aquest informe s'utilitza un llindar relatiu (60% de la renda mediana) i s'ajusta per l'escala d'equivalència de l'OCDE modificada,¹⁵ a fi que les rendes disponibles siguin comparables entre persones.

11. Des del Consell Europeu celebrat a Laeken l'any 2001, es van estandaritzar una sèrie d'indicadors referits a la inclusió social (pobresa monetària, ocupació, salut i educació) que, al seu torn, serveixen per fer el seguiment dels plans nacionals d'inclusió social de cadascun dels estats membres.

12. Dades d'Eurostat extretes del PHOGUE i l'EU-SILC.

13. Vegeu l'annex metodològic.

14. En aquest informe, també s'hi han d'afegir les limitacions derivades de reconvertir una variable categòrica a una de contínua: la variable «Ingressos nets anuals de la llar», que està recollida originalment a l'ECVHPC en intervals, s'ha hagut de recodificar prenent com a valors de referència la marca de classe de cada interval. Els «Ingressos nets anuals de la llar» fan referència a l'any anterior a la realització de l'enquesta.

15. L'escala OCDE modificada permet calcular les unitats de consum i assigna valor 1 al primer membre de la llar, 0,5 a la resta d'adults i persones de 14 i més anys i 0,3 als menors de 14 anys. Es parteix de la hipòtesi que els membres de la llar no tan sols comparteixen l'habitatge com a espai físic sinó que comparteixen els seus ingressos; per tant, el nivell de vida de cadascun d'ells dependrà de la renda del conjunt. Els ingressos per unitat de consum s'obtenen dividint els ingressos totals de la llar entre el nombre de les unitats de consum.

Per últim, cal fer esment de l'elecció de la comunitat de referència. El concepte mateix de pobresa relativa i el que el diferencia del de pobresa absoluta és, precisament, que la persona sigui considerada pobra quan la seva limitació d'ingressos no li permet portar un estil de vida considerat normal en el seu entorn (Ayala *et al.*, 2008). El límit obvi és la pròpia definició d'aquest espai social. En aquest sentit, l'elecció del territori de referència esdevé una qüestió de vital importància en el procés, ja que en funció de quin territori es triï les taxes de risc de pobresa per a un mateix col·lectiu –i exactament amb les mateixes dades– seran diferents. Aquesta disparitat de criteris en l'elecció de la unitat territorial és el que s'evidencia en els darrers càlculs de pobresa per part dels diferents organismes d'estadística oficial de l'Estat espanyol. L'INE, a partir de l'*Enquesta de condicions de vida*¹⁶, considera la construcció d'un únic llindar de pobresa a partir de la renda de tots els residents a Espanya i l'aplica a les 17 comunitats autònomes. Sota aquest criteri de llindar espanyol, la taxa de pobresa relativa per a Catalunya l'any 2007 és del 13,4%. Amb les mateixes dades, l'Institut d'Estadística de Catalunya realitza el càlcul del llindar de pobresa tenint en compte únicament els ingressos de la població de Catalunya. La taxa de risc de pobresa relativa ascendeix aleshores al 18,4%. Per a alguns autors, és més convenient aplicar el llindar autonòmic, ja que permet captar les diferències i desigualtats de les unitats territorials inferiors a l'estatal i, en conseqüència, introduir elements d'anàlisi de la pobresa rellevants per a les comunitats autònomes (Gómez-Granell *et al.*, 2008; Ayala *et al.*, 2008; Balaguer *et al.*, 1999).

En la figura 1 es mostren les taxes de risc de pobresa a la província de Barcelona considerant els efectes de la diversitat de criteris en l'elecció de la comunitat de referència i, en conseqüència, en la construcció mateixa dels llindars. (Vegeu la distribució territorial dels municipis de la província a la pàgina 33.)

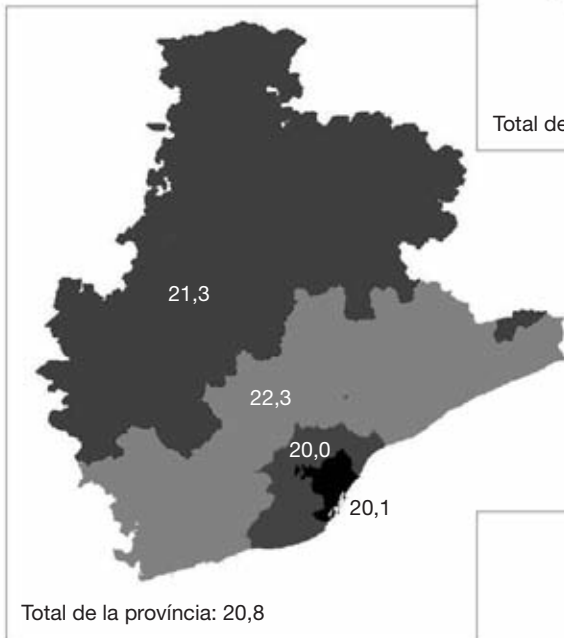
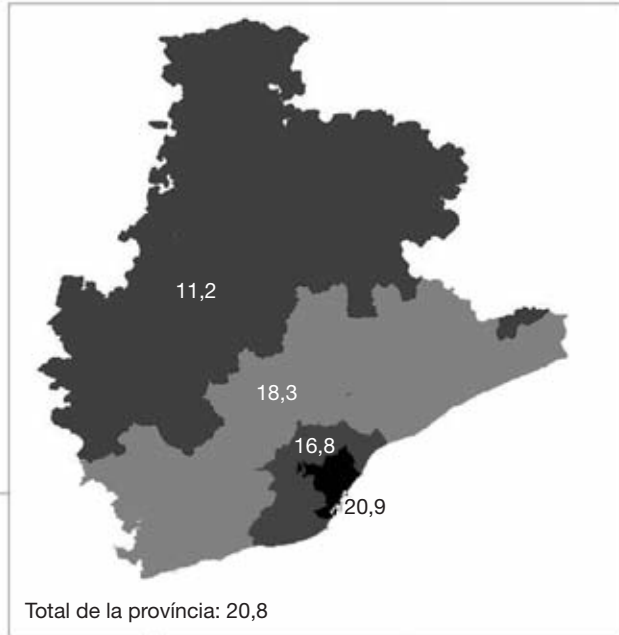
Com s'observa, la taxa de pobresa relativa de la província de Barcelona se situa en un interval del 17% al gairebé 21% segons si el llindar es calcula atenent a la distribució de la renda de tot Catalunya o si es construeix considerant només la renda dels habitants a la província mateixa. Tanmateix, el dibuix de la pobresa és força diferent si s'apliquen aquestes consideracions als diferents territoris que formen la província i s'interpreten els resultats en aquesta clau territorial: l'ús d'un llindar supraterritorial, com podria ser el llindar provincial o català, ofereix una imatge de la pobresa associada a les zones menys poblades i d'àmbit rural, essent els municipis més allunyats de la metròpoli els que presenten unes taxes més altes de risc de pobresa. En canvi, si s'aplica a cada demarcació el llindar calculat segons la distribució de la renda de la seva població, el dibuix és totalment oposat: les taxes de pobresa més elevades es concentren a les àrees més urbanitzades. Aquestes diferències cal explicar-les pel diferent nivell adquisitiu i pel grau d'igualtat en la seva distribució en el si del territori provincial.

La mediana d'ingressos per unitat de consum (i, en conseqüència, també el llindar de pobresa) és més elevada a Barcelona i va disminuint a mesura que ens allunyem de la ciutat (figura 2). Si s'aplica a qualsevol de les unitats territorials un llindar supraterritorial que estigui

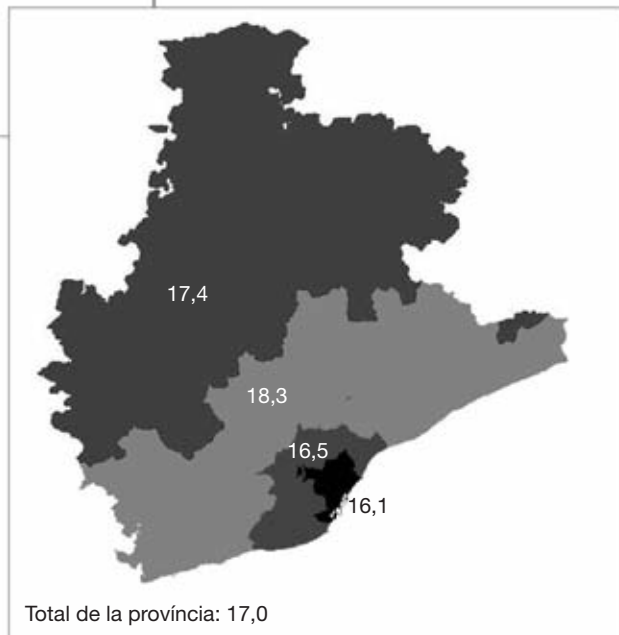
16. L'*Enquesta de condicions de vida*_ECV (o, en terminologia anglesa, EU-SILC) és una enquesta harmonitzada a nivell europeu que substitueix el *Panell de Llars*_PHOGUE (amb vigència en el període 1994-2001). Constitueix una de les fonts bàsiques de dades que han de permetre descriure les condicions de vida de la població i la identificació de les principals necessitats socials.

Figura 1. Taxes de risc de pobresa (60% de la mediana) de la població de 16 i més anys segons diferents llindars territorials (%). Província de Barcelona. 2006

Taxes de risc de pobresa relativa (60% de la mediana) segons el llindar del propi territori.
Província de Barcelona, 2006



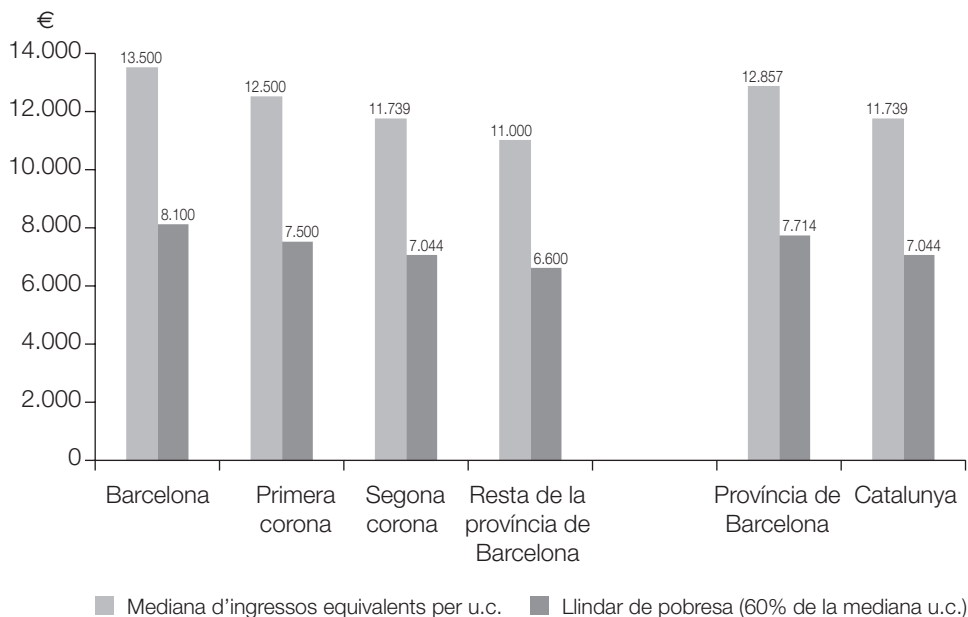
Taxes de risc de pobresa relativa (60% de la mediana) segons el llindar de la província de Barcelona.
Província de Barcelona, 2006



Taxes de risc de pobresa relativa (60% de la mediana) segons el llindar de Catalunya.
Província de Barcelona, 2006

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Figura 2. Mediana dels ingressos equivalents per unitat de consum i llindar de pobresa. Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

per sobre del seu propi valor, l'efecte serà un augment de les taxes de risc de pobresa respecte de les calculades considerant únicament la seva població, i a l'inrevés.

La distribució de la renda

Tal com esmentàvem, el concepte de pobresa relativa està molt relacionat amb el repartiment que es faci dels ingressos dins d'una societat determinada. Per mesurar aquesta desigualtat econòmica es pot utilitzar l'índex de Gini, així com les ràtios S80/20 i S90/10, que calculen la distància entre el 20% de les persones amb més ingressos i el 20% de les persones amb menys ingressos i la distància entre el decil més benestant respecte del 10% de la població amb ingressos inferiors, respectivament.

Les dues darreres edicions de l'*Enquesta* permeten constatar un lleuger augment de la desigualtat a la província de Barcelona (taula 1): l'índex de Gini¹⁷ ha passat del 0,24 al 0,27. Aquest augment de la desigualtat no es distribueix homogèniament per a tota la població, sinó que és la diferència entre els decils extrems el que s'aguditza. L'any 2006, el 10% de la població amb més renda acumula 6,68 vegades els ingressos de la població del decil inferior. L'any 2000, aquesta ràtio era de 6,55. En canvi, s'ha reduït la desigualtat entre els quintils superior i inferior: del 4,34 s'ha passat al 4,21.

17. Els valors de l'índex de Gini es mouen entre 0 i 1; el valor 1 correspondria a aquelles situacions en què el nivell de desigualtat fos màxim, i el valor 0 representaria una societat en què tothom tingués exactament els mateixos ingressos.

Taula 1. Distribució de la renda de la població de 18 i més anys. Província de Barcelona. 2000-2006

	<i>Barcelona</i>		<i>Primera corona</i>		<i>Segona corona</i>		<i>Resta de la província de Barcelona</i>		<i>Total de la província de Barcelona</i>	
	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006
Índex de Gini	0,26	0,30	0,20	0,22	0,23	0,25	0,19	0,22	0,24	0,27
S80/20	5,50	4,98	3,60	4,15	4,79	4,17	3,01	4,10	4,34	4,21
S90/10	6,31	7,49	6,41	6,09	5,47	6,33	5,76	6,00	6,55	6,68

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Aquest augment de la desigualtat en termes econòmics experimentat en el conjunt de la província també s'ha produït en tots els territoris que la conformen, per bé que amb alguns matisos. Al municipi de Barcelona, on l'any 2000 l'índex de Gini era més elevat, és on s'ha produït també l'augment més acusat, tot passant de 0,26 a 0,30. En aquest territori, les ràtios S80/20 i S90/10 s'han comportat igual que a la província, és a dir, amb un increment de la desigualtat quan es consideren els decils extrems (de 6,41 a 7,49) i una reducció quan es consideren el quintils. La segona corona metropolitana ha evolucionat en el mateix sentit que Barcelona, però amb variacions força més suaus. D'altra banda, a la primera corona els indicadors S90/10 i S80/20 s'han comportat a l'inrevés, amb reducció de la distància entre els decils extrems i augment quan s'eixampla la base d'anàlisi als quintils. A la resta de la província tots els indicadors que mesuren la desigualtat en la distribució de la renda han augmentat entre 2000 i 2006, per bé que aquest territori continua sent el que presenta una menor desigualtat en la distribució de la renda.

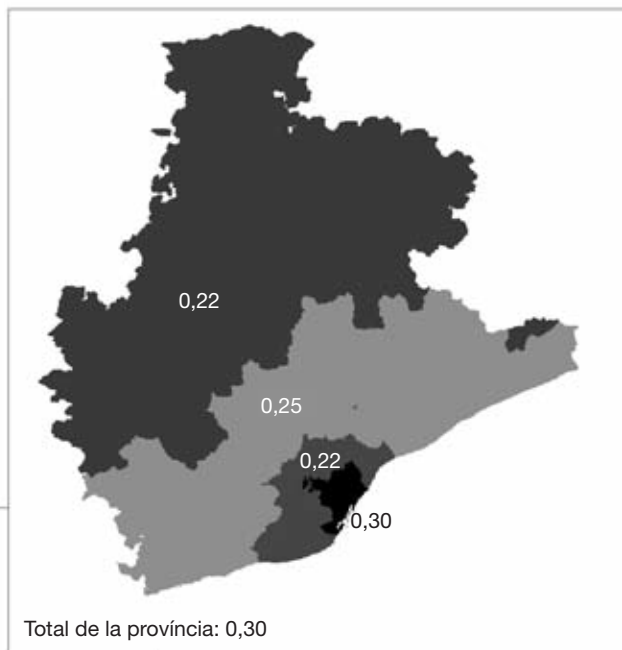
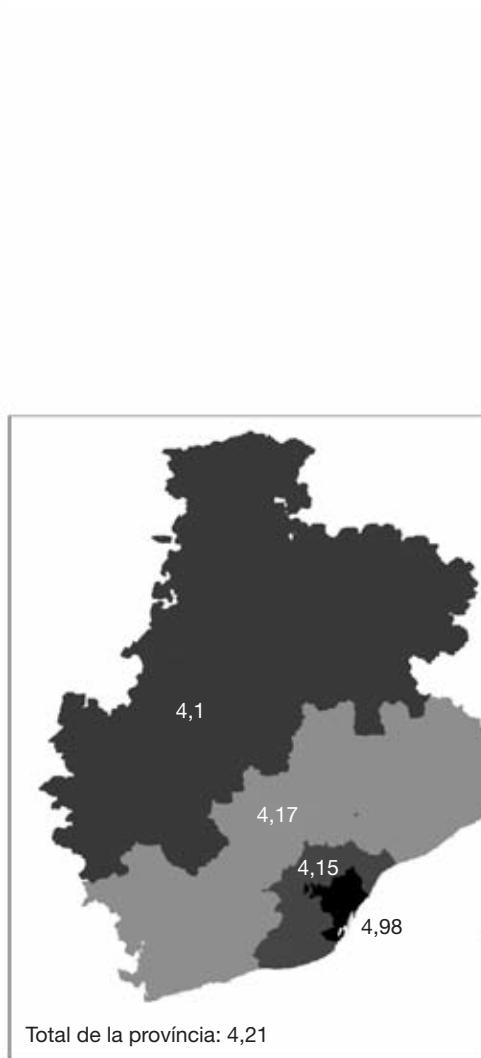
Pot semblar contradictori que en una etapa de bonança econòmica, amb importants augments de creació d'ocupació, com ha estat el període comprès entre les dues enquestes 2000-2006, la desigualtat en termes monetaris no s'hagi reduït a la província de Barcelona. Tanmateix, i tal com s'anunciava anteriorment, el creixement econòmic no és sinònim de desenvolupament social, si no és que va acompanyat d'una millora en el repartiment dels recursos. Aquesta sembla haver estat també la tendència en els últims anys a l'Estat espanyol, on el creixement econòmic perllongat d'ençà de la meitat dels anys noranta no s'ha materialitzat en una reducció de les desigualtats econòmiques, i s'ha produït, a més, un canvi d'escenari respecte d'etapes anteriors d'expansió de l'economia espanyola, que s'havien traduït sistemàticament en millores en la redistribució de la riquesa.¹⁸

En la figura 3 es representen les mesures de desigualtat esmentades per als territoris que configuren la província. Es constata més homogeneïtzació social en termes monetaris a la primera corona metropolitana i en els municipis que conformen el que hem denominat resta de la província de Barcelona, i, en canvi, més polarització a la segona corona metropolitana i a la ciutat de Barcelona.

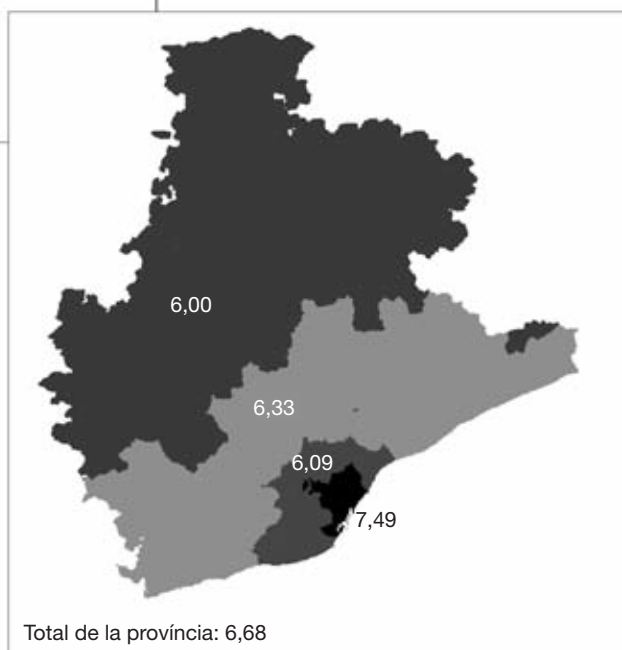
18. Vegeu Fundación FOESSA (2008).

Figura 3. Mesures de desigualtat (%). Província de Barcelona. 2006

Índex de Gini.
Província de Barcelona, 2006



Ràtio S80/20.
Província de Barcelona, 2006



Ràtio S90/10.
Província de Barcelona, 2006

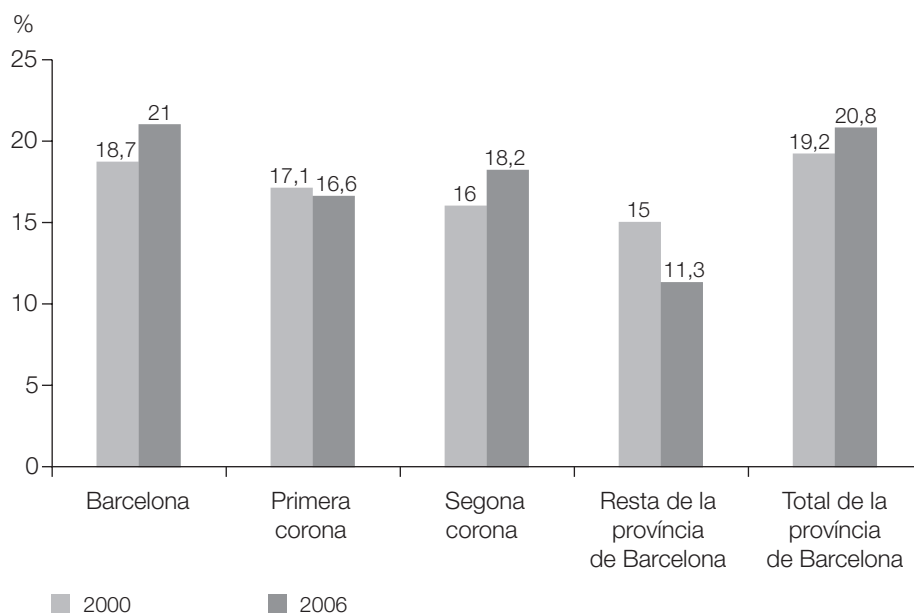
Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Taxes de risc de pobresa

Tot considerant que un dels principals objectius del present informe és analitzar la pobresa a la província de Barcelona en clau territorial, finalment s'ha adoptat el criteri de calcular un llindar de pobresa per a cadascuna de les unitats territorials, atenent a la distribució interna de la renda. Els resultats obtinguts fins al moment evidencien que com més s'ajusten els llindars de pobresa a la població analitzada, les taxes de risc de pobresa millor reflecteixen les característiques socials de cada territori.

El percentatge de persones pobres a la província de Barcelona, calculat a partir del 60% de la mediana dels ingressos equivalents de la població amb les dades de la darrera edició de l'ECVHPC, és del 20,8%. Aproximadament, una cinquena part de la població està en situació de desavantatge respecte de la resta de persones de la província. Això no vol dir, necessàriament, que es trobin en situació de pobresa sinó, més aviat, que es troben en situació de risc en relació amb el nivell de vida dels seus conciutadans. Dels diversos territoris en què es divideix la província, és a la ciutat de Barcelona on la taxa és més elevada; la segueixen la segona corona metropolitana amb el 18,3%, la primera corona amb el 16,8% i la resta de la província amb l'11,2%. Així mateix, aquests percentatges mostren la correlació existent entre els nivells de pobresa relativa i la desigualtat en la distribució de la renda que s'ha analitzat anteriorment.

Figura 4. Taxes de risc de pobresa (60% de la mediana) de la població de 18 i més anys. Província de Barcelona. 2000-2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

La comparació entre les dues darreres edicions de l'enquesta (figura 4) mostra un increment en la proporció de persones que es troben per sota el llindar de pobresa a la pro-

víncia: del 18,7% el 2000 al 21% el 2006.¹⁹ Es constata, doncs, que malgrat el context de creixement econòmic, no s'ha produït una reducció de la dispersió de les rendes, que és el que realment faria disminuir la taxa. És a dir, aquesta aproximació relativa a la pobresa no està dient si han millorat o no les condicions de vida de la població durant el període 2000-2006, sinó que les desigualtats de renda s'han eixamplat. Per territoris, al municipi de Barcelona i a la segona corona metropolitana les taxes de risc de pobresa han augmentat, mentre que a la primera corona i a la resta de la província han disminuït.

Feminització de la pobresa

Les taxes de risc de pobresa segons el sexe (taula 2) mostren una feminització de la mateixa en totes les unitats territorials analitzades.²⁰ En el conjunt de la província de Barcelona, gairebé una de cada quatre dones es troba sota el llindar de pobresa, enfront del 17,2% dels homes. A la ciutat de Barcelona és on el diferencial entre sexes és més acusat (25,1% per a les dones i 16,1% per als homes), mentre que a la resta de territoris les diferències en cap cas superen els 4 punts. La composició de les persones pobres atenent al sexe es distancia de la relació de masculinitat que es dona en la majoria de societats: aproximadament el 60% del col·lectiu de persones pobres són dones. De fet, l'efecte acumulatiu de la lleu sobremortalitat masculina en pràcticament totes les edats provoca que en les edats més avançades les proporcions s'inverteixin i passi a haver-hi més dones que homes i, en conseqüència, que la vellesa sigui principalment femenina. Al marge, però, dels factors demogràfics cal buscar l'origen d'aquesta sobreexposició de les dones a la pobresa en l'accés diferencial al mercat de treball, en historials laborals incomplets i en bases de cotització històricament més baixes, amb seqüeles que persisteixen al llarg del cicle vital.

Pobresa a les edats més avançades

Les taxes de risc de pobresa segons els grups d'edat (taula 2) presenten diferències importants malgrat que requereixen matisos interpretatius. Les persones de més de 64 anys són les que es troben en més proporció sota el llindar de pobresa (2 de cada 5). Així, mentre que representen menys del 20% de la població a la província, dupliquen aquest percentatge sobre la composició dels pobres. En canvi, les taxes de les persones en edat activa són molt inferiors (12,2% per a la població de 16 a 34 anys i 16,3% per a la població de 35 a 64 anys). L'origen dels ingressos d'uns i altres grups d'edat explica en gran mesura la intensitat del risc de ser pobre. Així, els ingressos de les persones de més edat no provenen majoritàriament de les rendes del treball, sinó de prestacions socials via contributiva o, en el seu defecte, via assistencial o no contributiva (amb menys intensitat protectora). Malgrat l'èxit

19. Les diferències decimals entre les dades que es refereixen al període 2000-2006 i les que únicament són de 2006 es deuen al fet que la població comparable en les dues darreres edicions de l'ECVHPC és la de 18 i més anys. En canvi, quan es fa referència a l'any 2006 l'univers poblacional són totes les persones de 16 i més anys.

20. La taxa de pobresa per a les dones es calcula com el nombre de dones pobres sobre el total de dones. S'aplica la mateixa metodologia per calcular les taxes de pobresa per als homes, els diferents grups d'edat, el lloc de naixement, el tipus de llars, etc.

que en termes socials ha significat el desenvolupament i extensió del sistema de pensions de la Seguretat Social, així com de la protecció no contributiva,²¹ la capacitat de les prestacions per apropar les rendes dels beneficiaris/àries als de la mitjana de la població derivades del mercat de treball ha estat més limitada (Ayala i Sastre, 2007; Arriba, 2008). Al mateix temps, la perspectiva relativa des de la qual es mesura la pobresa i, en conseqüència, la no-consideració en l'anàlisi de la riquesa i el patrimoni és un dels arguments que s'esgrimeixen per relativitzar la vulnerabilitat econòmica d'aquest col·lectiu.

Paral·lelament, les persones joves, de 16 a 34 anys, no presenten taxes de pobresa gaire elevades tot i ser un dels col·lectius més afectats tant per les dificultats d'accés al mercat de treball com per les condicions laborals –tal com s'analitzarà en el capítol següent. S'ha de tenir en compte, però, que una mica més de la meitat dels entrevistats/des d'aquesta franja d'edat no viuen emancipats (54,1%); per tant, els ingressos familiars a partir dels quals es mesura la pobresa no depenen únicament dels seus ingressos personals. En aquests casos, la solidaritat familiar atenuaria el risc de pobresa.

En clau territorial, les diverses àrees de la província presenten taxes similars per als diferents grups d'edat: al voltant del 40% per als més grans de 64 anys, aproximadament del 15% per a la població de 35 a 64 anys, i sobre el 10% per als menors de 35 anys.

Pobresa associada a la població immigrada

Si es consideren les taxes de risc de pobresa segons l'origen geogràfic de la població que resideix a la província de Barcelona s'observa que la taxa de les persones nascudes fora de Catalunya dobla la dels que hi han nascut. Mentre que la d'aquests darrers és gairebé del 15%, la taxa dels nascuts a la resta d'Espanya és del doble (29,6%) i la dels nascuts fora d'Espanya²² és del 34,1%. La vulnerabilitat d'aquests dos col·lectius obeeix a motius diferents. Entre els nascuts a la resta d'Espanya el factor edat és fonamental, amb un pes rellevant de les persones de més de 65 anys; entre els nascuts a la resta del món, la vulnerabilitat econòmica està molt relacionada amb les condicions laborals i la capacitat d'integració de l'ocupació. Les persones nascudes fora de l'Estat espanyol, si bé no arriben a representar el 10% de població de 16 i més anys de la província, tripliquen aquest percentatge en la distribució del total de la població pobra.

Territorialment, es reproduïx la tendència explicada per a la província malgrat que l'estructura de la població atenent a l'origen és força diferent. Així, les persones nascudes a Catalunya representen la meitat dels pobres a la ciutat de Barcelona, mentre que a la primera corona metropolitana són els nascuts a la resta d'Espanya el principal gruix de persones sota el llindar de pobresa. L'assentament de les onades migratòries dels anys seixanta i setanta del segle passat, amb molta més presència a la regió metropolitana, explica aquest pes desigual d'uns i altres al llarg del territori provincial.

21. Les pensions no contributives de la Seguretat Social van ser creades l'any 1990 mitjançant la Llei 26/1990 i s'adrecen a les persones que no poden acollir-se a cap cobertura contributiva i no disposen de prou recursos econòmics.

22. Dins la categoria de nascuts fora d'Espanya s'inclouen indistintament immigrants comunitaris i extracomunitaris per raons de significativitat estadística.

Taula 2. Perfil de la pobresa. Província de Barcelona. 2006

	<i>Barcelona</i>			<i>Primera corona</i>		
	<i>Taxa de pobresa relativa</i>	<i>% de població pobra</i>	<i>% de la població total*</i>	<i>Taxa de pobresa relativa</i>	<i>% de població pobra</i>	<i>% de la població total*</i>
Sexe						
Homes	16,1	36,0	46,6	15,2	45,4	50,3
Dones	25,1	64,0	53,4	18,4	54,6	49,7
Edat						
De 16 a 34 anys	12,4	15,5	26,0	8,5	16,9	33,5
De 35 a 64 anys	16,7	39,7	49,5	14,0	40,5	48,6
65 i més anys	38,3	44,8	24,5	39,9	42,5	17,9
Lloc de naixement						
Catalunya	15,7	49,2	65,6	9,5	30,8	54,2
Resta d'Espanya	29,7	34,2	24,0	24,5	52,3	35,9
Resta del món	33,3	16,6	10,4	28,7	16,9	9,9
Tipus de llar						
Unipersonal	40,8	25,2	12,9	17,7	7,7	7,3
Dues o més persones sense nucli	29,9	5,4	3,8	32,2	6,5	3,4
Parella sense fills/es (amb o sense altres persones)	18,3	23,7	27,1	26,9	41,2	25,7
Parella amb fills/es (amb o sense altres persones)	14,8	33,6	47,5	10,2	33,9	56,0
Monoparental (amb o sense altres persones)	29,1	11,0	7,9	21,0	8,4	6,7
Dos o més nuclis	25,8	1,0	0,8	43,2	2,3	0,9
Relació amb l'activitat						
Ocupat/da	8,3	21,6	54,6	4,8	16,7	58,1
Desocupat/da	37,7	7,8	4,3	27,6	9,1	5,5
Feines de la llar	40,2	25,3	13,2	35,4	28,1	13,3
Jubilat/da	35,8	32,9	19,2	36,0	32,8	15,3
Altres situacions d'inactivitat	28,8	12,4	9,0	28,7	13,4	7,8
Tipus d'ingrés combinat de tots els membres de la llar						
Tots del treball	10,0	26,4	54,3	7,9	27,9	58,8
Tots de prestacions socials	46,0	59,4	26,7	47,0	59,9	21,4
Del treball + prestacions socials	15,6	14,4	19,0	10,5	12,3	19,8
Total	20,9			16,8		

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

* Es refereix a la distribució percentual de la població de la qual se'n coneixen els ingressos anuals de la llar.

<i>Segona corona</i>			<i>Resta de la província</i>			<i>Total de la província</i>		
<i>Taxa de pobresa relativa</i>	<i>% de població pobra</i>	<i>% de la població total*</i>	<i>Taxa de pobresa relativa</i>	<i>% de població pobra</i>	<i>% de la població total*</i>	<i>Taxa de pobresa relativa</i>	<i>% de població pobra</i>	<i>% de la població total*</i>
16,7	44,7	49,1	9,4	43,9	52,5	17,3	40,6	48,9
19,9	55,3	50,9	13,3	56,1	47,5	24,2	59,4	51,1
10,9	16,7	28,0	–	–	27,1	12,2	16,9	28,9
14,4	40,4	51,3	–	–	51,7	16,3	39,0	50,0
38,0	42,8	20,7	–	–	21,3	43,4	44,0	21,1
12,4	41,3	61,1	–	–	73,3	14,7	43,4	61,6
26,0	44,1	31,0	–	–	19,1	29,6	41,5	29,2
34,0	14,6	7,9	–	–	7,6	34,1	15,2	9,3
26,2	12,5	8,7	–	–	8,8	45,9	21,3	9,7
18,6	1,9	1,8	–	–	2,7	27,9	4,0	3,0
23,5	37,9	29,5	–	–	29,7	22,6	29,9	27,6
13,3	39,1	53,7	–	–	53,0	14,1	35,4	52,3
25,1	6,9	5,0	–	–	4,6	26,0	8,0	6,4
27,8	1,8	1,2	–	–	1,1	29,9	1,4	1,0
8,2	26,1	57,9	–	–	56,8	8,3	22,6	56,7
35,4	8,4	4,3	–	–	3,7	35,1	7,8	4,6
31,0	21,9	13,0	–	–	10,2	39,8	24,6	12,9
32,0	32,6	18,7	–	–	21,5	38,0	33,0	18,1
33,1	11,0	6,1	–	–	7,7	32,5	12,0	7,7
9,7	31,0	58,0	–	–	51,3	10,9	29,5	56,5
38,3	49,2	23,4	–	–	25,2	48,8	56,4	24,0
19,6	19,9	18,6	–	–	23,5	15,0	14,1	19,5
18,3				11,2		20,8		

Viure en solitari

Una altra variable força rellevant a l'hora d'estudiar la pobresa és el tipus de llar on viuen les persones. A la província de Barcelona les persones amb un risc més elevat de tenir uns ingressos per sota del llindar de pobresa relativa són les que viuen soles (més de quatre de cada deu). Per contra, les llars nuclears clàssiques, formades per la parella i fills/es, són les menys exposades a patir situacions de privació econòmica. La resta de tipus de llars presenten taxes de pobresa per sobre de la mitjana provincial, especialment les de més de dos nuclis, les monoparentals i les formades per dues persones o més sense nucli.

Es constata el major risc de pobresa de les persones que viuen en llars on les relacions d'aliança o filiació no són presents, tant si hi viuen sols/es com si estan formades per dues persones o més. L'efecte edat, la sobrerrepresentació femenina de les primeres i el pes de persones nascudes a la resta del món en les segones explicarien aquesta sobreexposició a la vulnerabilitat en termes econòmics. La tendència es reproduïx en tots els territoris que conformen la província però sense que les llars unipersonals tinguin tanta rellevància excepte per a la ciutat de Barcelona, que és la que pel seu pes demogràfic influeix més sobre el total provincial. A la ciutat una de cada quatre persones pobres viu en solitari.

Les persones que viuen en llars formades per un sol progenitor amb fills/es presenten alts nivells de pobresa a gairebé tota la província malgrat que aproximadament només representen una de cada deu persones pobres. Les formades pels dos progenitors amb fills/es són les que tenen les taxes de risc de pobresa més baixes; tanmateix, representen aproximadament un terç de la població sota el llindar de pobresa.

La inactivitat laboral aboca a la pobresa

La manca d'ocupació ha estat considerada com un dels elements desencadenants dels processos d'exclusió social, no tan sols perquè el treball mercantil constitueix la font bàsica d'ingressos de les persones, sinó també perquè és central en el procés de construcció de la identitat i, en conseqüència, en la integració dels individus en la societat. Des d'aquest punt de vista, l'atur i la inactivitat –tant si està lligada a situacions de jubilació com a la dedicació a les tasques de la llar– constitueixen perfils clars de risc de pobresa a la província de Barcelona (aproximadament quatre de cada deu estan sota el llindar de pobresa) (taula 2). Si bé les situacions d'atur tenen poc pes sobre la població total i sobre el col·lectiu de persones pobres (4,6% i 7,8%, respectivament), no es dona la mateixa situació per a les persones inactives. Aquest col·lectiu representa el 30% de la població total i més de la meitat de les persones considerades pobres.

Tanmateix, en la darrera dècada s'ha posat en qüestió la capacitat de l'ocupació en termes d'integració social. Això és, fins a quin punt tenir treball remunerat és garantia inequívoca d'ingressos suficients. El que es coneix com a treballadors pobres –*working poor*– serien aquestes persones que malgrat estar ocupades viuen sota el llindar de pobresa. Amb les dades de l'ECVHPC representen el 8,4% de la població ocupada.

Atenent als diferents territoris que conformen la província, es repeteixen les mateixes tendències esmentades però amb més intensitat a la ciutat de Barcelona i menys a la primera corona metropolitana.

Les rendes del treball versus les prestacions socials

Si es calculen les taxes de pobresa relativa considerant l'origen dels ingressos combinats de les llars, s'evidencien el risc i la vulnerabilitat de les persones que depenen totalment de les prestacions socials: gairebé la meitat estan per sota el llindar i representen el 56,4% de la població pobra a la província, mentre que només són una quarta part de la població total (taula 2). En la mesura que l'accés a la protecció de rendes per part de l'estat s'organitza a partir del present o passat laboral, les persones excloses de l'ocupació o amb condicions laborals precàries també es relacionen «residualment» amb les prestacions. Això és, la població que no ha mantingut una trajectòria estable en el mercat de treball formal accedeix a mecanismes de garantia de mínims la intensitat protectora dels quals és també inferior (Arriba, 2008). Malgrat, doncs, el desenvolupament del sistema de benestar, la seva capacitat redistributiva sembla lluny de poder pal·liar les situacions de pobresa relativa –probablement té força més incidència en les situacions de pobresa més severa. De fet, es dedueix que a Catalunya (i també en el conjunt d'Espanya) les transferències socials no aconsegueixen el mateix efecte que en el conjunt dels països de la UE en la reducció del risc de pobresa (Ruiz *et al.*, 2008), ni tenen el mateix impacte que en dècades anteriors (Ayala *et al.*, 2008). Així mateix, l'actualització i revalorització de pensions sembla ser insuficient respecte de l'augment dels ingressos dels assalariats (Sarasa, 2007).

Les persones que viuen en llars on tots els ingressos provenen de les rendes del treball presenten taxes força baixes de pobresa (10,9%), tot i que això no constitueix una garantia inequívoca de suficiència d'ingressos. D'altra banda, el 15% de la població amb ingressos «mixtos» (rendes del treball i de prestacions socials) està sota el llindar de pobresa.

Aquesta intensitat i composició de la pobresa atenent a l'origen dels ingressos és força homogènia en tota la província, malgrat que a la segona corona metropolitana les prestacions socials semblen tenir un paper més important en la reducció de la mateixa.

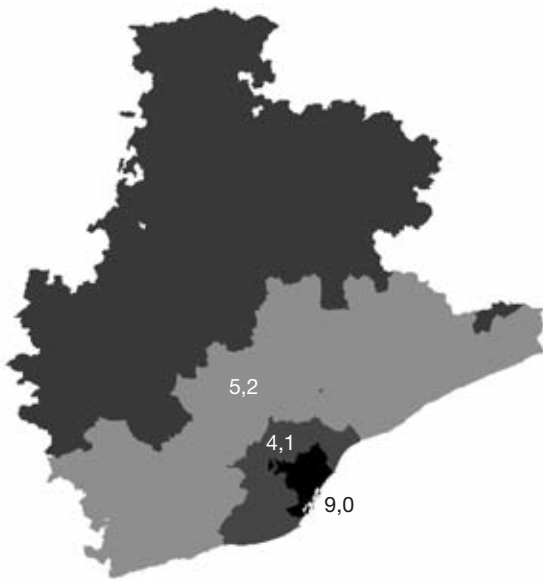
La pobresa severa

Sovint s'utilitzen altres percentatges de la mediana dels ingressos familiars per unitat de consum per analitzar situacions de pobresa més intensa o severa, també des d'un punt de vista relatiu. En aquest cas, s'ha construït un altre llindar a partir del valor del 40% de la mediana. Els resultats obtinguts constaten que el 8,1% de la població de la província de Barcelona es troba en condicions de pobresa severa (figura 5). Territorialment, es reproduïxen les tendències de més a menys risc de pobresa observades amb el llindar del 60%. El municipi de Barcelona presenta la taxa més alta de pobresa severa, seguida de la segona corona i, en darrer terme, de la primera corona metropolitana.²³

Els col·lectius que es troben en major proporció sota el llindar de pobresa severa són: les dones (10,1%), les persones nascudes a la resta d'Espanya (12,2%), les que han nascut a la resta del món (15,0%) i, sobretot, les persones de 65 anys i més, amb una proporció del 18,9% (figura 6).

23. Les dades per a la resta de la província de Barcelona no es presenten perquè no són estadísticament significatives.

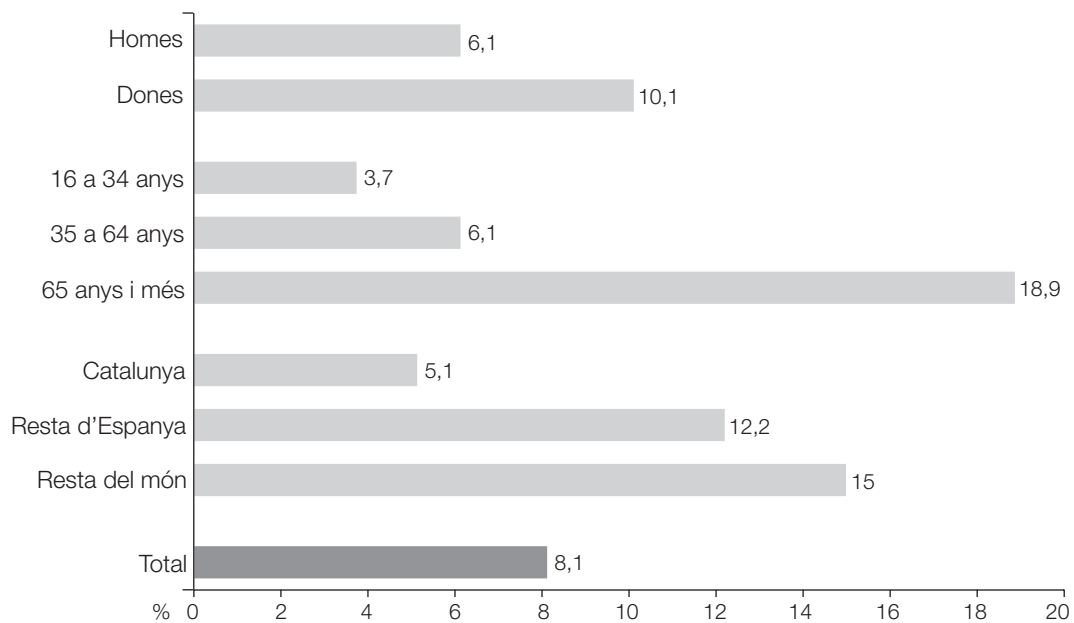
Figura 5. Taxes de risc de pobresa (40% de la mediana) de la població de 16 i més anys (%). Província de Barcelona. 2006



Total de la província: 8,1

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Figura 6. Taxes de risc de pobresa (40% de la mediana) de la població de 16 i més anys per sexe, grup d'edat i lloc de naixement. Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

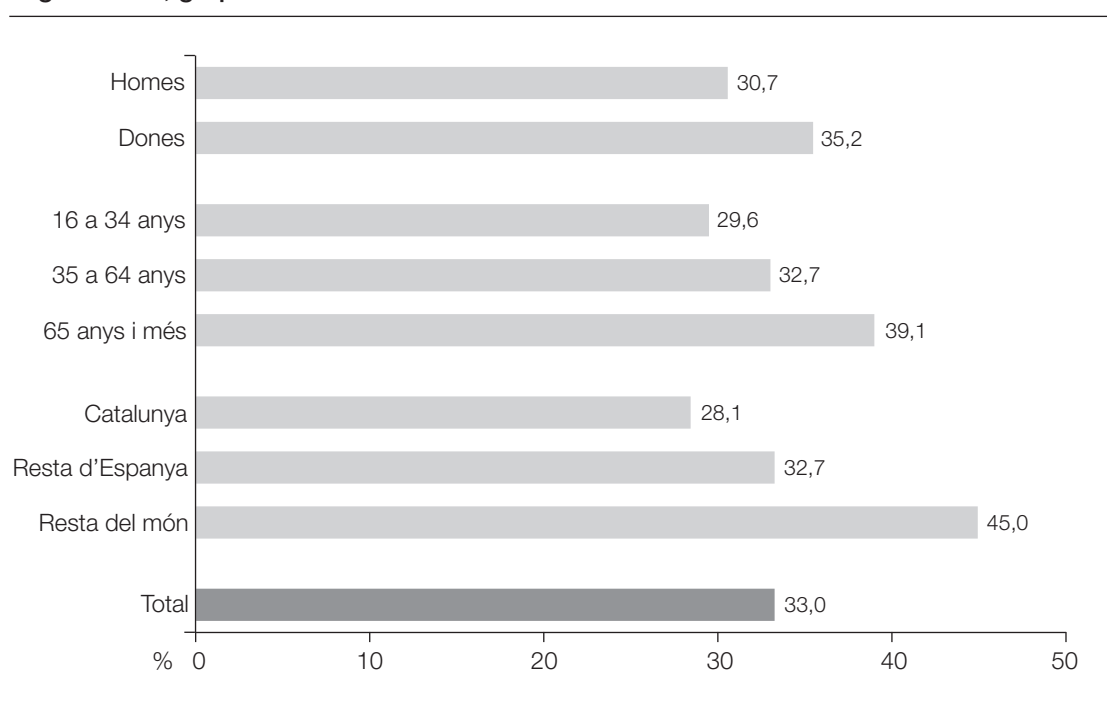
La pobresa des d'un punt de vista subjectiu

Tal com s'anunciava amb anterioritat, sovint s'utilitzen diversos mètodes per mesurar la pobresa de forma complementària, ja que la consideració exclusiva de la renda de les llars pot oferir un panorama parcial de les condicions de vida de la societat (Ayala *et al.*, 2008). La percepció dels entrevistats/des sobre la seva pròpia situació econòmica constitueix un altre vessant des del qual mesurar la pobresa. Se suposa que són els afectats els qui millor coneixen la seva situació. S'ha considerat que aquells que diuen que tenen dificultats i/o moltes dificultats per arribar a final de mes, tenint en compte tots els ingressos de la llar, constitueixen un grup especialment vulnerable des de la seva pròpia percepció.

En la figura 7 es constata que un terç de la població de la província de Barcelona afirma tenir dificultats econòmiques mensualment. Les persones de 65 i més anys i, sobretot, les nascudes fora d'Espanya presenten proporcions significativament per sobre de la mitjana (39,1% i 45,0%, respectivament). Les dones que diuen tenir dificultats per arribar a final de mes també es troben per sobre de la mitjana provincial, però en proporcions menys rellevants. S'observa que la percepció subjectiva de la pobresa coincideix, pel que fa als col·lectius identificats, amb l'aproximació relativa. No coincideixen, en canvi, els territoris amb les taxes més altes de risc de pobresa i les dificultats expressades per arribar a final de mes. En aquest cas, és a les corones metropolitanes on la pobresa subjectiva pren més relleu, amb valors aproximadament del 35%.

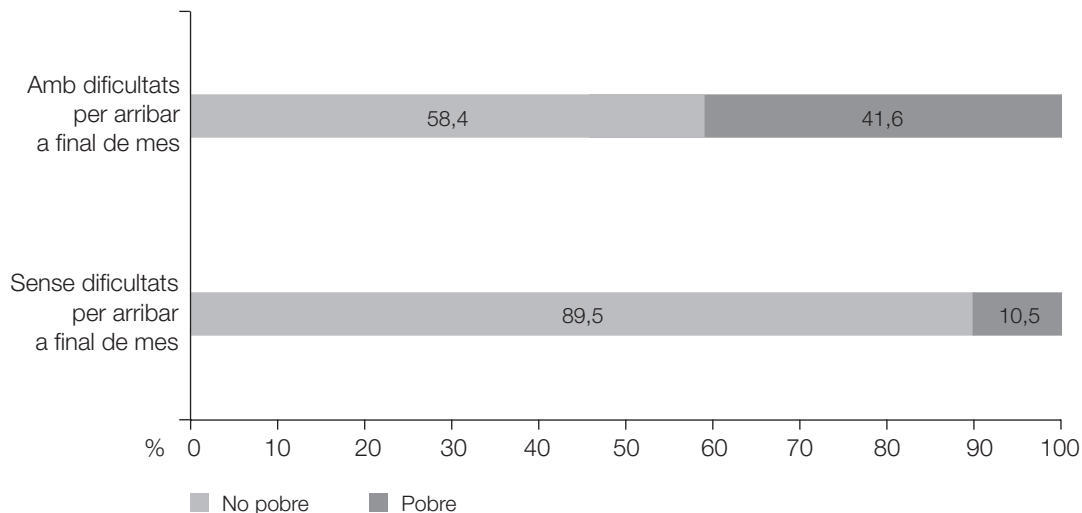
Per aprofundir més en la relació entre la pobresa subjectiva i la pobresa relativa, s'han creuat aquests dos indicadors, amb els resultats que es reflecteixen en la figura 8. Apro-

Figura 7. Persones de 16 i més anys que diuen tenir dificultats per arribar a final de mes segons sexe, grup d'edat i lloc de naixement. Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Figura 8. Relació entre la pobresa subjectiva i la pobresa relativa (60% de la mediana) de les persones de 16 i més anys. Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

ximadament quatre de cada deu persones que diuen tenir dificultats per arribar a final de mes es troben per sota del llindar de pobresa. És a dir, la pobresa subjectiva i la relativa coincideixen en un 41,6% dels casos. En la resta de casos (58,4%), les dificultats per arribar a final de mes no es relacionen amb un baix nivell d'ingressos, sinó possiblement amb un elevat nivell de despeses. Pel que fa a les persones que declaren no tenir problemes econòmics per arribar a final de mes, només una desena part seria considerada pobra des d'un punt de vista relatiu.

Distribució territorial dels municipis de la província de Barcelona

Barcelona	Municipi de Barcelona
Primera corona	Badalona, Castelldefels, Cerdanyola del Vallès, Cornellà de Llobregat, Esplugues de Llobregat, Gavà, l'Hospitalet de Llobregat, Molins de Rei, Montcada i Reixac, Montgat, Pallejà, el Papiol, el Prat de Llobregat, Ripollet, Sant Adrià de Besòs, Sant Boi de Llobregat, Sant Climent de Llobregat, Sant Cugat del Vallès, Sant Feliu de Llobregat, Sant Joan Despí, Sant Just Desvern, Santa Coloma de Cervelló, Santa Coloma de Gramenet, Sant Vicenç dels Horts, Tiana, Viladecans
Segona corona	Abrera, Alella, l'Ametlla del Vallès, Arenys de Mar, Arenys de Munt, Argentona, Avinyonet del Penedès, Aiguafreda, Badia del Vallès, Barberà del Vallès, Begues, Bigues i Riells, les Cabanyes, Cabrera de Mar, Cabrils, Caldes d'Estrac, Caldes de Montbui, Calella, Campins, Canet de Mar, Canovelles, Cànoves i Samalús, Canyelles, Cardedeu, Castellar del Vallès, Castellbisbal, Castellcir, Castellet i la Gornal, Castellterçol, Castellví de la Marca, Castellví de Rosanes, Cervelló, Collbató, Corbera de Llobregat, Cubelles, Dosrius, Esparreguera, Fogars de Montclús, Font-rubí, les Franqueses del Vallès, Gallifa, la Garriga, Gelida, la Granada, Granera, Granollers, Gualba, la Llagosta, Llinars del Vallès, Lliçà d'Amunt, Lliçà de Vall, Malgrat de Mar, Martorell, Martorelles, el Masnou, Matadepera, Mataró, Mediona, Mollet del Vallès, Figaró-Montmany, Montmeló, Montornès del Vallès, Montseny, Olèrdola, Olesa de Bonesvalls, Olesa de Montserrat, Olivella, Òrrius, Pacs del Penedès, Palafoles, Palau-solità i Plegamans, Parets del Vallès, Pineda de Mar, el Pla del Penedès, Polinyà, Pontons, Premià de Mar, Puigdàlber, Rellinars, la Roca del Vallès, Rubí, Sabadell, Sant Iscle de Vallalta, Sant Andreu de la Barca, Sant Andreu de Llavaneres, Sant Antoni de Vilamajor, Sant Celoni, Sant Cebrià de Vallalta, Sant Cugat Sesgarrigues, Sant Esteve de Palautordera, Sant Esteve Sesrovires, Sant Fost de Campsentelles, Sant Feliu de Codines, Sant Llorenç d'Hortons, Sant Llorenç Savall, Sant Martí Sarroca, Premià de Dalt, Sant Pere de Ribes, Sant Pere de Riudebitlles, Sant Pere de Vilamajor, Sant Pol de Mar, Sant Quintí de Mediona, Sant Quirze del Vallès, Sant Quirze Safaja, Sant Sadurní d'Anoia, Santa Eulàlia de Ronçana, Santa Fe del Penedès, Santa Margarida i els Monjos, Santa Maria de Martorelles, Santa Maria de Palautordera, Santa Perpètua de Mogoda, Santa Susanna, Sant Vicenç de Montalt, Sentmenat, Sitges, Subirats, Tagamanent, Terrassa, Teià, Tordera, Torrelavit, Torrelles de Foix, Torrelles de Llobregat, Ullastrell, Vacarisses, Vallgorguina, Vallirana, Vallromanes, Viladecavalls, Vilassar de Dalt, Vilassar de Mar, Vilobí del Penedès, Vilafranca del Penedès, Vilalba Sasserra, Vilanova i la Geltrú, Vilanova del Vallès, la Palma de Cervelló

Resta de la província de Barcelona

Aguilar de Segarra, Alpens, Argençola, Artés, Avià, Avinyó, Bagà, Balenyà, Balsareny, Bellprat, Berga, Borredà, el Bruc, el Brull, Cabrera d'Igualada, Calaf, Calders, Calonge de Segarra, Calldetenes, Callús, Capellades, Capolat, Cardona, Carme, Casserres, Castellar del Riu, Castellar de n'Hug, Castellbell i el Vilar, Castell de l'Areny, Castellfollit del Boix, Castellfollit de Riubregós, Castellgalí, Castellnou de Bages, Castellolí, Centelles, Cercs, Collsuspina, Copons, l'Espunyola, l'Estany, Fígols, Fogars de la Selva, Folgueroles, Fonollosa, Gaià, Gironella, Gisclareny, Sant Salvador de Guardiola, Guardiola de Berguedà, Gurb, Igualada, Jorba, la Llacuna, Lluçà, Malla, Manlleu, Manresa, Marganell, les Masies de Roda, les Masies de Voltregà, Masquefa, Monistrol de Montserrat, Monistrol de Calders, Muntanyola, Montclar, Montesquiu, Montmajor, Montmaneu, Moià, Mura, Navarcles, Navàs, la Nou de Berguedà, Òdena, Olvan, Olost, Orís, Oristà, Orpí, Perafita, Piera, els Hostalets de Pierola, la Pobla de Claramunt, la Pobla de Lillet, els Prats de Rei, Prats de Lluçanès, Puig-reig, Pujalt, la Quar, Rajadell, el Pont de Vilomara i Rocafort, Roda de Ter, Rubió, Sagàs, Sant Pere Sallavinera, Saldes, Sallent, Santpedor, Sant Agustí de Lluçanès, Sant Bartomeu del Grau, Sant Boi de Lluçanès, Sant Feliu Sasserra, Sant Fruitós de Bages, Sant Hipòlit de Voltregà, Sant Jaume de Frontanyà, Sant Joan de Vilatorrada, Sant Julià de Cerdanyola, Sant Julià de Vilatorrada, Sant Martí de Centelles, Sant Martí d'Albars, Sant Martí de Tous, Sant Martí Sesgueioles, Sant Mateu de Bages, Sant Pere de Torelló, Sant Quirze de Besora, Sant Sadurní d'Osormort, , Santa Cecília de Voltregà, Santa Eugènia de Berga, Santa Eulàlia de Riuprimer, Santa Margarida de Montbui, Santa Maria de Besora, Santa Maria de Corcó, Santa Maria de Merlès, Santa Maria de Miralles, Santa Maria d'Oló, Sant Vicenç de Castellet, Sant Vicenç de Torelló, Seva, Sobremunt, Sora, Súria, Tavèrnoles, Talamanca, Taradell, Taverdet, Tona, Torelló, la Torre de Claramunt, Vallbona d'Anoia, Vallcebre, Veciana, Vic, Vilada, Vilanova del Camí, Vilanova de Sau, Viver i Serrateix, Rupit i Pruit

2. Vulnerabilitat laboral

Tal com s'ha pogut constatar en les pàgines precedents, la relació amb l'activitat i l'origen dels ingressos són elements cabdals per explicar la vulnerabilitat econòmica. L'absència o la pèrdua de l'ocupació és sovint el desencadenant de processos d'exclusió, no tan sols per la manca de recursos monetaris sinó també pel seu paper en la construcció de la identitat i en el sentiment de pertinença a una societat determinada.

Al mateix temps, la multiplicitat de situacions lligades a l'ocupació, que s'allunyen del que va ser l'ocupació estable del model fordista, fa necessari abordar les condicions de treball en termes de capacitat d'integració. Així, la durada i la continuïtat, els drets, la protecció social i les condicions salarials i físiques que es derivin de la relació laboral condicionaran en més o menys mesura el seu poder de cohesió (Laparra, 2006).

L'aproximació a la dimensió laboral es planteja, en conseqüència, des de l'accés al mercat laboral i des de les condicions de treball.

L'exclusió del mercat laboral

La creació d'ocupació en el període 2000-2006

Els principals indicadors d'accés al mercat de treball a la província de Barcelona mostren continuïtat vers la tendència expansiva del cicle econòmic iniciada a mitjans dels anys noranta: les taxes d'activitat i d'ocupació s'han incrementat en el període 2000-2006, alhora que la taxa d'atur s'ha mantingut entorn del 8% (taula 3).

Aquesta evolució positiva permet observar una millora relativa de les dones a la província, col·lectiu tradicionalment més desafavorit i més exposat als canvis de conjuntura (Recio, 2003). L'increment de les taxes d'activitat i d'ocupació ha estat més acusat que per als homes i això s'ha traduït, quantitativament, en una reducció de les desigualtats de gènere pel que fa a l'accés al treball remunerat en el període observat²⁴ (figura 9). Tot i la significativa incorporació de les dones a l'activitat econòmica en els últims anys, l'ocupació masculina encara es manté vint punts percentuals per sobre de la femenina. Per contra, les dones són més vulnerables a les situacions d'atur.

A partir de l'observació de la taula 4 es constata una important homogeneïtat territorial en els indicadors esmentats en el si de la província, amb taxes d'activitat al voltant del 76%,

24. Els diferencials per sexe de les taxes d'activitat, d'ocupació i d'atur es calculen restant, en aquest cas, les taxes femenines a les masculines.

Taula 3. Taxes d'activitat, ocupació i atur (persones de 18 a 64 anys). Província de Barcelona. 2000-2006²⁵

	<i>Taxa d'activitat</i>		<i>Taxa d'ocupació</i>		<i>Taxa d'atur</i>	
	<i>2000</i>	<i>2006</i>	<i>2000</i>	<i>2006</i>	<i>2000</i>	<i>2006</i>
Total	74,4	77,1	68,4	71,0	8,0	7,9
Homes	85,3	86,0	80,0	80,1	6,2	6,8
Dones	63,6	68,4	57,0	62,2	10,5	9,2

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Taxa d'activitat = (Població activa de 18 a 64 anys [població ocupada i població aturada] / Població potencialment activa de 18 a 64 anys) x 100

Taxa d'ocupació = (Població ocupada de 18 a 64 anys / Població potencialment activa de 18 a 64 anys) x 100

Taxa d'atur = (Població aturada de 18 a 64 anys / Població activa de 18 a 64 anys) x 100

taxes d'ocupació properes al 70% i taxes d'atur d'aproximadament el 8% –en aquest darrer cas, però, la resta de la província de Barcelona es troba sensiblement per sota, amb una taxa del 5,4%.

La similitud assenyalada per al conjunt de la població de cada territori amaga diferències notables en l'anàlisi per raó de sexe. La ciutat de Barcelona és el territori on les diferències entre les taxes masculines i les femenines són menys accentuades. A mesura que ens allunyem de la ciutat central, els diferencials entre els dos sexes augmenten progressivament (figura 10).

L'anàlisi de l'evolució de l'accés al mercat de treball en el període 2000-2006 en funció de l'edat no permet observar canvis gaire sobtats en cap dels grups. Excepte per a les persones més joves de la província, s'ha incrementat la participació en el treball remunerat (taula 5).

Taula 4. Taxes d'activitat, ocupació i atur (persones de 16 a 64 anys). Província de Barcelona. 2006

	<i>Barcelona</i>			<i>Primera corona</i>		
	<i>Total</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Total</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>
Taxa d'activitat	76,0	83,0	69,5	76,3	85,3	67,1
Taxa d'ocupació	70,3	77,5	63,7	69,6	78,6	60,4
Taxa d'atur	7,4	6,7	8,3	8,8	7,9	10,0

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

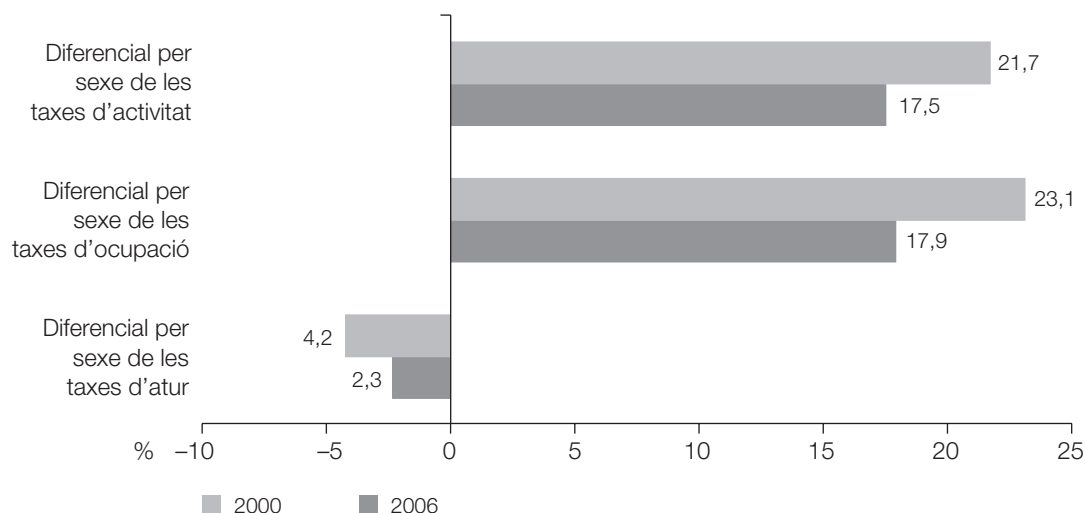
Taxa d'activitat = (Població activa de 16 a 64 anys [població ocupada i població aturada] / Població potencialment activa de 16 a 64 anys) x 100

Taxa d'ocupació = (Població ocupada de 16 a 64 anys / Població potencialment activa de 16 a 64 anys) x 100

Taxa d'atur = (Població aturada de 16 a 64 anys / Població activa de 16 a 64 anys) x 100

25. Les taxes d'activitat, ocupació i atur es calculen sobre la població de 18 a 64 anys quan es comparen les dades 2000 i 2006, perquè aquesta va ser la població de referència de l'edició de l'enquesta l'any 2000.

Figura 9. Diferencial per sexe de les taxes d'activitat, ocupació i atur (persones de 18 a 64 anys). Província de Barcelona. 2000-2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

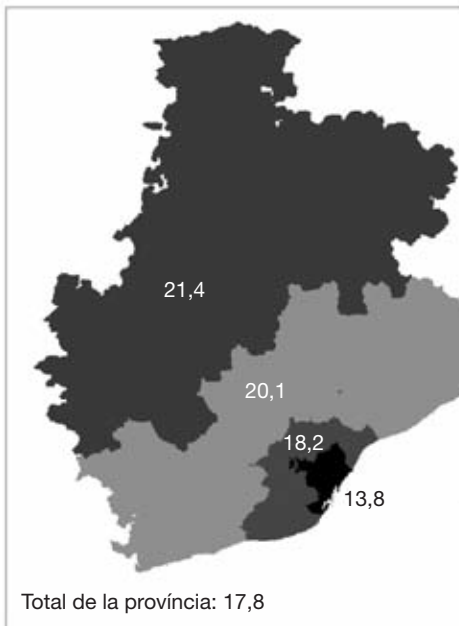
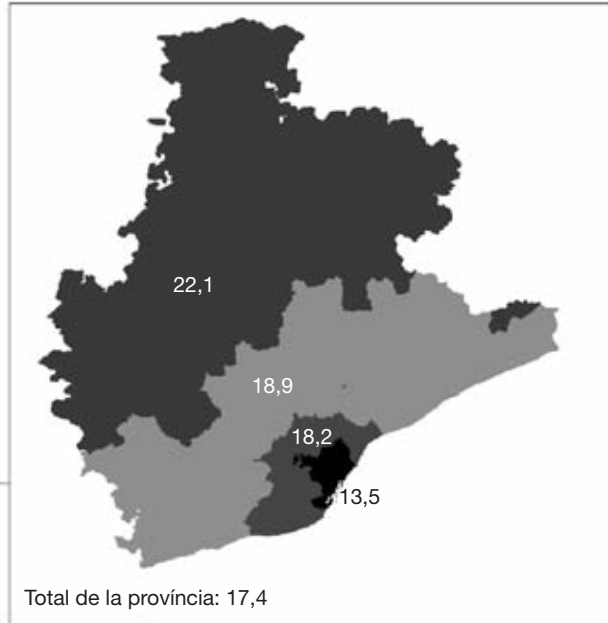
Tal com s'observa en la figura 11, el comportament de les persones a l'inici i al final del cicle laboral és diferent en les unitats territorials analitzades. La ciutat de Barcelona té la taxa més baixa d'ocupació de la població de 16 a 24 anys (39,3%), però també la més elevada quan ens referim a les persones de més edat dins el mercat de treball (46,8%). Així, a Barcelona es produeix una incorporació més tardana al treball remunerat, probablement a favor d'una major formació, però també s'endarrereix l'edat de jubilació en relació amb la resta de territoris de la província (molt més homogenis entre ells).

En relació amb l'origen geogràfic de la població, són les persones nascudes fora d'Espanya les que presenten les taxes més elevades tant d'activitat com d'ocupació (taula 6).

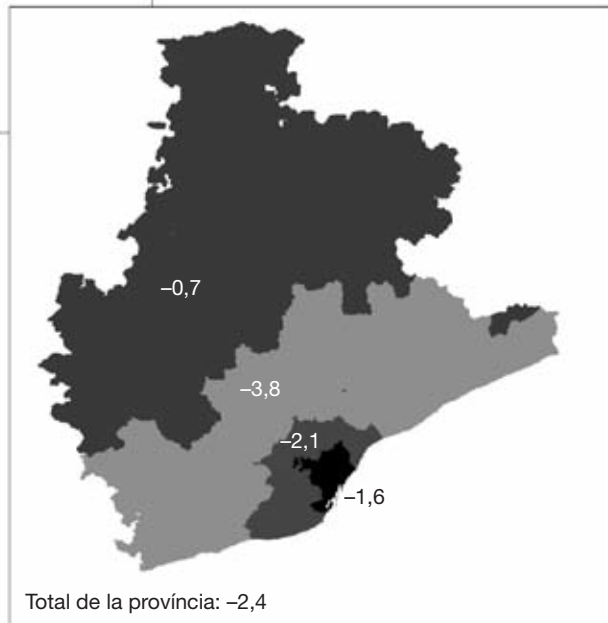
<i>Segona corona</i>			<i>Resta de la província de Barcelona</i>			<i>Total de la província de Barcelona</i>		
<i>Total</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Total</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Total</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>
76,3	86,0	67,1	74,8	85,5	63,4	76,1	84,9	67,5
70,0	80,3	60,2	70,8	81,1	59,7	70,0	79,0	61,3
8,3	6,6	10,4	5,4	5,1	5,8	8,0	6,9	9,3

Figura 10. Diferencial per sexe de les taxes d'activitat, ocupació i atur (persones de 16 a 64 anys) (%). Província de Barcelona. 2006

Diferencial per sexe de les taxes d'activitat.
Província de Barcelona, 2006



Diferencial per sexe de les taxes d'ocupació.
Província de Barcelona, 2006



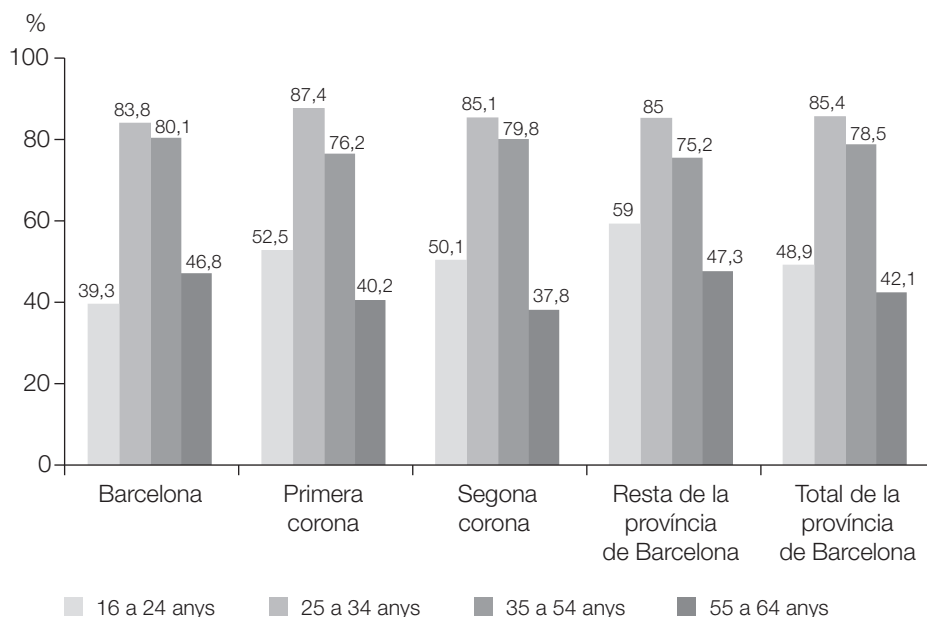
Diferencial per sexe de les taxes d'atur.
Província de Barcelona, 2006

Taula 5. Taxes d'activitat, ocupació i atur, per grup d'edat (persones de 18 a 64 anys). Província de Barcelona. 2000-2006

	<i>Taxa d'activitat</i>		<i>Taxa d'ocupació</i>		<i>Taxa d'atur</i>	
	2000	2006	2000	2006	2000	2006
18 a 24 anys	65,3	63,6	56,1	54,3	14,0	14,5
25 a 34 anys	90,9	92,2	83,5	85,4	8,1	7,4
35 a 54 anys	80,4	84,5	75,8	78,5	5,7	7,1
55 a 64 anys	46,1	45,3	41,7	42,1	9,7	7,1

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Figura 11. Taxes d'ocupació per grup d'edat (persones de 16 i més anys). Província de Barcelona. 2006



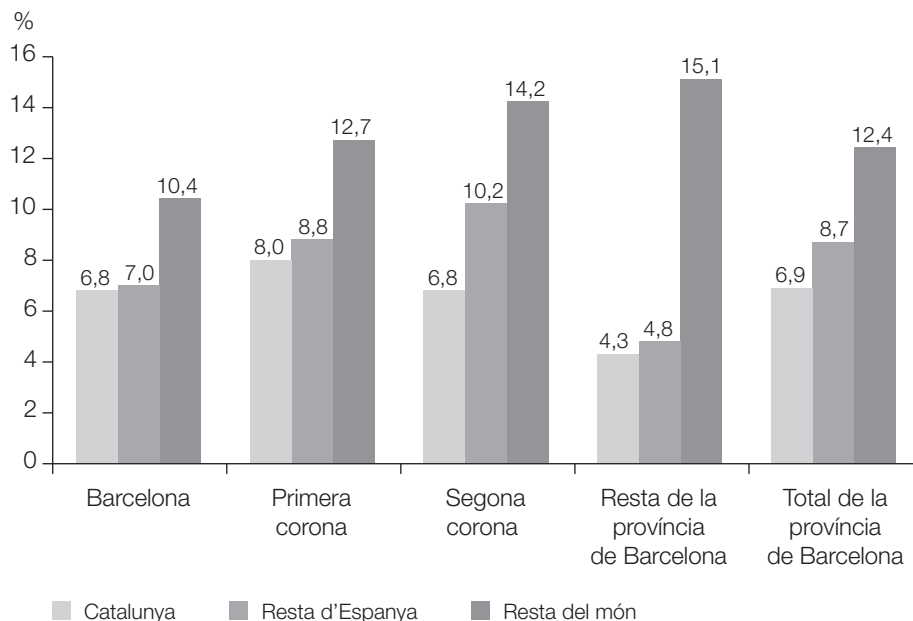
Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Taula 6. Taxes d'activitat, ocupació i atur segons lloc de naixement (persones de 16 a 64 anys). Província de Barcelona. 2006

	<i>Taxa d'activitat</i>	<i>Taxa d'ocupació</i>	<i>Taxa d'atur</i>
Catalunya	78,6	73,2	6,9
Resta d'Espanya	64,6	59,0	8,7
Resta del món	84,5	74,1	12,4

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Figura 12. Taxes d'atur segons el lloc de naixement (persones de 16 a 64 anys). Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

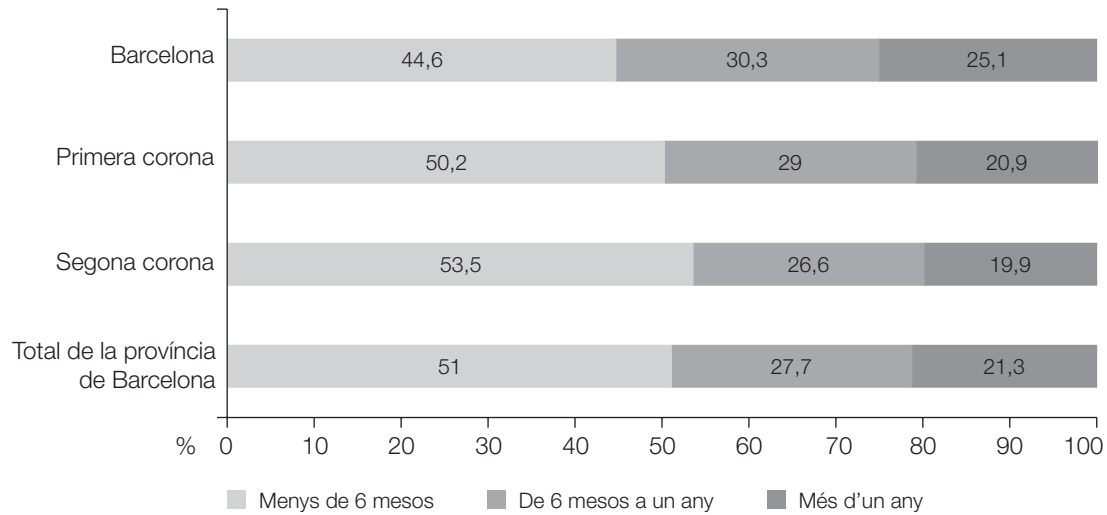
El rerefons econòmic dels projectes migratoris, així com la necessitat de regularitzar via treball la seva situació a Espanya en la majoria dels casos, explica en gran mesura les elevades taxes d'activitat i d'ocupació. En canvi, les condicions de treball d'aquest col·lectiu, i en concret els alts nivells de temporalitat –sobre els quals incidirem més endavant–, podrien ser l'origen de la major taxa d'atur quan aquesta es mesura transversalment, en la mesura que les entrades i les sortides del mercat de treball es produeixen amb més freqüència. D'altra banda, les diferències entre les taxes dels nascuts a Catalunya i les dels nascuts a la resta d'Espanya s'expliquen per la composició per edat d'aquests dos col·lectius, força més envellida entre els darrers.

La distribució territorial de les taxes d'atur segons el lloc de naixement de la població enquestada mostra igualment que les persones nascudes fora d'Espanya són les més vulnerables de tota la província a patir períodes de desocupació, amb la particularitat que les taxes van augmentant a mesura que ens allunyem de la ciutat de Barcelona (figura 12).

Les característiques de l'atur

La manca de feina té múltiples conseqüències sobre el procés d'integració en la societat. Aquestes conseqüències poden ser més o menys intenses en funció de la durada del període d'atur, de l'existència o no d'una prestació associada i de l'acumulació de situacions d'atur en una mateixa llar.

Figura 13. Persones aturades de 16 a 64 anys segons el temps que fa que busquen feina. Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Una de les principals variables que cal considerar per identificar els processos d'exclusió greus és el temps que fa que els aturats busquen feina. Un atur de llarga durada²⁶ pot comportar que la situació esdevingui crònica, no tan sols pel desgast psicològic implícit, sinó també pel progressiu deteriorament de l'experiència adquirida per fer front a les demandes d'un mercat de treball en constant evolució.

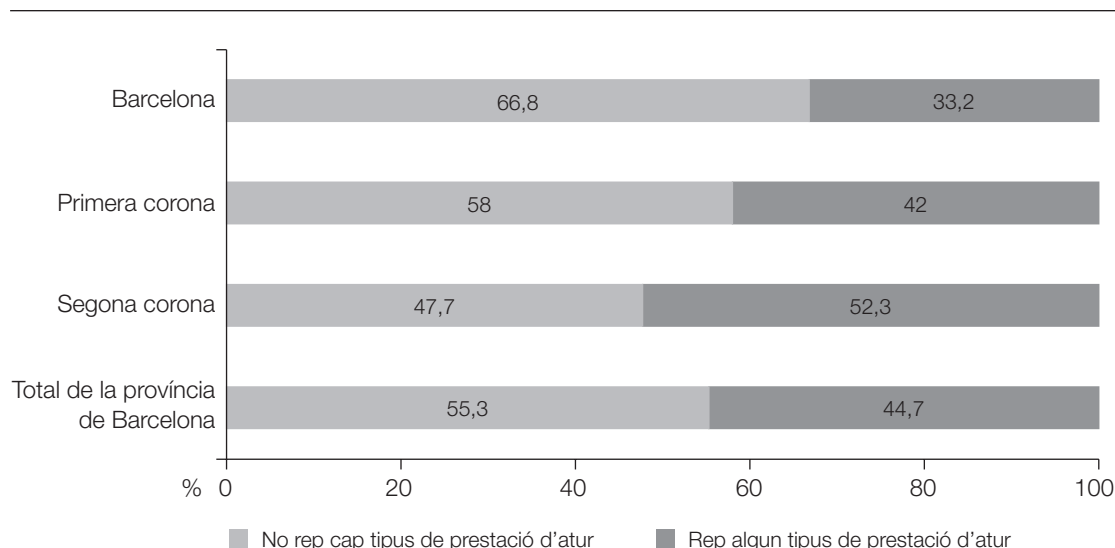
Segons l'ECVHPC, una cinquena part de les persones en atur a la província de Barcelona ho són de llarga durada (figura 13). Territorialment, és a la ciutat de Barcelona on es produeix la proporció més elevada de persones que romanen durant més temps en situació d'atur (fins a un 25%). A la primera i la segona corones metropolitanes, dues de cada deu persones fa més d'un any que estan desocupades. A la resta de la província de Barcelona, el baix percentatge d'aturats impossibilita desagregar les dades amb prou significativitat estadística per identificar i analitzar les persones amb més dificultats d'inserció en el mercat de treball, així com també per conèixer la dimensió del fenomen.

L'atur sense cap tipus de prestació afecta una mica més de la meitat (55,3%) dels aturats a la província de Barcelona²⁷ (figura 14). Aquestes persones no tenen cap tipus d'ingrés vinculat a la situació de desocupació i, per tant, estan encara més pròximes al risc d'exclusió social que les que tenen cobert el període per prestacions socials –tant derivades de la contribució prèvia com de prestacions assistencials, malgrat que aquestes últimes tinguin menys intensitat protectora. La cobertura en termes de protecció de rendes és més elevada a la segona corona metropolitana i va disminuint progressivament a mesura que

26. Habitualment s'entén per atur de llarga durada el que es perllonga més d'un any.

27. El percentatge està calculat sobre el total d'aturats, incloent-hi els que potser no han treballat mai i que, per tant, no tenen dret a prestació.

Figura 14. Persones aturades de 16 a 64 anys segons si reben prestacions vinculades a l'atur. Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

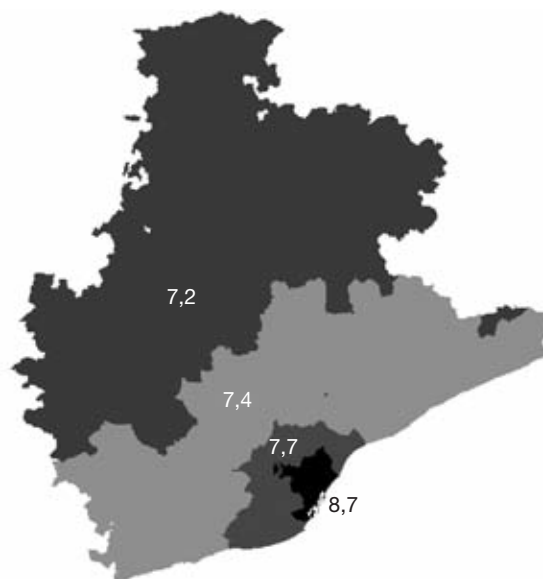
ens apropem a la metròpoli. Així mateix, el percentatge de dones desprotegides per prestacions o subsidis d'atur és més gran que el percentatge d'homes (65,5% i 44%, respectivament, en el total de la província).

La situació laboral i econòmica dels altres membres de la llar o de la família pot agreujar o mitigar les situacions personals d'atur. A Espanya, la família ha actuat en moltes ocasions com a última xarxa de protecció social davant la precarietat i la pobresa dels seus membres. El mateix sistema de benestar condiciona l'accés a béns i serveis de les persones a la vinculació de la resta de membres de la llar amb el mercat de treball i al còmput d'ingressos totals familiars, tot plegat reflectint una certa familiarització dels drets socials (Moreno, 2007). El Programa Interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció –PIRMI–, establerta a Catalunya l'any 1990, així com altres programes autonòmics de rendes mínimes, n'és un clar exemple. En aquest sentit, l'atur a la llar és un dels indicadors estructurals que utilitza la Comissió Europea per quantificar aquells casos en què la família no pot desenvolupar aquest paper, en tant que cap de les persones potencialment actives que formen aquesta llar es troba ocupada.²⁸

Així, gairebé el 8% de les persones de 16 a 64 anys de la província de Barcelona viu en llars sense cap persona ocupada (figura 15), amb un augment d'escassament un punt respecte de les mateixes dades per a l'any 2000. En clau territorial, el percentatge és més elevat a la ciutat de Barcelona i va disminuint a mesura que ens allunyem de la metròpoli.

28. En aquest informe hem calculat la taxa sobre la població de 16 a 64 anys. L'indicador que publica Eurostat està calculat sobre la població de 18 a 59 anys.

Figura 15. Persones de 16 a 64 anys que viuen en llars on no hi ha cap persona ocupada de les potencialment actives (%). Província de Barcelona. 2006



Total de la província: 7,9

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

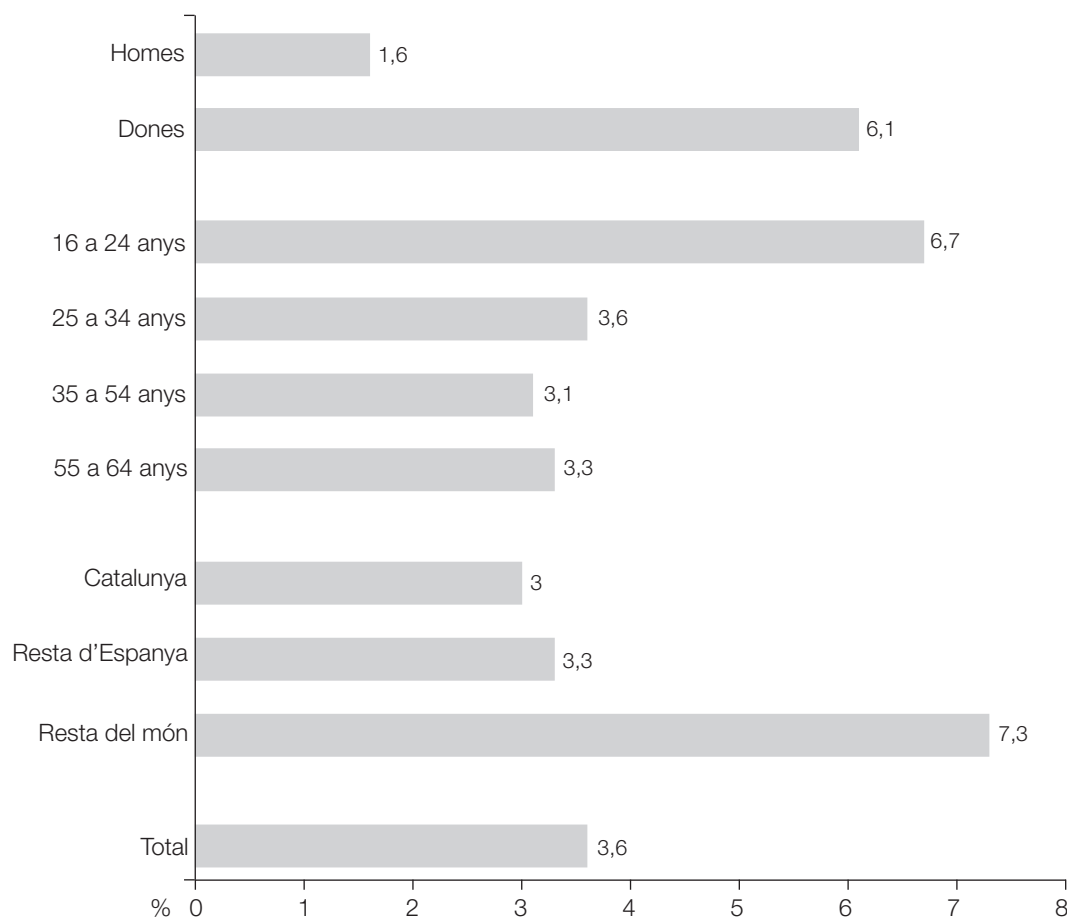
La involuntarietat del temps parcial

A mig camí entre l'accés al mercat de treball i les condicions laborals, es trobarien aquelles situacions en què les persones es troben excloses del treball mercantil de manera parcial. A diferència de la jornada de treball a temps parcial voluntària, la subocupació o temps parcial involuntari es refereix a les situacions en què hi ha voluntat de treballar a jornada completa, però la feina que s'ha trobat només n'ofereix una part. Des d'aquesta concepció, són persones que es troben aturades una part de la seva jornada laboral (Subirats *et al.*, 2005).

A la província de Barcelona gairebé el 4% de la població ocupada té una feina a temps parcial de manera involuntària (figura 16). D'ençà de l'any 2000, s'ha reduït aquest col·lectiu (5,4% l'any 2000). Són persones que apareixen en les estadístiques comptabilitzades com a ocupades, però que es troben parcialment excloses del mercat laboral, amb la consegüent afectació del seu nivell d'ingressos. Quan es desagreguen les dades per sexe, edat i lloc de naixement, apareix un perfil força ben definit: afecta principalment les dones (6,1%), les persones de menys de 24 anys (6,7%) i, encara amb més intensitat, les nascudes fora d'Espanya (7,3%). La tendència i els percentatges són molt similars a la resta de territoris analitzats (Barcelona, 3,9%; primera corona, 3,3%, i segona corona, 3,4%).

Tanmateix, quan la jornada a temps parcial és voluntària, però es realitza per raó de l'existència de càrregues familiars, pot esdevenir un indicador de subocupació, en la mesura que la decisió de quant de temps es treballa està condicionada per factors estructurals com l'assignació de rols de gènere. El percentatge d'ocupació a temps parcial a la pro-

Figura 16. Persones de 16 a 64 anys ocupades a temps parcial involuntàriament, segons sexe, grup d'edat i lloc de naixement. Província de Barcelona. 2006



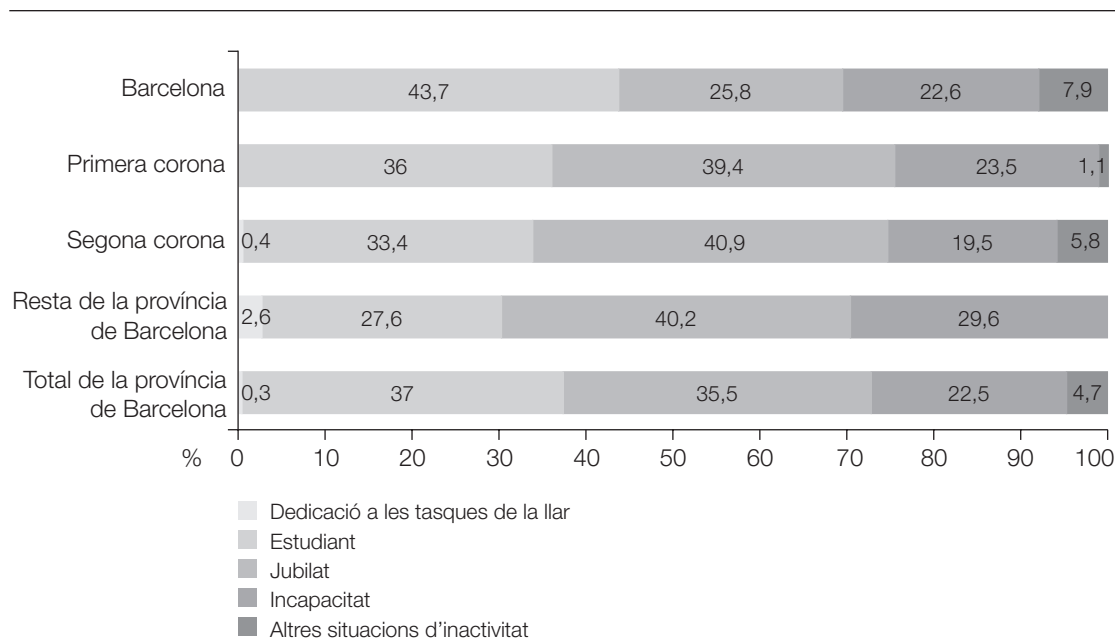
Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

víncia de Barcelona (11,2%) és lluny d'arribar al nivell de països com ara els Països Baixos (més del 45%) o Alemanya (més del 25%), on s'ha incentivat aquest tipus de jornada com a forma d'incorporar a la producció certs sectors de població amb altres obligacions (família, estudis...). Però, en un context de salaris més baixos que a Europa, l'ocupació a temps parcial, més que adequar-se a les necessitats dels treballadors, el que pot produir és una reducció substancial dels ingressos (Laparra, 2006). Amb les dades de l'ECVHPC per a l'any 2006, el 33% de les dones ocupades a temps parcial a la província de Barcelona esmenten que el motiu per haver triat aquest tipus de jornada és haver de compaginar-ho amb tasques domèstiques o familiars. El percentatge d'homes que esmenten aquest motiu és pràcticament nul.

La inactivitat

A tota la província de Barcelona, i també en el si de cadascuna de les unitats territorials, aproximadament una de cada quatre persones de 16 a 64 anys és inactiva. La inactivitat té un

Figura 17. Homes inactius de 16 a 64 anys segons motiu d'inactivitat. Província de Barcelona. 2006

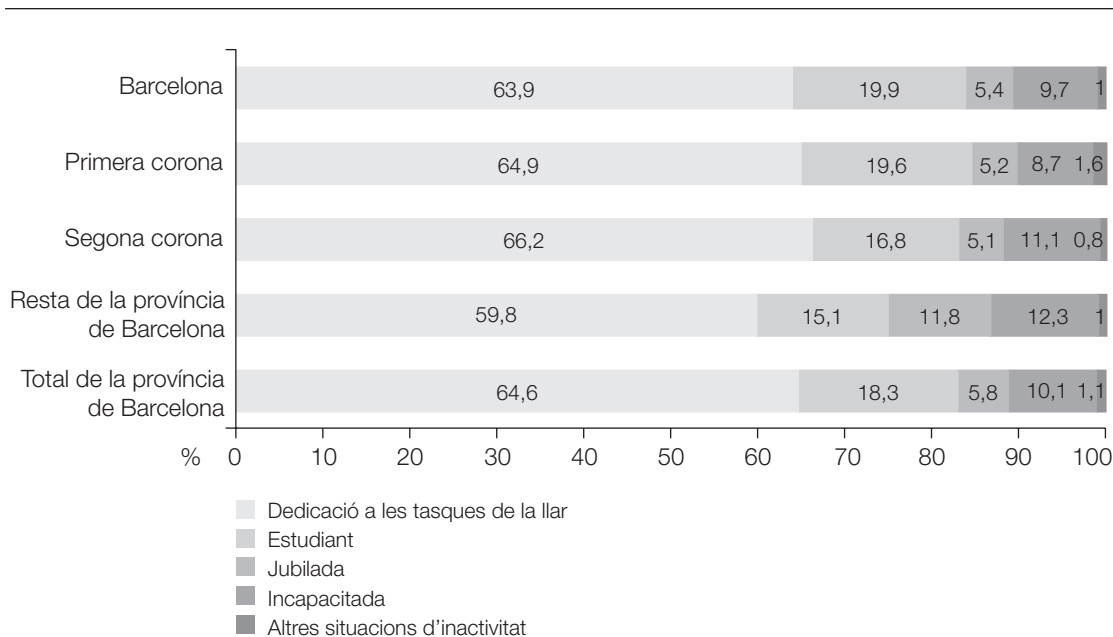


Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

clar efecte d'edat i de gènere. La principal raó per a les persones joves per no entrar en el mercat de treball és l'educació formal, mentre que la jubilació és el principal motiu per sortir-ne per a les persones més grans de 55 anys. Per a les dones, la principal causa per no entrar en el mercat de treball o per abandonar-lo són les responsabilitats familiars (Hardarson, 2007), de manera que es produeix una clara diferenciació entre sexes. Per aquest motiu, a continuació es presenten les dades de la composició de la inactivitat desagregades per sexe.

Per al conjunt de la província, els dos principals motius que expliquen la inactivitat masculina són la formació o bé el fet d'estar jubilat anticipadament, i ambdós motius amb proporcions força similars, al voltant del 36%. La incapacitat es troba en tercer lloc, amb el 22,5% (figura 17). Aquestes dades amaguen, però, unes discrepàncies territorials importants, sobretot pel que fa als dos principals motius. Així, mentre que a la ciutat de Barcelona els estudiants representen el 43,7% dels inactius, els jubilats en són tan sols una quarta part. Les proporcions d'estudiants baixen progressivament amb l'allunyament de la ciutat, mentre que el percentatge de jubilats es troba 15 punts per sobre de la ciutat de Barcelona tant a les corones metropolitanes com a la resta de la província. Les dades confirmen en aquest cas l'endarreriment en l'accés al mercat de treball a favor de l'allargament del període formatiu i una sortida del mateix més tardana a la ciutat de Barcelona en relació amb la resta de territoris analitzats.

Les dades relatives a les dones dibuixen un panorama de la inactivitat laboral ben diferent. Gairebé dos terços de les dones inactives menors de 65 anys de la província de Barcelona ho són perquè es dediquen a les tasques de la llar; prop d'una cinquena part són estudiants, i el 10% són incapacitades, mentre que tan sols el 6% es declaren jubilades

Figura 18. Dones inactives de 16 a 64 anys segons motiu d'inactivitat. Província de Barcelona. 2006

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

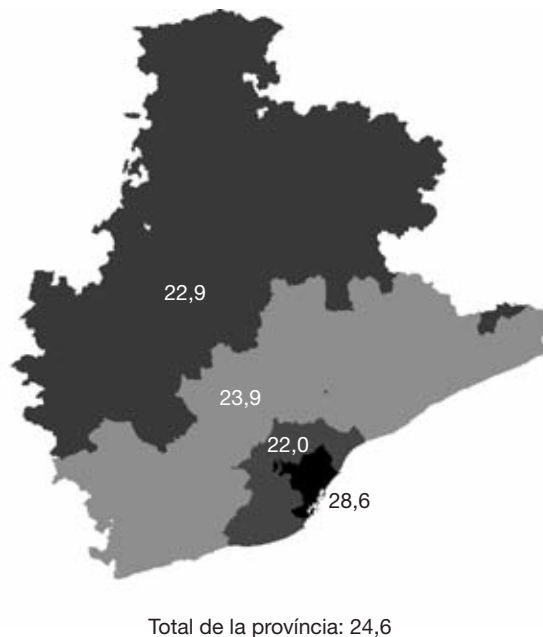
(figura 18). A l'inrevés del que succeeix amb els homes, aquest patró varia molt poc en els diferents territoris; únicament es pot esmentar una proporció una mica més baixa d'estudiants a la segona corona i a la resta de la província, i una proporció més baixa de mestresses de casa i més alta de jubilades en aquest darrer territori.

Dins d'altres situacions d'inactivitat per a ambdós sexes trobaríem els *aturats desanimats*. Aquestes persones declaren estar aturades però en els recomptes oficials no se les considera com a tals perquè no busquen feina, ja que la recerca de feina és un dels requisits per ser comptabilitzat com a aturat. Des del punt de vista de l'exclusió social, formen un col·lectiu especialment vulnerable i objecte d'atenció, però el baix nombre de persones aturades que diuen que no busquen feina ens impossibilita realitzar cap tipus d'anàlisi amb prou significativitat estadística.

Entre les dones inactives que han treballat amb anterioritat al moment de ser entrevistades, una mica més d'una quarta part assenjala com a causa de sortida del mercat de treball la cura d'altres persones²⁹ (figura 19). Si bé al nostre país aquesta ha estat una de les funcions bàsiques de la família, té múltiples conseqüències per a les dones en termes d'integració social. En el millor dels casos, es pot tractar d'un abandonament temporal del mercat de treball, però les implicacions d'aquestes interrupcions sobre els itineraris laborals es poden evidenciar tant en la possible reincorporació com, a llarg termini, en el càlcul de les prestacions de tipus contributiu. A més a més, quan aquestes discontinuïtats són degu-

29. En la cura dels altres s'han comptabilitzat conjuntament la cria dels fills/es i la cura de persones adultes.

Figura 19. Dones inactives de 16 a 64 anys que han deixat de treballar per realitzar tasques de cura (%). Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

des a la criança dels fills/es, es concentren en un moment del cicle vital que coincideix amb el període de consolidació de les carreres laborals. A la ciutat de Barcelona és on té un major pes aquesta circumstància, amb el 28,6% del total, mentre que els altres territoris de la província es troben aproximadament cinc punts per sota (figura 19).

La capacitat d'integració del treball remunerat

El paper de l'exclusió laboral com a element desencadenant d'altres manifestacions de carència en la vida de les persones sembla estar consensuat en la majoria d'estudis sobre exclusió social. Ara bé, l'exclusió laboral no ha de ser entesa només des de la perspectiva de tenir o no tenir treball remunerat sinó de quines són les condicions laborals en cas que se'n tingui. En aquest sentit, el cicle de creixement econòmic d'ençà de mitjan anys noranta sembla haver desplaçat la preocupació per disminuir les elevades taxes d'atur per la referida a qualitat de l'ocupació. Així, l'ocupació pot esdevenir clau en el model d'integració social però només si és capaç de garantir continuïtat, protecció jurídica, reconeixement social i condicions de treball saludables (Laparra, 2006).

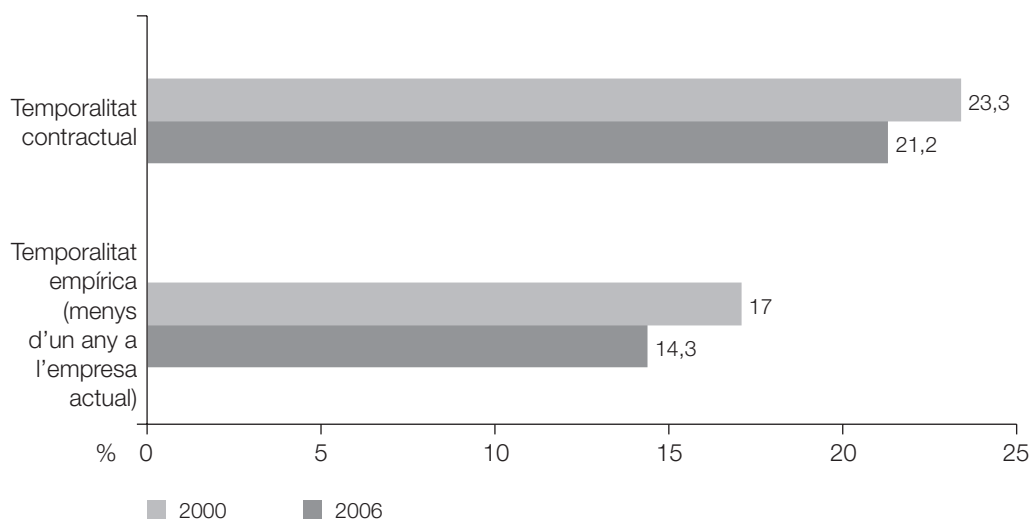
A partir de les dades de la darrera edició de l'ECVHPC s'analitza quines són les condicions laborals que poden tenir més influència en els processos d'exclusió laboral, així com quins són els col·lectius que les pateixen amb més intensitat.

La temporalitat

Un dels trets que caracteritzen el nostre mercat de treball és la poca estabilitat de l'ocupació, que provoca en molts casos l'ús com a sinònims dels termes «precarietat» i «temporalitat» (Laparra, 2006). Una força de treball amb alts nivells de temporalitat està molt exposada a caure en situacions d'atur, ja que és fàcilment acomiadable, alhora que disminueixen les possibilitats de desenvolupar carreres professionals i es té poc marge de negociació per demanar el compliment o la millora dels drets laborals (Recio, 2003). El treball discontinu ofereix poques possibilitats de construcció d'un projecte vital i poques garanties d'èxit.

Des d'un punt de vista quantitatiu, el fenomen de la temporalitat es pot estudiar de dues maneres diferents. La primera, calculant el percentatge de persones amb contractes temporals sobre el total de la població assalariada. En aquest cas, ens referim a la temporalitat contractual. La segona aproximació, la temporalitat empírica, fa referència al temps que fa que es treballa a la mateixa empresa, que no té per què identificar-se amb el tipus de contracte.³⁰ En el nostre còmput, s'han considerat les persones que fa menys d'un any que són a la mateixa empresa dins la categoria de temporalitat empírica. Les dades de les dues darreres edicions de l'enquesta mostren un lleuger descens d'ambdós indicadors en el període 2000-2006 (figura 20). En aquest darrer any, aproximadament un de cada cinc treballadors/es assalariats de la província té un contracte temporal, mentre que el 14% té una antiguitat a l'empresa de menys d'un any.

Figura 20. Temporalitat contractual i empírica dels assalariats de 18 a 64 anys. Província de Barcelona. 2000-2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

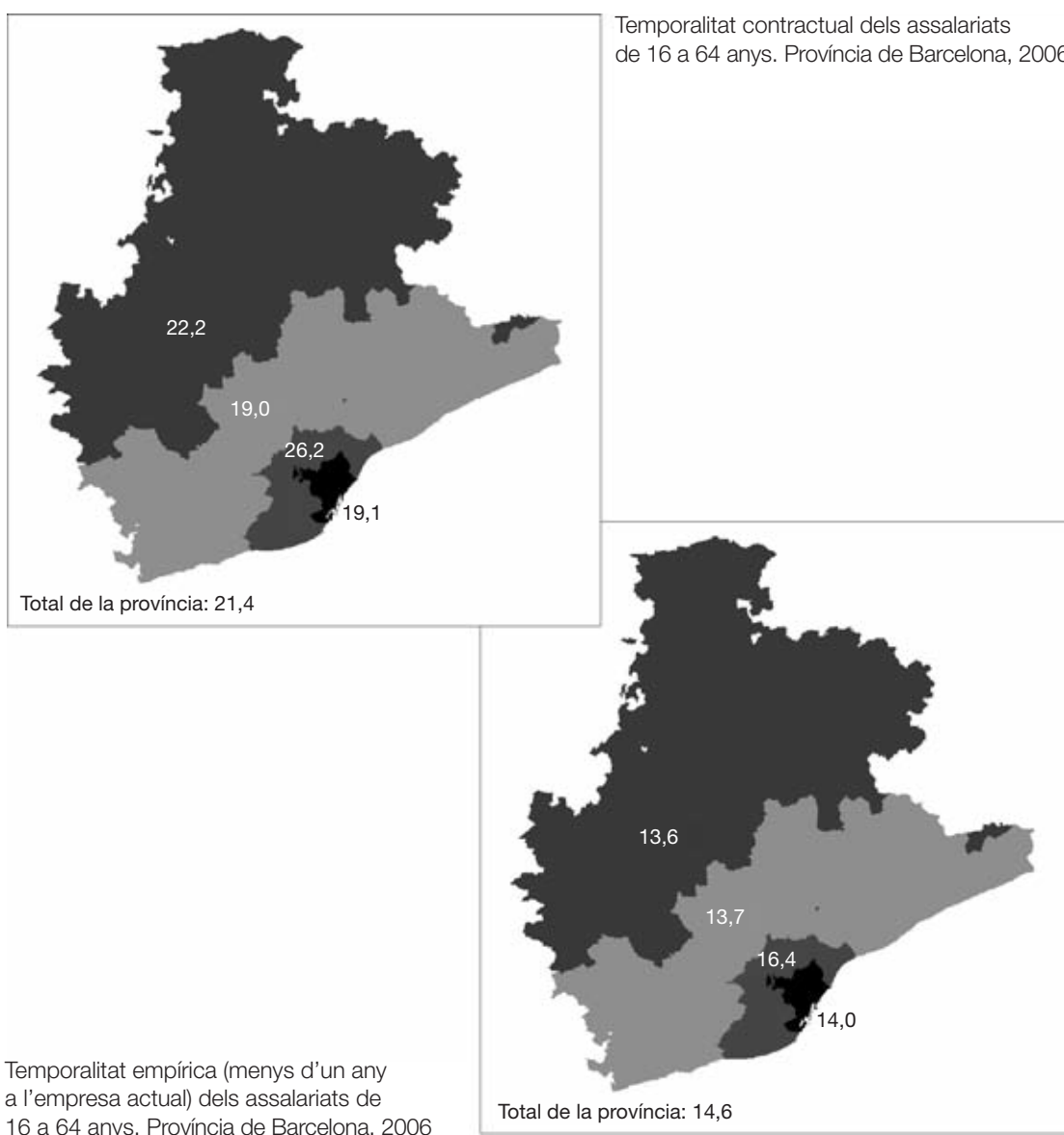
30. Es pot donar la circumstància que, malgrat portar menys d'un any a l'empresa, es tingui un contracte indefinit.

En clau territorial, és a la primera corona metropolitana on hi ha una major presència d'assalariats amb contracte temporal i, alhora, que fa menys temps que treballen per a la mateixa empresa (figura 21).

En relació amb al sexe dels assalariats, es constata una major incidència de la temporalitat contractual i empírica entre les dones (taula 7). Si bé a la ciutat de Barcelona les diferències entre ambdós sexes són mínimes –sobretot pel que fa a tenir un contracte de durada determinada–, a la resta de territoris analitzats aquestes diferències s'aguditzen.

Paral·lelament, el fenomen de la temporalitat està molt associat a l'edat dels assalariats. Tal com es desprèn de la taula 8, una mica més de la meitat dels llocs de treball de la pobla-

**Figura 21. Temporalitat contractual i empírica dels assalariats de 16 a 64 anys (%).
Província de Barcelona. 2006**



Taula 7. Temporalitat contractual i empírica dels assalariats de 16 a 64 anys segons sexe (%). Província de Barcelona. 2006

		<i>Temporalitat contractual</i>	<i>Temporalitat empírica (menys d'un any a l'empresa actual)</i>
Barcelona	Homes	18,3	12,0
	Dones	20,0	16,1
Primera corona	Homes	22,7	14,1
	Dones	30,5	19,4
Segona corona	Homes	15,4	9,2
	Dones	23,1	18,9
Resta de la província de Barcelona	Homes	19,8	11,3
	Dones	25,2	16,7
Total de la província de Barcelona	Homes	18,8	11,7
	Dones	24,4	18,0

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Taula 8. Temporalitat contractual i empírica dels assalariats de 16 a 64 anys segons grup d'edat (%). Província de Barcelona. 2006

		<i>Temporalitat contractual</i>	<i>Temporalitat empírica (menys d'un any a l'empresa actual)</i>
Barcelona	16 a 24 anys	46,8	46,6
	25 a 34 anys	25,7	18,2
	35 a 54 anys	12,4	7,5
	55 a 64 anys	9,4	7,3
Primera corona	16 a 24 anys	57,8	39,7
	25 a 34 anys	25,9	16,0
	35 a 54 anys	20,7	12,6
	55 a 64 anys	9,3	3,9
Segona corona	16 a 24 anys	45,5	34,2
	25 a 34 anys	23,7	19,5
	35 a 54 anys	12,1	6,5
	55 a 64 anys	2,3	1,3
Resta de la província de Barcelona	16 a 24 anys	–	–
	25 a 34 anys	–	–
	35 a 54 anys	–	–
	55 a 64 anys	–	–
Total de la província de Barcelona	16 a 24 anys	51,0	39,2
	25 a 34 anys	25,0	17,8
	35 a 54 anys	14,8	8,7
	55 a 64 anys	7,5	4,2

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

ció més jove es realitzen amb un contracte temporal, i gairebé el 40% dels joves de la província fa menys d'un any que treballa a la mateixa empresa. Aquests percentatges van disminuint a mesura que augmenta l'edat, i es confirma així l'accés dels joves al mercat de treball en pitjors condicions i una millora progressiva d'aquestes amb el desenvolupament de les carreres professionals. Ara bé, ni que aquestes millores estiguin garantides, després d'una experiència de treball precari invaliden les conseqüències de les condicions de treball sobre els projectes vitals. La primera corona metropolitana és la que presenta els percentatges més alts de contractació temporal, mentre que la ciutat de Barcelona destaca per les proporcions més elevades de temporalitat empírica.

El lloc de naixement de la persona entrevistada és una altra variable clau per entendre l'extensió dels contractes temporals. A la província de Barcelona, dos de cada cinc assalariats nascuts fora d'Espanya té un contracte temporal, enfront del 20,2% dels nascuts a Catalunya i el 12% dels nascuts a la resta de l'Estat espanyol (les diferències entre els nascuts a Catalunya i a la resta d'Espanya s'explicarien pel pes dels treballadors de més edat en aquest últim grup) (taula 9). Així, són les persones nascudes a la resta del món les que pateixen amb més intensitat la inestabilitat laboral, les que estan molt més exposades als canvis de conjuntura econòmica, i les que es poden acomiadar més fàcilment en funció de les necessitats del mercat.

Taula 9. Temporalitat contractual i empírica dels assalariats de 16 a 64 anys segons lloc de naixement (%). Província de Barcelona. 2006

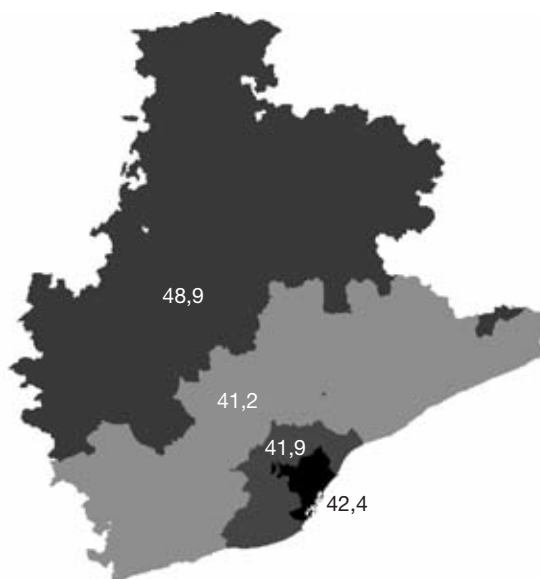
		<i>Temporalitat contractual</i>	<i>Temporalitat empírica (menys d'un any a l'empresa actual)</i>
Barcelona	Catalunya	16,9	13,3
	Resta Espanya	10,8	7,9
	Resta món	36,4	22,5
Primera corona	Catalunya	26,5	18,7
	Resta Espanya	13,1	3,8
	Resta món	47,0	26,2
Segona corona	Catalunya	17,9	14,2
	Resta Espanya	10,8	6,4
	Resta món	41,6	23,3
Resta de la província de Barcelona	Catalunya	–	–
	Resta Espanya	–	–
	Resta món	–	–
Total de la província de Barcelona	Catalunya	20,2	15,1
	Resta Espanya	12,0	6,2
	Resta món	41,3	23,9

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

L'absència de representació sindical

La presència de sindicats als llocs de treball ha estat històricament una garantia per a la defensa dels drets laborals. Actualment, els alts percentatges d'assalariats sense cap tipus de presència sindical a les seves empreses (ni comitès d'empresa ni delegats sindicals) podria fer pensar en un debilitament de l'acció col·lectiva. A la província de Barcelona, aproximadament dos de cada cinc treballadors no estan representats sindicalment. El territori de fora de la regió metropolitana és on aquesta proporció és més alta.

Figura 22. Assalariats sense representació sindical. Província de Barcelona (%). 2006



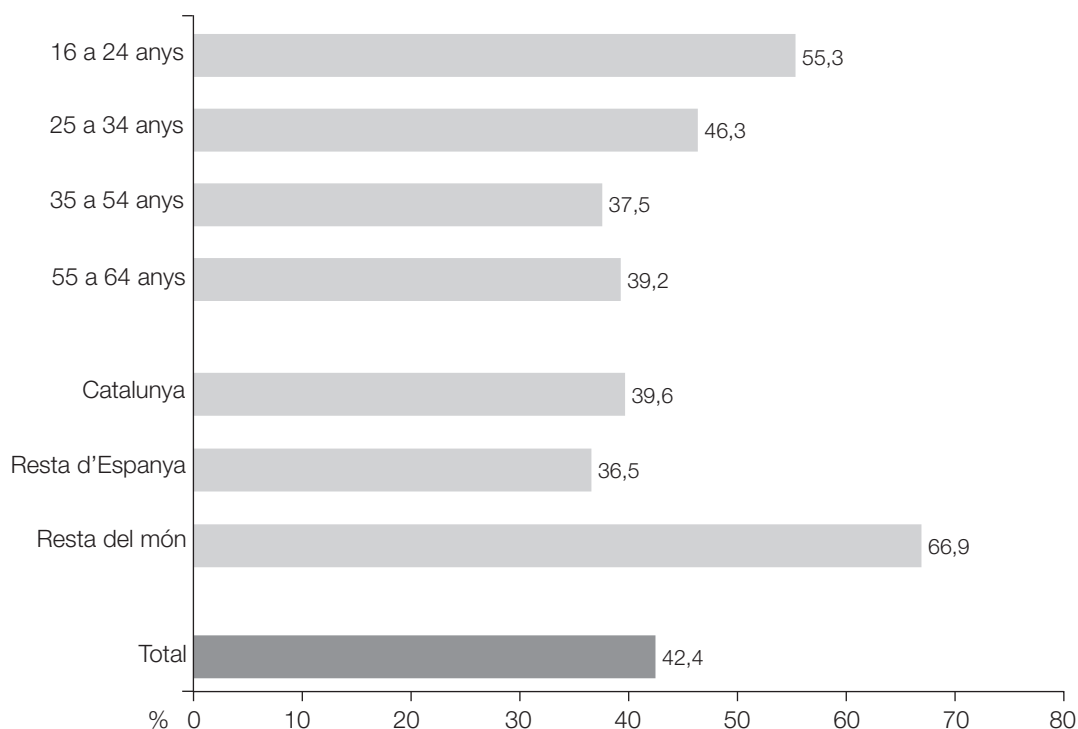
Total de la província: 42,4

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

La figura 23 mostra com la presència sindical a les empreses augmenta proporcionalment a l'edat de les persones entrevistades. El col·lectiu de nascuts fora de l'Estat espanyol presenta els percentatges més alts de manca de representació: dos de cada tres treballen en empreses on no hi ha cap tipus de representació sindical. Es poden produir diverses circumstàncies que, a més, conflueixen en els grups socials més vulnerables: les altes taxes de temporalitat, que minvarien la seva capacitat d'acció col·lectiva; la presència d'aquests grups en sectors d'activitat que mai han tingut una gran presència sindical (construcció i serveis) i la vinculació de l'ocupació a petites i mitjanes empreses. Tot plegat fa pensar en una gran vulnerabilitat d'aquests grups davant les exigències i demandes del mercat i dels empresaris.

El sexe dels entrevistats/des no explica en aquest cas una menor o major pertinença a centres de treball on no hi ha cap tipus de representació sindical i per això se n'han exclòs les dades.

Figura 23. Assalariats sense representació sindical segons grup d'edat i lloc de naixement. Província de Barcelona. 2006



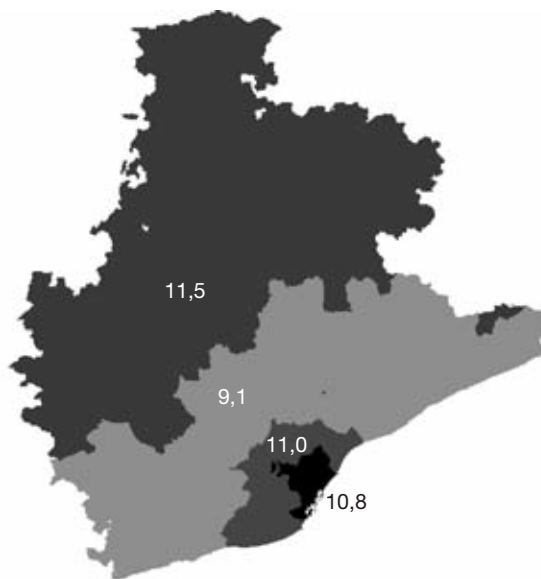
Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Els salaris baixos

La remuneració que es rep a canvi del treball és un element prioritari a l'hora de valorar les condicions laborals. El major prestigi i reconeixement social que tenen unes ocupacions sobre unes altres dibuixa un escenari marcat per grans desigualtats salarials (Recio, 2006). A l'extrem inferior de l'escala salarial es troben les persones que, malgrat tenir una ocupació, estan molt més exposades a patir processos d'exclusió. Els baixos salaris tenen, a més a més, conseqüències a llarg termini, en la mesura en què les prestacions amb més capacitat i intensitat protectora del sistema de benestar espanyol tenen una base contributiva.

A partir de les dades de la darrera edició de l'ECVHPC, s'ha construït la variable de baixos salaris per identificar aquelles persones que estan per sota del 60% de la mediana dels ingressos mensuals del conjunt d'assalariats de la unitat territorial corresponent. En el període 2000-2006, el percentatge de persones per sota del llindar de baixos salaris s'ha reduït a la província de Barcelona del 14,9% al 10,1%. Les diferències interterritorials no són en aquest cas gaire remarcables: els valors oscil·len en un interval del 9,1% (segona corona metropolitana) a l'11,5% (resta de la província) (figura 24).

Les desigualtats salarials entre sexes a l'extrem de les baixes remuneracions són evidents en tota la província (figura 25). El 18,4% de les assalariades rep una remuneració per sota del 60% de la mediana del total dels salaris, mentre que en el cas dels

Figura 24. Assalariats de 16 a 64 anys amb baixos salaris (%). Província de Barcelona. 2006

Total de la província: 10,4

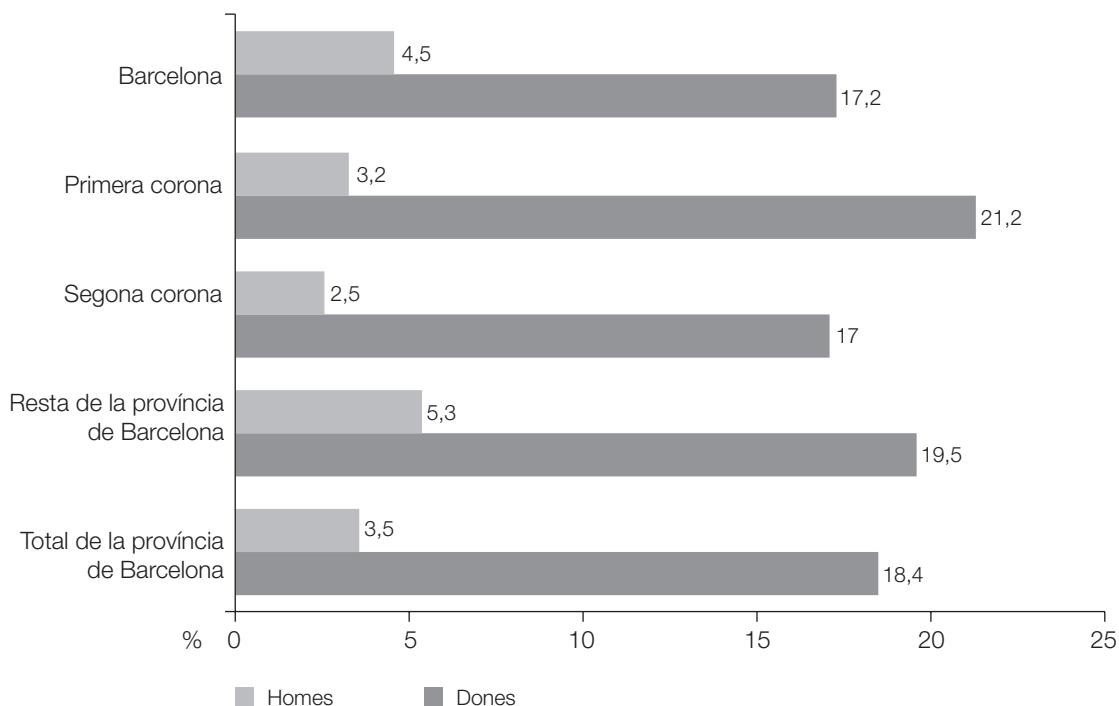
Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

homes el percentatge és només del 3,5%. Malgrat que els objectius de la investigació present escapen a un aprofundiment d'aquestes desigualtats, sí que és important esmentar que l'activitat econòmica, el tipus de jornada i el tipus de contracte són variables que hi tenen una gran influència. Tanmateix, les diferències salarials per sexe són menors per a les dones més joves, en la mesura que aquestes tenen una millor qualificació professional, que els ha proporcionat un nivell d'estudis més alt. A la ciutat de Barcelona les desigualtats salarials per raó de gènere no són tan acusades, a diferència de la primera corona metropolitana, on el diferencial pren el valor més alt (18 punts percentuals).

Si bé les dones estan sobrerrepresentades a la part baixa de la piràmide salarial, també ho està la població més jove de la província. Aproximadament, un terç dels joves de 16 a 24 anys rep salaris per sota del llindar fixat (figura 26). El risc d'estar en aquest grup està totalment condicionat per l'edat: a més edat, menys possibilitat de rebre baixos salaris.

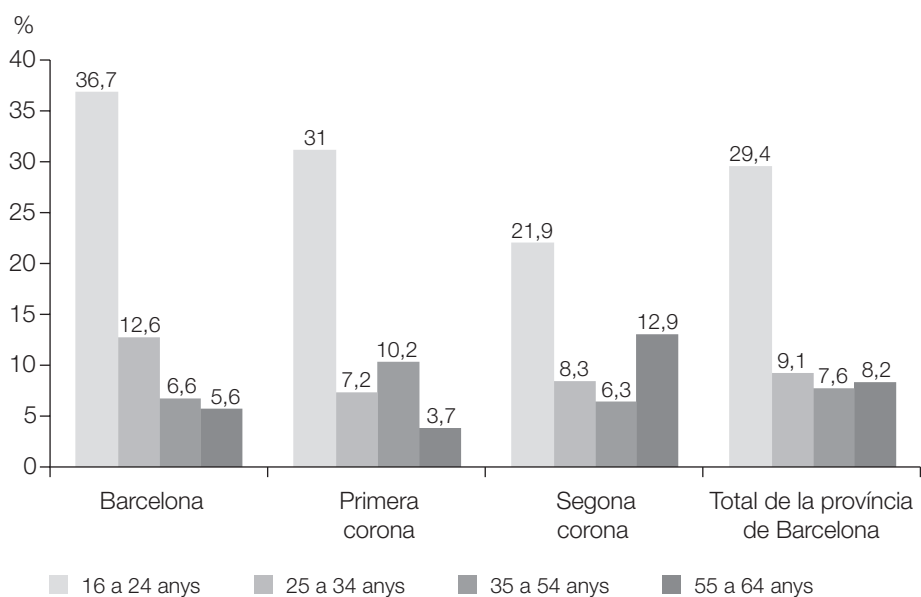
En darrer terme, cal considerar el lloc de naixement com una altra variable explicativa de les desigualtats salarials. Les persones nascudes a la resta del món presenten les taxes més altes de baixos salaris de la província (14,4%), mentre que les nascudes a Catalunya i a la resta d'Espanya estan menys sotmeses a la vulnerabilitat en aquest àmbit. En termes territorials, és a la ciutat de Barcelona on les diferències entre els col·lectius definits per raó d'origen geogràfic s'aguditzen més (figura 27).

Figura 25. Assalariats de 16 a 64 anys amb baixos salaris segons sexe. Província de Barcelona. 2006



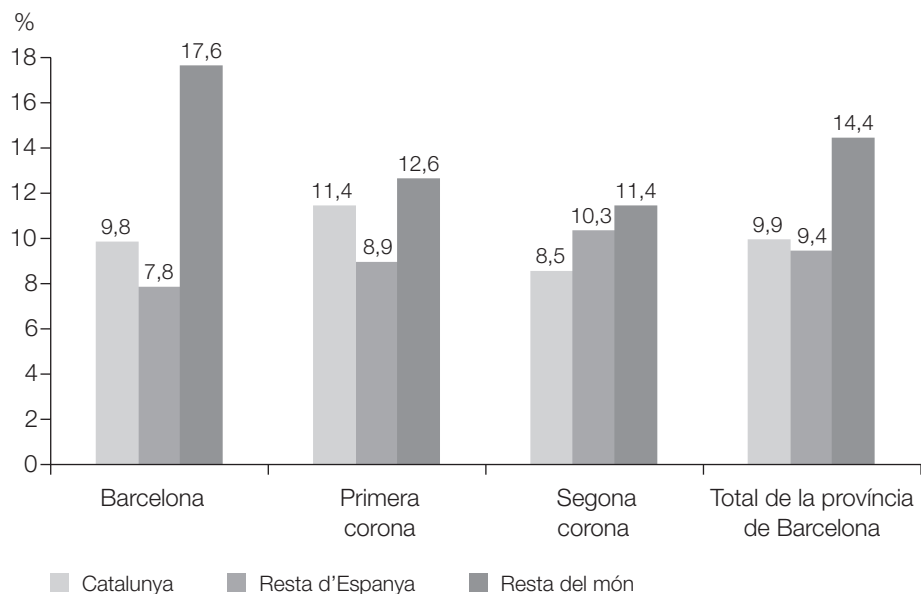
Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Figura 26. Assalariats de 16 a 64 anys amb baixos salaris segons grup d'edat. Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Figura 27. Assalariats de 16 a 64 anys amb baixos salaris segons lloc de naixement. Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

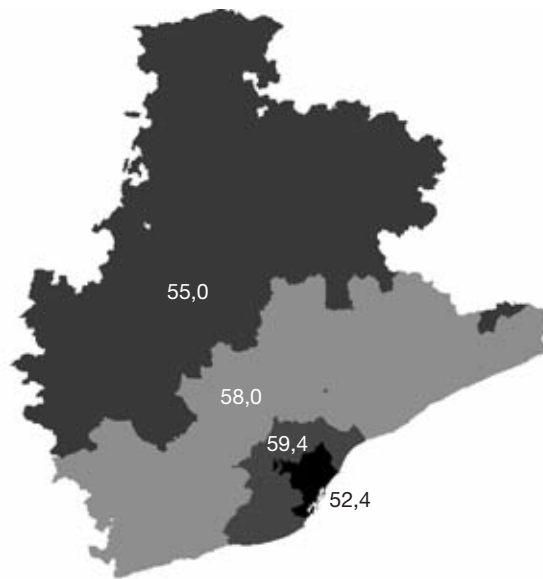
La formació contínua

Bona part dels discursos actuals sobre la competitivitat de l'economia posen l'accent en la formació contínua dels treballadors/es, en l'aprenentatge al llarg de la vida. Més enllà de les implicacions sobre la productivitat del treball, la formació ha de ser un indicador de la qualitat de l'ocupació, en la mesura que millora i possibilita transicions d'uns treballs a uns altres (Laparra, 2006). En aquest sentit, rebre formació permet al treballador tenir més eines per millorar el seu estatus o simplement per ser capaç de mantenir-lo.

Amb les dades de l'ECVHPC, es constata que una mica més de la meitat de la població assalariada de la província de Barcelona (56,5%) no ha realitzat en els dos últims anys cap tipus de curs que serveixi per millorar la seva posició o qualificació en l'empresa. La població assalariada de les dues corones metropolitanes encara presenta un major risc en aquesta dimensió laboral (figura 28).

Aquest percentatge ascendeix fins al 70,7% quan es tracta dels treballadors/es de més edat, que mostren així una certa vulnerabilitat davant la possibilitat d'un canvi de feina (tant forçat com voluntari). Els grups de treballadors més joves també estan per sobre del 60%. Segons el lloc de naixement, de nou els nascuts fora d'Espanya estan en la posició més feble davant de possibles mudances de l'escenari de treball. No s'observen diferències estadísticament significatives entre homes i dones.

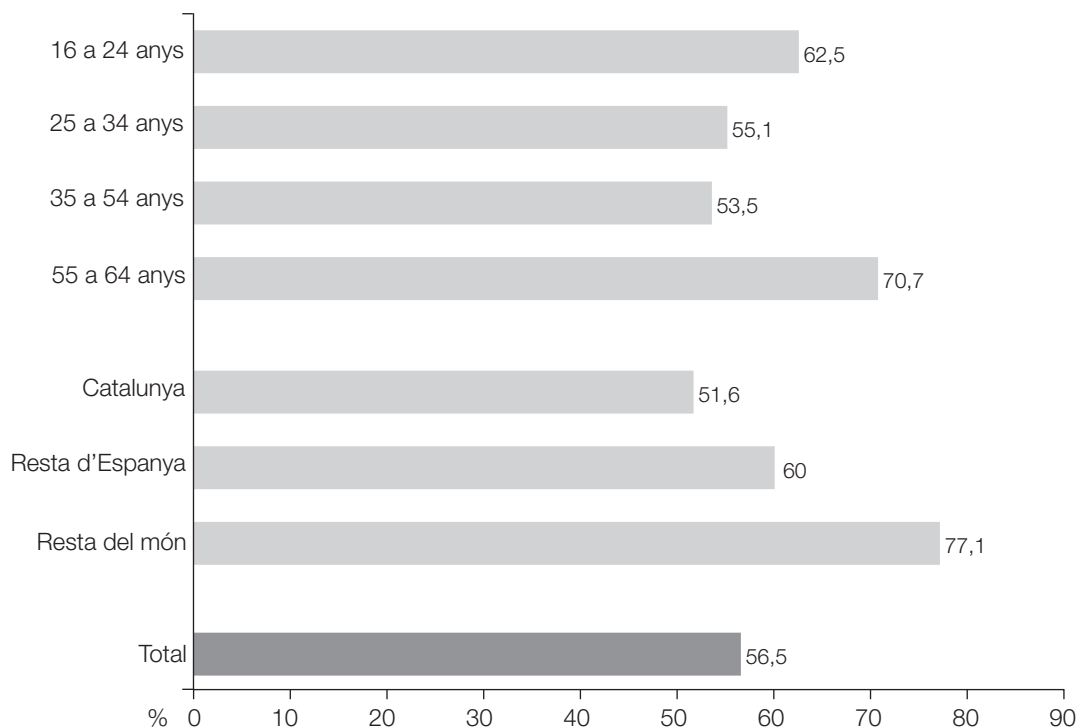
Figura 28. Assalariats de 16 a 64 anys que no han realitzat cursos de formació en els dos últims anys (%). Província de Barcelona. 2006



Total de la província: 56,5

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Figura 29. Assalariats que en els dos últims anys no han realitzat cursos de formació segons grup d'edat i lloc de naixement. Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

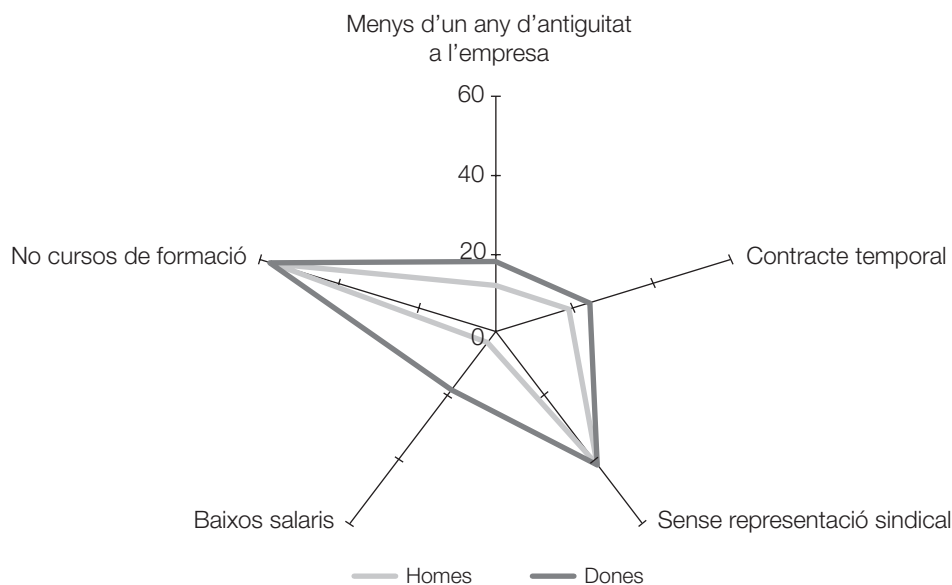
Una visió de conjunt de les condicions de treball

L'anàlisi de les condicions de treball es fonamenta en el fet que tenir una ocupació no garanteix els mateixos drets, salaris, estabilitat ni possibilitats de millora o de canvi al conjunt de la població. En conseqüència, hi ha una part de treballadors/es que, sigui quin sigui l'aspecte concret que s'analitza, es troben sempre en les posicions més vulnerables. A continuació s'ofereix una visió de conjunt de la complexitat del fenomen.³¹

En relació amb les desigualtats entre homes i dones en les condicions de treball a la província, s'observa com la major diferenciació entre els dos sexes es produeix en la remuneració (figura 30). El percentatge de dones assalariades per sota del llindar de baixos salaris és molt superior al dels homes. La temporalitat, sobretot quan es mesura atenent al temps d'antiguitat a l'empresa, també és un altre aspecte que afecta en major mesura el col·lectiu de dones. En la resta de variables considerades, les diferències són gairebé inexistent.

La població més jove és, d'altra banda, la que pateix amb més intensitat la precarietat laboral, especialment el grup de recent incorporació al mercat de treball (figura 31). Els altres dos grups estarien molt més protegits davant les condicions de treball adverses, amb l'única excepció de la formació ocupacional, en què els més grans podrien tenir més dificultats en cas de pèrdua d'ocupació o necessitat de canvi.

Figura 30. Condicions de treball dels assalariats de 16 a 64 anys segons sexe (%). Província de Barcelona. 2006

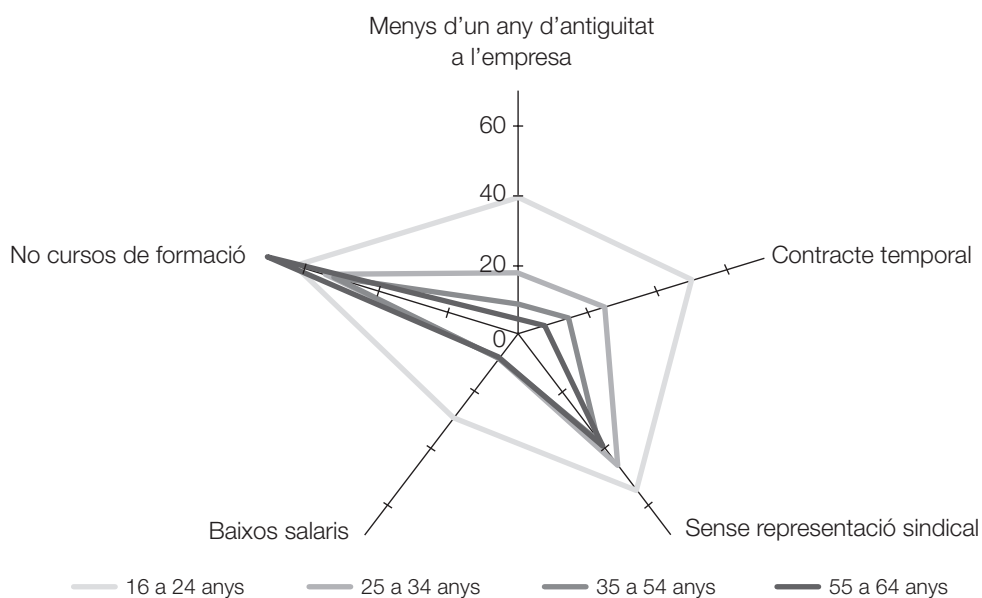


Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

31. Les figures 30, 31 i 32 estan basades en l'anàlisi que realitza Miguel Laparra en el llibre *La construcción del empleo precario. Dimensiones, causas y tendencias de la precariedad laboral* (2006), que al seu torn s'inspira en l'estudi de Kurt Vogler-Ludvig (*Economix Research and Consulting*) (Laparra, 2006).

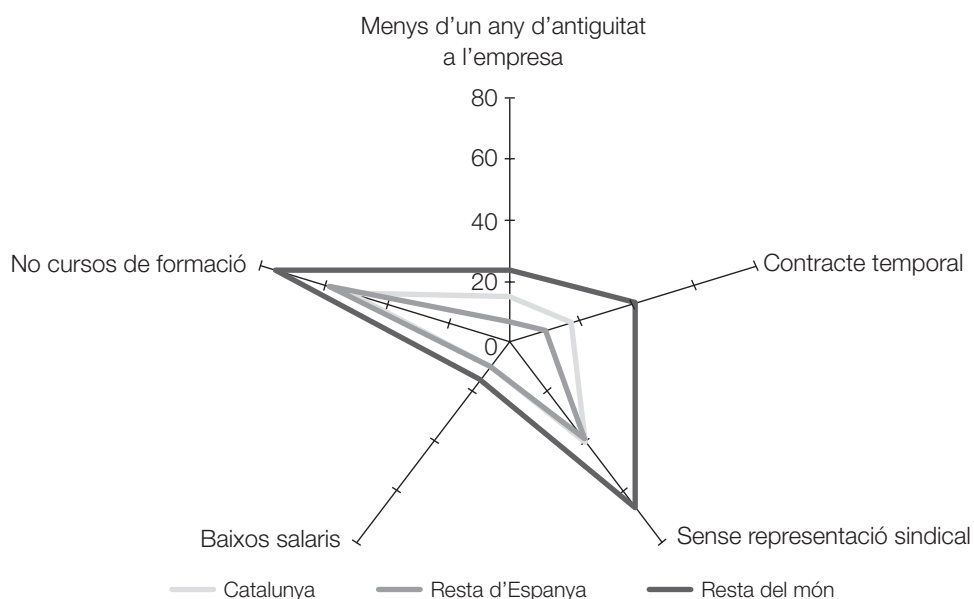
En darrer terme, les persones nascudes fora del territori espanyol són especialment vulnerables pel que fa a les condicions laborals (figura 32). Presenten percentatges més alts de temporalitat (tant empírica com contractual), pitjors salaris, menys protecció sindical i menys recursos formatius per a la millora de l'ocupació que la resta de persones.

Figura 31. Condicions de treball dels assalariats de 16 a 64 anys segons grup d'edat (%). Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Figura 32. Condicions de treball dels assalariats de 16 a 64 anys segons lloc de naixement (%). Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

3. Vulnerabilitat educativa

L'exclusió social s'ha tractat en tot l'informe com un fenomen de múltiples dimensions interrelacionades. En l'àmbit de l'educació, es pot considerar que l'exclusió contribueix a mantenir i reproduir situacions de desigualtat provocades o alimentades per altres dimensions o aspectes del fenomen. Sens dubte tothom està d'acord en la importància de l'educació per garantir la integració dels individus en la societat, per tal de facilitar el desenvolupament de les habilitats intel·lectuals i competencials de les persones, de manera que puguin assolir una adaptació adequada a les necessitats professionals que el seu entorn social els demandi. Així doncs, l'anàlisi de l'accés de les persones al sistema educatiu i l'estudi del capital formatiu que acumulen al llarg de la seva vida és el que permet traçar un perfil de la dimensió educativa de la població i permet analitzar el seu risc d'exclusió social.

L'accés al sistema educatiu

A mitjan dècada dels vuitanta va començar a fer-se realitat a Espanya l'obligatorietat de l'ensenyament per als nens i nenes de 6 a 14 anys,³² període que es va allargar fins als 16 anys amb l'entrada en vigor de la LOGSE³³ l'any 1990.

Així doncs, l'escolarització obligatòria implantada a Espanya des de fa més de tres dècades és un factor que dona igualtat d'oportunitats a les generacions més joves per tal que assoleixin un nivell d'educació bàsica que els ha de permetre el seu desenvolupament personal i social. Efectivament, les dades de l'ECVHPC 2006 permeten demostrar que la població que viu en llars amb menors sense escolaritzar és gairebé inexistent (0,1%), tot i les limitacions conegudes de les dades d'enquesta per recollir aquest tipus d'incidència.

Malgrat els canvis de les últimes generacions, l'anàlisi de l'accés de la població als diferents nivells d'educació reflecteix les circumstàncies que es van trobar les generacions anteriors. Tot i circumscriure's a un període històric concret, les dificultats per entrar i avançar en el sistema educatiu són factors que, en termes de vulnerabilitat i precarietat, tenen efectes al llarg de tota la vida.

Catalunya té dues xarxes d'ensenyament obligatori definides per la seva titularitat (pública o privada/concertada) i aquest ha estat probablement durant molts anys un dels orígens de l'accés desigual de la població als recursos educatius. Aquest és, però, un aspecte

32. La *Ley General de Educación* de 1970 va representar l'inici de la modernització del sistema educatiu espanyol, així com la Llei Orgànica 8/1985, reguladora del dret a l'educació.

33. *Ley Orgánica de Ordenación General del Sistema Educativo*, 1990.

te que no es pot analitzar amb les dades de l'ECVHPC, ja que el disseny mostral no inclou les persones en edat d'escolarització obligatòria.

Evolució del nivell educatiu de la població 2000-2006

Entre el 2000 i el 2006, el nivell educatiu dels habitants de la província de Barcelona augmenta de forma significativa: la població que ha finalitzat com a mínim els estudis secundaris creix en 10 punts percentuals i se situa per sobre del 50% (taula 10). Tot i la presència encara rellevant de població sense estudis, les dades demostren que la tendència general és cap a l'augment del nivell dels estudis assolits, especialment per aquells que acaben la secundària. Dos són els factors principals que col·laboren en aquesta evolució: la desaparició física de les generacions més envellides –que en el seu moment no van poder estudiar– i la presència de noves generacions que han crescut sota un sistema educatiu que s'ha generalitzat per a tota la població.

Aquestes dades generals amaguen, però, diferències significatives a escala territorial, especialment pel que fa a la ciutat de Barcelona, on un de cada quatre residents té estudis universitaris i gairebé el 40% ha assolit el nivell de secundària. A la resta de territoris de la província, de forma força similar entre ells, hi predomina encara la població que té com a màxim estudis primaris, probablement pel pes dels habitants que es van establir en aquests territoris en les dècades de 1960 i 1970. Aquesta era una població vinguda d'altres zones d'Espanya, motivada per necessitats econòmiques; no era una població amb un alt grau de formació sinó que es tractava de mà d'obra no qualificada que Catalunya necessitava per continuar el seu desenvolupament econòmic, i d'aquí la coincidència entre municipis amb saldo positiu de creixement de població en aquest període i els municipis amb indústria (Font, A.; Llop, C.; Vilanova, J., 1999).

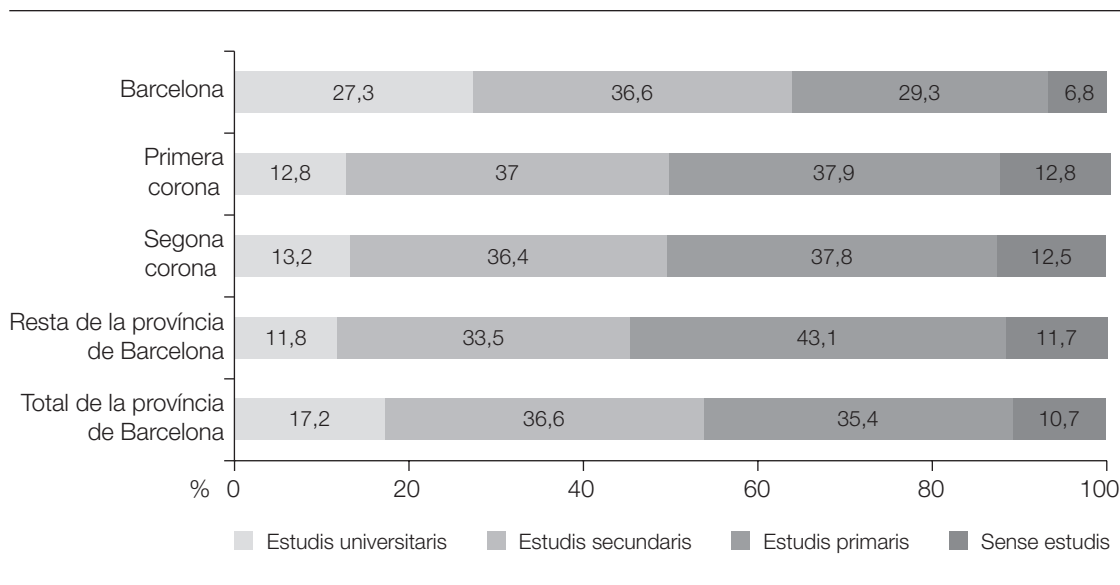
A més, per explicar les diferències a escala territorial, s'ha de tenir en compte la capacitat de les grans ciutats –en aquest cas, Barcelona– per atraure una oferta formativa variada i d'alt nivell i un ampli ventall d'oportunitats professionals.

Taula 10. Nivell d'estudis finalitzats de les persones de 18 i més anys (%). Província de Barcelona. 2000-2006

	2000	2006
Sense estudis	15,8	10,9
Estudis primaris	40,5	35,7
Estudis secundaris	30,7	35,9
Estudis universitaris	13,0	17,5
Total	100,0	100,0

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Figura 33. Nivell d'estudis finalitzats de les persones de 16 i més anys. Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

El capital formatiu

Entenent per capital formatiu tot el bagatge educatiu que ha assolit una persona al llarg de la seva vida, i conscients de la importància que té per al desenvolupament professional i social de les persones, s'analitzen tres indicadors construïts amb les dades de l'ECVHPC: formació insuficient, abandonament prematur i desigualtat educativa. Aquestes variables contribueixen a definir diversos col·lectius socials i a determinar-ne la major o menor vulnerabilitat en relació amb els recursos educatius, de manera que es pot avaluar quina és la seva posició en els processos d'integració social i quin és el seu risc d'exclusió. Se sap, per exemple, que en períodes de recessió econòmica les persones amb menys formació i menys qualificació professional tenen més probabilitats que la resta de la població de sortir del mercat de treball.

Formació insuficient

La formació dota les persones de recursos que els permeten afrontar l'accés al mercat de treball en millors condicions. A l'hora d'estudiar el capital educatiu com a factor que condiciona el risc d'exclusió social, s'ha enfocat l'anàlisi cap a les persones en edat laboral (entre 16 i 64 anys) que no tenen una formació mínima, la qual cosa els dificulta l'accés al mercat de treball i, en cas d'accedir-hi, les seves condicions laborals poden ser inadequades. Es parla, doncs, de persones amb formació insuficient com d'aquelles que o bé no saben llegir ni escriure o bé han cursat estudis primaris però no els han arribat a completar.

A la província de Barcelona, l'any 2006 hi ha un 4,6% de persones en edat laboral que no tenen cap nivell acabat d'estudis reglats. Tot i que aquesta dada ha decrescut en tres punts

des de l'any 2000, continua tenint significació, especialment en els territoris de fora de la ciutat de Barcelona: a les dues corones metropolitanes, les xifres de persones amb formació insuficient gairebé tripliquen les de Barcelona (taula 11).

Si s'analitza la formació insuficient en funció de característiques sociodemogràfiques com el sexe, l'edat o l'origen geogràfic, es pot observar quines són les variables que tenen més pes en les diferències. Malgrat una important reducció de les taxes de formació insuficient entre el 2000 i el 2006 tant per a homes (de 5,4 a 3,5%) com per a dones (de 9,8% a 5,6%), s'aprecia la persistència d'un diferencial entre sexes que mostra com el pes d'aquest indicador entre les dones és 1,5 vegades el dels homes. En el cas de la influència de l'edat en les proporcions de població sense estudis reglats, els resultats demostren que el procés d'escolarització obligatòria iniciat en els anys setanta ha donat els seus fruits i gairebé la totalitat dels joves entre 16 i 34 anys tenen com a mínim estudis primaris. En relació amb l'origen geogràfic de la població, s'aprecia una desigualtat d'oportunitats molt important entre els nascuts a Catalunya i la resta de la població, de manera que en el primer cas podem parlar d'universalització de la formació mínima mentre que el percentatge dels que no tenen estudis primaris entre els no nascuts a Catalunya arriba gairebé al 13%.

A escala territorial, les diferències s'aprecien sobretot fora de la ciutat de Barcelona, on tant el sexe com l'edat com, especialment, el lloc de naixement són elements determinants en l'assoliment d'un nivell mínim de formació.

A banda del fet que la població dels contingents d'immigració dels anys seixanta i setanta es van establir de forma diferencial sobre el territori provincial i és molt més present a la primera i la segona corones metropolitanes que a la ciutat central, les oportunitats de formació per a adults també tenen una distribució desigual, de manera que a la manca d'estudis d'origen s'hi sumen les dificultats per assolir aquests estudis en l'edat adulta.

Taula 11. Persones de 16 a 64 anys amb formació insuficient segons sexe, grup d'edat i lloc de naixement (%). Província de Barcelona. 2006

	<i>Barcelona</i>	<i>Primera corona</i>	<i>Segona corona</i>	<i>Resta de la província de Barcelona</i>	<i>Total de la província de Barcelona</i>
Sexe					
Homes	1,7	4,7	4,2	3,9	3,6
Dones	2,6	6,6	7,2	6,4	5,6
Edat					
De 16 a 34 anys	0,8	1,5	1,5	2,3	1,3
De 35 a 64 anys	2,9	8,6	8,4	6,5	6,6
Lloc de naixement					
Catalunya	0,7	1,3	1,1	0,8	1,0
Resta d'Espanya	6,7	13,5	15,4	18,7	12,9
Resta del món	3,0	8,2	12,3	16,0	7,9
Total	2,1	5,7	5,8	5,1	4,6

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

El resultat és que, si bé per als joves no hi ha grans diferències territorials en el pes de la població sense estudis, per als majors de 34 anys les taxes de les corones metropolitan-nes triplicuen les que es donen a la ciutat central.

Més desigual és encara la situació si s'analitza la posició de les persones amb relació a la formació mínima en funció del seu lloc de naixement: davant de taxes inapreciables entre els nascuts a Catalunya, sigui quin sigui el seu lloc de residència actual, les taxes de la població originària de la resta d'Espanya són molt més altes i oscil·len entre el 6,7% i el 18,7% segons el territori. Entre els estrangers, el pes dels qui no tenen estudis sol ser lleugerament menor que entre els espanyols no nascuts a Catalunya, però les diferències inter-territorials encara estan més accentuades: Barcelona ciutat té una taxa molt baixa, que reflecteix l'atractiu de la ciutat per a persones estrangeres més enllà de les necessitats econòmiques bàsiques (ocupats en professions liberals, directius d'empresa, entre d'altres); per contra, com més lluny de la ciutat central, més pes té la gent sense estudis, fins a arribar al 16,0% de la segona corona metropolitana, més del triple que a Barcelona.

Abandonament prematur dels estudis

Un dels indicadors estructurals que utilitza la Comissió Europea per mesurar els nivells de cohesió social dels països membres de la Unió és l'abandonament prematur dels estudis, entès com el pes de la població de 18 a 24 anys que ha assolit la primera etapa de l'educació secundària i que en l'actualitat no rep cap tipus de formació reglada, respecte del total de població del mateix grup d'edat. Té una importància significativa, ja que es tracta de persones que han aturat la seva formació a un nivell molt bàsic, amb les conseqüències que se'n poden derivar per al seu futur.

A la província de Barcelona, la taxa d'abandonament prematur dels estudis ha crescut lleugerament en el període 2000-2006, de 22,1% a 23,3%, com a resultat en part d'una incorporació dels joves a un mercat de treball que la situació econòmica prèvia a la crisi feia molt dinàmic. A escala territorial, s'aprecia una gran diferència entre la ciutat de Barcelona, inclòs el seu entorn metropolità més immediat, i els territoris més allunyats de la capital (taula 12): a la segona corona metropolitana i més enllà, la taxa d'abandonament escolar dobla la de la ciutat central i se situa pels volts d'un terç de la població. Com veïem en capítols anteriors, la incorporació al mercat laboral dels joves a la ciutat de Barcelona és més tardana a favor d'una major formació. Tant la taxa d'activitat com la d'ocupació juvenil són més elevades a la resta de territoris.

Taula 12. Abandonament prematur dels estudis. Població de 18 a 24 anys (%). Província de Barcelona. 2006

	<i>Barcelona</i>	<i>Primera corona</i>	<i>Segona corona</i>	<i>Resta de la província de Barcelona</i>	<i>Total de la província de Barcelona</i>
Abandonament prematur dels estudis	16,7	16,2	31,1	38,3	23,3

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Desigualtat educativa

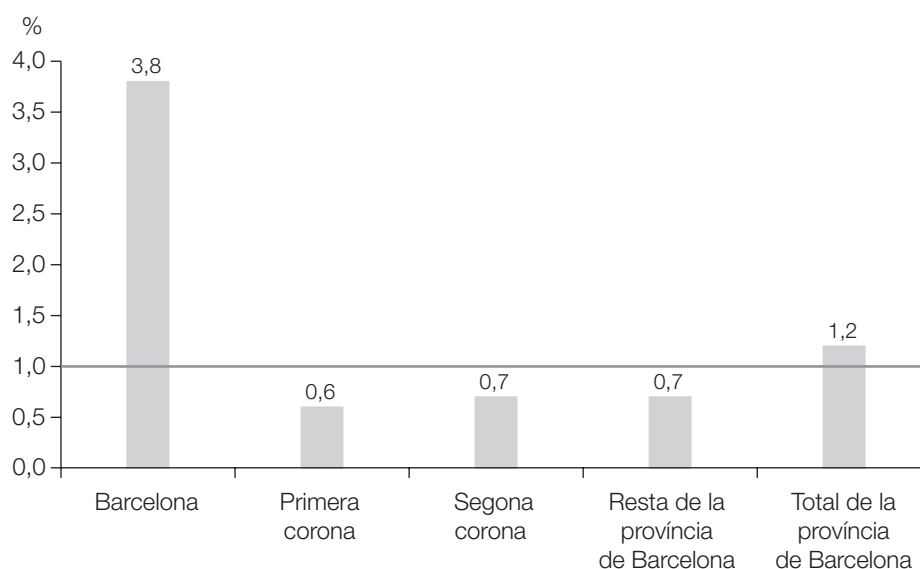
L'anàlisi de la desigualtat educativa és una altra manera d'apropar-nos al capital formatiu de les persones. Aquest indicador, que posa en relació el percentatge de titulats superiors i el percentatge de persones que no han assolit l'educació obligatòria, indica la proporcionalitat entre els dos extrems del recorregut educatiu reglat i dóna una idea de l'equilibri en el nivell de formació d'una societat determinada. Una ràtio superior a 1 indica més titulats superiors que persones sense estudis obligatoris, i a la inversa si l'indicador està entre 0 i 1.

En el cas de la província de Barcelona, les ràtios de desigualtat educativa s'han calculat per a la població de 25 a 64 anys i el resultat indica que hi ha hagut un canvi important en el període 2000-2006, ja que s'ha invertit la relació de pes entre els dos extrems del recorregut educatiu. S'ha passat de tenir menys titulats superiors que persones sense estudis obligatoris (6 sobre 10) a haver-n'hi 12 per cada 10 que no han superat els estudis obligatoris.

Les diferències territorials de la desigualtat delimiten clarament dues zones (figura 34). Fora de la ciutat de Barcelona encara predomina la proporció de persones que no han assolit els estudis obligatoris, mentre que la relació és absolutament a l'inrevés per als residents a la ciutat: per cada persona sense estudis n'hi ha quatre que són titulades superiors.

L'anàlisi de la desigualtat educativa en funció del sexe mostra força igualtat, tot i que, com s'ha vist anteriorment, les taxes femenines de població sense estudis són més elevades (taula 13). Aquestes altes proporcions es compensen, però, pel fet que les dones que asso-

Figura 34. Ràtio entre el percentatge de titulats superiors i el percentatge de persones que no tenen el nivell d'estudis obligatori (població de 25 a 64 anys). Província de Barcelona. 2006



Taula 13. Ràtio entre el percentatge de titulats superiors i el percentatge de persones que no tenen el nivell d'estudis obligatori (població de 25 a 64 anys) segons sexe, grup d'edat i lloc de naixement (%). Província de Barcelona. 2006

	<i>Barcelona</i>	<i>Primera corona</i>	<i>Segona corona</i>	<i>Resta de la província de Barcelona</i>	<i>Total de la província de Barcelona</i>
Sexe					
Homes	4,4	0,6	0,7	0,6	1,1
Dones	3,4	0,6	0,7	0,8	1,2
Edat					
De 25 a 34 anys	–	2,9	3,2	3,0	4,9
De 35 a 64 anys	2,7	0,4	0,5	0,5	0,8
Lloc de naixement					
Catalunya	6,8	1,8	1,9	1,8	2,8
Resta d'Espanya	1,4	0,2	0,2	0,1	0,3
Resta del món	2,6	0,7	0,5	0,2	0,9
Total	3,8	0,6	0,7	0,7	1,2

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

leixen el nivell d'estudis superiors són més que els homes. El que sí que influeix en la distribució de la desigualtat educativa és l'edat i el lloc de naixement. Per edats, entre els més joves els titulats superiors són clarament molts més que els que no tenen cap formació reglada acabada (gairebé cinc vegades en el conjunt de la província),³⁴ mentre que entre els adults això només es dona a Barcelona ciutat. En relació amb el lloc de naixement, la desigualtat educativa és acusadament «no catalana»: a banda de les taxes de Barcelona, només les dades dels que han nascut a Catalunya, visquin on visquin, reflecteixen una clara superioritat del nombre de titulats superiors en relació amb els que no han assolit el nivell d'estudis primaris.

34. L'absència de dades en el cas dels joves de la ciutat de Barcelona es deu al fet que són molt pocs els que no tenen estudis (vegeu la taula 11).

4. Vulnerabilitat residencial

L'habitatge és una necessitat de primer ordre en el qual les persones organitzen moltes de les funcions que els permeten un creixement personal i social integrat. Com a bé social, l'habitatge és un element que serveix de suport al procés d'integració de les persones, en la mesura que els facilita un espai físic concret, ubicat en un entorn determinat, que els ajuda en major o menor mesura a dur a terme les necessitats bàsiques i quotidianes. L'exclusió residencial és un procés pel qual alguns habitants d'un territori senten que no poden ser participants de la societat a la qual pertanyen perquè no tenen un habitatge en condicions on viure. És un aspecte més de l'exclusió social en què es pot trobar un sector de la població.

Amb les dades de l'ECVHPC s'analitzaran les dificultats d'accés a l'habitatge, l'adequació d'aquest en relació amb les característiques dels residents, l'habitabilitat interna i externa de l'habitatge i la seva estabilitat pel que fa a l'ús, que són tots requisits o elements que s'han de considerar en processos d'exclusió residencial (Cortés *et al.*, 2003).

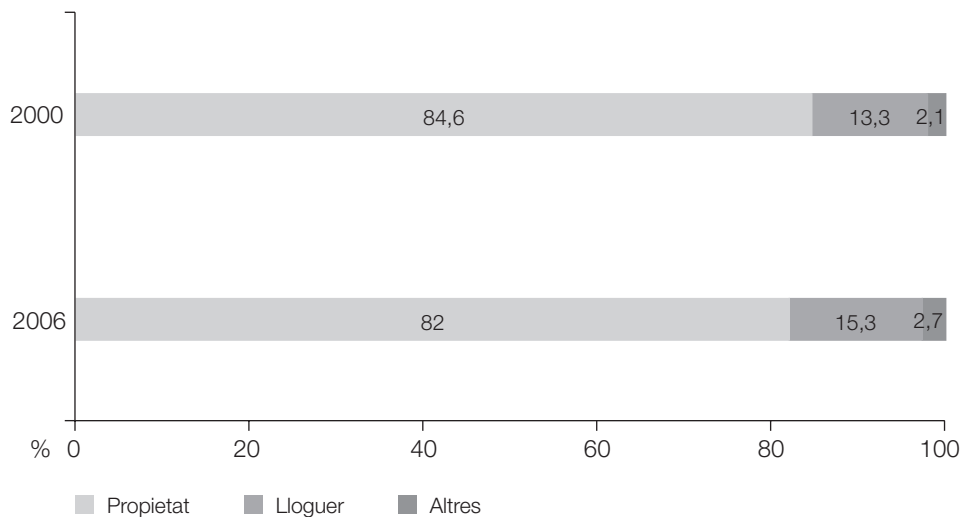
L'accés a l'habitatge

El règim de tinença

El model residencial a Espanya es basa en la propietat dels habitatges i és el resultat de dos factors que s'han consolidat plenament en la societat espanyola del segle xx. En primer lloc, tenir un habitatge en propietat és entès per la majoria dels ciutadans com un element patrimonial, alhora estable i perdurable en el temps. En segon lloc, les polítiques públiques que l'estat ha desenvolupat amb relació a l'habitatge des de mitjans del segle passat han estat adreçades fonamentalment a incentivar el règim de propietat, per sobre de la promoció i l'ajuda del parc d'habitatges de lloguer (Antón *et al.*, 2007).

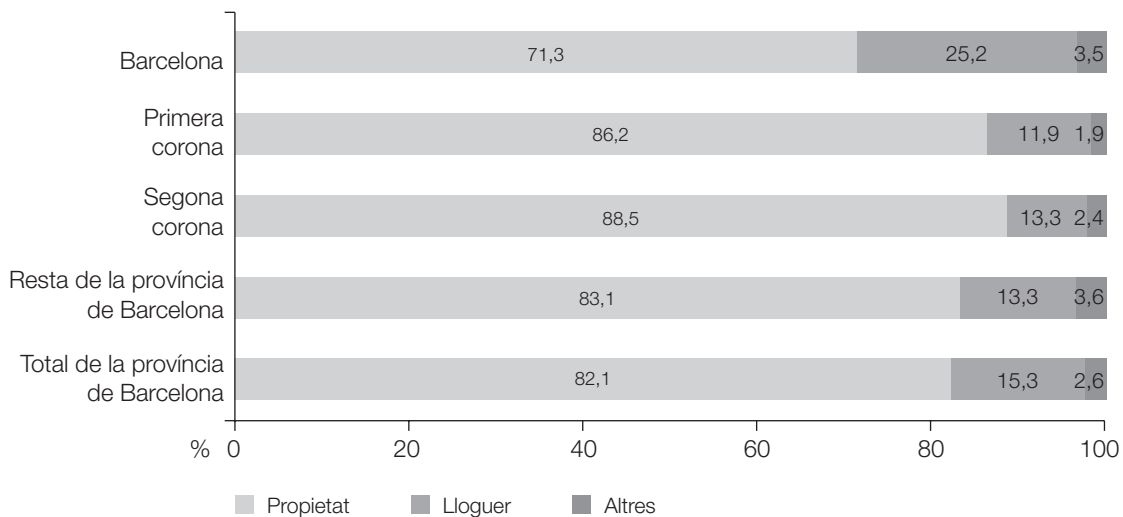
En el conjunt de la província de Barcelona, el predomini de la població que viu en habitatges en propietat és absolut, malgrat una lleugera tendència a la baixa en el període 2000-2006: per cada persona que viu de lloguer, n'hi ha més de cinc que ho fan en propietat (figura 35). Aquesta preponderància de la residència en propietat és un fet general en tota la província, però la ciutat de Barcelona se'n desmarca una mica ja que fins a un 25% de la seva població viu de lloguer. Les característiques de la propietat urbana i el pes dels joves tot just emancipats i de la immigració més recent (que opten en major proporció per habitatges de lloguer) són probablement algunes de les característiques que fan de Barcelona un territori amb menys població que viu en règim de propietat (figura 36).

Figura 35. Règim de tinença de l'habitatge on viuen les persones de 18 i més anys. Província de Barcelona. 2000-2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Figura 36. Règim de tinença de l'habitatge on viuen les persones de 16 i més anys. Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Dificultats d'accés a l'habitatge

El dret a l'habitatge és universal i està reconegut en totes les cartes de drets fonamentals. Però els mecanismes d'accés a l'habitatge estan dominats per les relacions mercantils i, consegüentment, el que d'una banda es reconeix com un dret de les persones, de l'altra és molt difícil d'obtenir. En aquest marc, disposar d'un habitatge en condicions d'estabilitat i seguretat suficients per poder-hi desenvolupar un projecte de vida, sense que això suposi una càrrega econòmica excessiva que posi en perill l'atenció a les necessitats bàsiques, esdevé cada cop més complex (Cortés *et al.*, 2003).

D'ençà dels anys noranta, Catalunya –i Espanya– ha viscut un cicle alcista del mercat residencial (augment de la demanda d'habitatges i creixement de la construcció) que, malgrat satisfer les necessitats d'una part de la població, n'ha deixat exclosos alguns col·lectius de població (Miralles *et al.*, 2007). L'augment continuat del preu dels pisos, molt per sobre de la inflació, ha dificultat l'accés general de la població a un habitatge en propietat, de manera que per a alguns ha significat un sobreesforç econòmic que es tradueix en endeutament a llarg termini i, per a d'altres, senzillament significa no poder-hi accedir i, per tant, aconseguir un habitatge per viure sota altres formes de regim de tinença, com el lloguer.

Propietaris i propietaris potencials

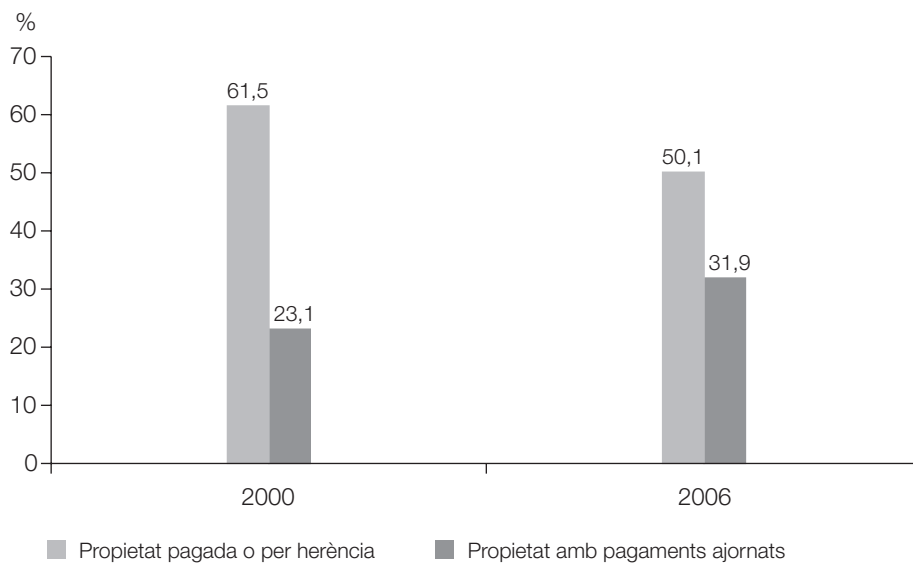
En el període 2000-2006, malgrat que la població total que viu en habitatges en propietat ha baixat lleugerament, el pes dels «propietaris potencials»³⁵ s'ha incrementat del 23,1% al 31,9%, de manera que la proporció de propietaris amb necessitats de finançament és, l'any 2006, propera al 40% (figura 37).

A escala territorial, el percentatge de població de cada territori d'anàlisi que viu en una propietat pagada o rebuda en herència és força similar i se situa a l'entorn del 50%, però la proporció dels que resideixen en una propietat amb pagaments ajornats és molt variable (figura 38). Mentre que a la ciutat de Barcelona aquesta xifra és del 22,7%, pel pes dels qui viuen de lloguer, a la segona corona metropolitana quatre de cada deu habitants estan en un habitatge que s'està pagant, fruit molt probablement del procés de creixement de la metròpoli i la consegüent expulsió del centre de la ciutat de la població més jove, que davant la impossibilitat de trobar un habitatge assequible, s'instal·la en territoris menys centrals.

Tal com es pot veure en la figura 39, l'edat és un factor molt influent en el procés de pagament de l'habitatge, de manera que la gent més gran viu en llars on ja no hi ha despeses per adquirir un habitatge en propietat; només el 6,9% dels majors de 64 anys estan en habitatges en propietat amb pagaments ajornats. En canvi, en el cas dels joves, la situació és molt diferent i, tot i que són els que més viuen de lloguer (tal com es veurà en el proper apartat), una gran part viu en llars on es paguen despeses de finançament de l'habitatge (gairebé un 43%), proporció que probablement seria molt més alta si només ens fixéssim en els que estan emancipats.

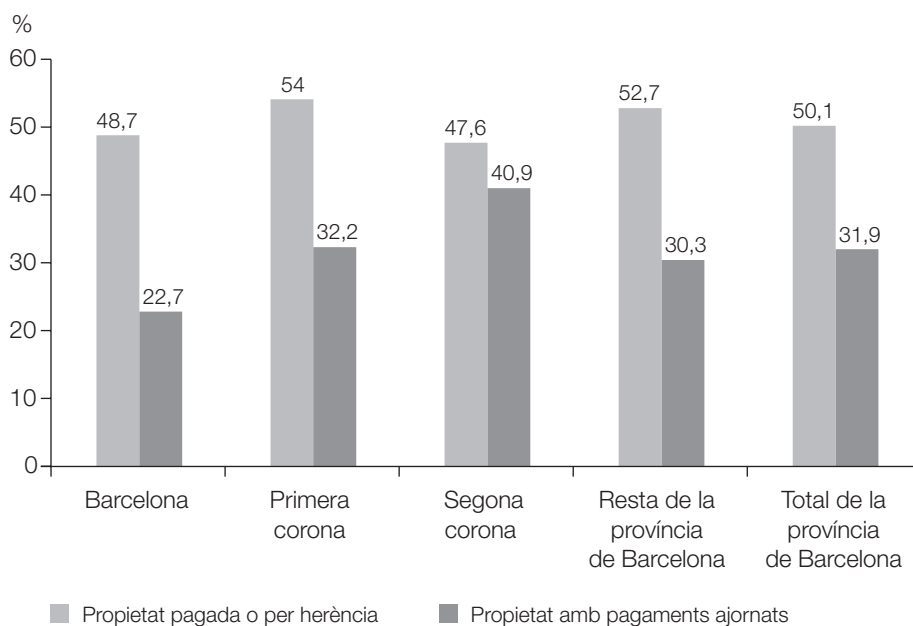
35. Són denominats propietaris potencials els que han comprat l'habitatge mitjançant préstecs hipotecaris i que encara estan pagant quotes mensuals (Leal y Cortés, 2005, citat a Antón *et al.*, 2007).

Figura 37. Tipus de propietat de l'habitatge on viuen les persones de 18 i més anys. Província de Barcelona. 2000-2006



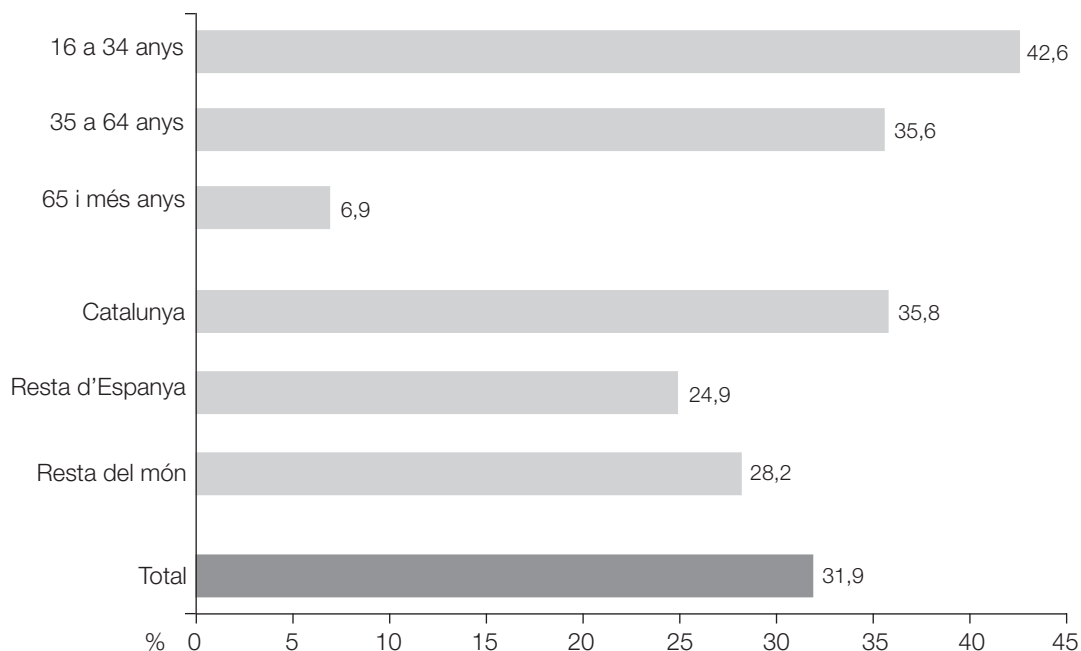
Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Figura 38. Tipus de propietat de l'habitatge on viuen les persones de 16 i més anys. Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Figura 39. Població de 16 i més anys que viu en habitatges en propietat amb pagaments ajornats segons grups d'edat i lloc de naixement. Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

El pes de la població que viu en habitatges amb pagaments ajornats no presenta grans diferències amb relació al seu lloc d'origen, però sí que és un reflex d'altres factors que influeixen en el comportament de la població davant la compra/lloguer de l'habitatge principal. Els nascuts a Catalunya són els que presenten proporcions més altes de «futurs propietaris» (35,8%), mentre que els originaris de la resta d'Espanya són els que menys viuen en habitatges de propietat pendents de pagar (24,9%), segurament perquè en aquest col·lectiu pesen molt les persones de més edat, que ja han complert amb els terminis d'amortització de les hipoteques i, per tant, ja són propietàries del seu habitatge. En el cas dels estrangers, tot i tenir un percentatge major que els espanyols de fora de Catalunya, el que més pesa és que la majoria han accedit al seu habitatge via la fórmula del lloguer.

El règim de lloguer

Viure en un habitatge en règim de lloguer no denota necessàriament una situació de precarietat econòmica, de la mateixa manera que viure en propietat no et fa invulnerable, però sí que pot ser entès com un factor de risc (Subirats *et al.*, 2005).

D'una banda, el règim de lloguer significa que no es disposa de patrimoni –que pot actuar com a garantia davant de dificultats econòmiques– i es pot associar a una major inestabilitat dels projectes vitals. D'altra banda, s'ha de tenir en compte que el fet de viure de lloguer pot ser reflex de les dificultats sorgides davant l'opció majoritària de compra, en no poder afrontar les despeses associades ni tan sols mitjançant crèdits bancaris. De fet,

les condicions per concedir préstecs hipotecaris estan molt relacionades amb situacions d'estabilitat laboral i/o amb l'existència d'aval per part del beneficiari, de manera que en queden exclosos els segments de població més desfavorits. La impossibilitat de fer front al pagament d'un habitatge en propietat és, segons alguns estudis, el principal motiu al·legat per les persones que opten per viure de lloguer (Antón *et al.*, 2007).³⁶

Tal com s'ha vist en la primera part d'aquest capítol, la població que viu en habitatges de lloguer ha augmentat lleugerament en el període 2000-2006 i hi ha diferències territorials significatives, que van des del 9,1% a la segona corona metropolitana fins al 25,2% de la ciutat de Barcelona. I aquestes diferències són encara més acusades si s'analitza el lloguer en les seves dues modalitats: indefinit i a termini (taula 14).

El lloguer indefinit és una forma contractual, actualment en desús, que significa accedir a un pis a canvi d'una prestació econòmica per un període sense durada determinada que finalitza per la mort de la persona arrendatària o per la seva voluntat unilateral de deixar l'habitatge. Des de la dècada de 1980, les reformes de la Llei d'arrendaments urbans han anat imposant una nova modalitat de contractes, el lloguer a termini, que suposa un acord de durada limitada entre les dues parts interessades, renovable o no. Aquest segon tipus de contracte de lloguer genera situacions vitals de més inestabilitat i, per tant, pot il·lustrar sobre col·lectius més vulnerables.³⁷

En principi, gaudir d'un lloguer indefinit és un avantatge, tant per l'estabilitat vital que representa com per una menor despesa, ja que les rendes que es paguen creixen més lentament que els preus dels nous lloguers. Aquesta situació pot desembocar, però, en casos d'assetjament immobiliari, especialment en aquelles zones que han sofert canvis urbanístics i han passat de ser zones degradades a ser espais molt valorats. Es produeix un desfasament entre l'augment del preu dels lloguers de l'una i l'altra modalitat, de manera que, per obtenir majors beneficis de l'explotació dels edificis, alguns propietaris opten per una manca sistemàtica de manteniment i reparacions de les instal·lacions bàsiques per tal que els llogaters abandonin voluntàriament els seus pisos. En la mesura que aquestes estra-

Taula 14. Població de 16 i més anys que viu en règim de lloguer per tipus de contracte (%). Província de Barcelona. 2006

	<i>Barcelona</i>	<i>Primera corona</i>	<i>Segona corona</i>	<i>Resta de la província de Barcelona</i>	<i>Total de la província de Barcelona</i>
Lloguer a termini	13,3	8,7	5,8	6,3	9,0
Lloguer indefinit	12,0	3,2	3,3	7,0	6,3
Total lloguer	25,3	11,9	9,1	13,3	15,3

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

36. En concret, el 50% dels llogaters no poden comprar un habitatge. Les dades són per al conjunt de l'Estat espanyol i elaborades pel CIS l'any 2005, estudi núm. 2618.

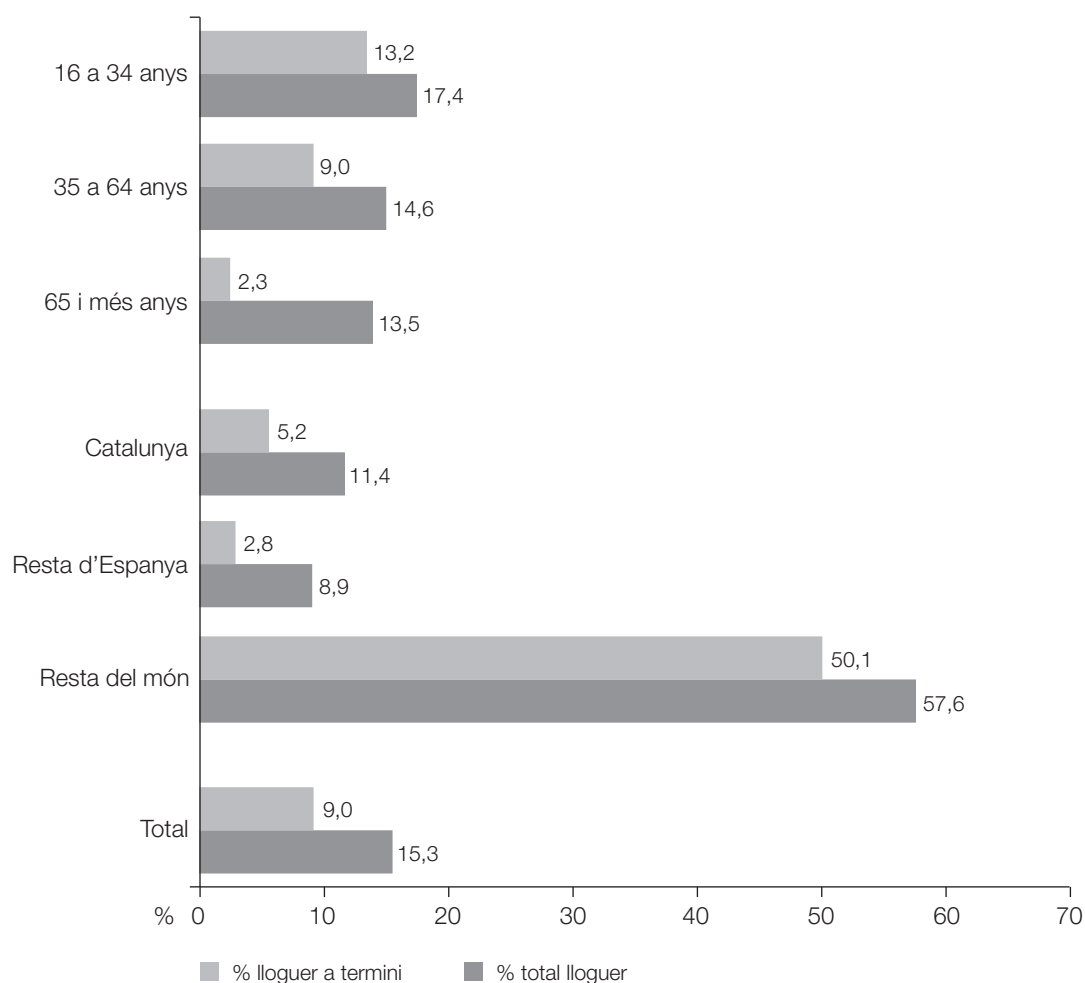
37. S'assenyala el decret Boyer de l'any 1985 com a política introductòria de les incerteses al voltant del lloguer, tant des de la percepció del propietari com del llogater, de manera que no han ajudat a desenvolupar el parc de lloguer com a alternativa a la compra.

tègies i pressions es focalitzen en persones grans, que disposen en general d'ingressos molt inferiors a la resta de la població, la problemàtica s'aguditza.

D'acord amb les dades de l'ECVHPC, l'any 2006 el lloguer a termini suposa a la província de Barcelona gairebé el 60% del lloguer total, i aquesta proporció arriba gairebé a tres quartes parts en els lloguers de la primera corona metropolitana, un territori amb molta mobilitat residencial on, en conseqüència, la majoria dels contractes són relativament recents i fets sota els nous paràmetres legals. En altres zones, com la ciutat de Barcelona o la resta de la província, els dos tipus de lloguer estan a l'entorn del 50%. El predomini dels lloguers a termini tant a la primera com a la segona corona és un indicador de precarietat i pot representar una major vulnerabilitat de la població que viu en aquesta situació.

El conjunt de població que viu de lloguer no presenta gaires diferències en funció de l'edat, tot i que és una opció d'ocupació de l'habitatge habitual més comuna entre els joves que entre la gent gran (figura 40). De tota manera, sí que hi ha diferències substancials si

Figura 40. Població de 16 anys i més que viu en règim de lloguer segons grup d'edat i lloc de naixement. Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

s'analitza el tipus de contracte de lloguer: tres de cada quatre joves tenen un lloguer a termini, mentre que en el cas dels majors de 64 anys aquesta modalitat no arriba al 20%. El predomini del lloguer indefinit entre els inquilins més grans és, en principi, un avantatge ja que representa per a ells una preocupació menys, però no hem d'oblidar, com s'ha comentat anteriorment, el risc de patir assetjament immobiliari, sobretot si viuen en barri rehabilitats.

A diferència dels nascuts a Catalunya o a la resta d'Espanya, més de la meitat dels estrangers que viuen a la província de Barcelona ocupen habitatges en règim de lloguer i la gran majoria (fins a un 87%) tenen un contracte a termini. Això els genera sens dubte un element més de precarietat en l'establiment de les seves trajectòries vitals i contribueix a fer d'aquest col·lectiu un dels més vulnerables davant les situacions de risc. Entre els espanyols, els nascuts a Catalunya viuen més de lloguer (un 11,4% enfront d'un 8,9% dels vinguts de la resta d'Espanya) i estan més a precari, molt probablement perquè és un col·lectiu més jove.

Sobreesforç econòmic per a despeses residencials

Un dels indicadors que mesura la dificultat d'accés a un habitatge es pot construir a partir de les despeses associades al seu pagament, ja sigui el lloguer o la hipoteca. Així doncs, s'ha mesurat l'esforç econòmic que suposen les despeses relacionades amb l'habitatge habitual en relació amb els ingressos nets de la llar, i s'ha qualificat de sobreesforç econòmic aquells casos en què superen el 30%.

Prendre la decisió de tenir un habitatge de lloguer o de compra està sens dubte relacionat amb la situació econòmica personal i familiar, ja que la inversió que s'ha de fer per adquirir un habitatge en propietat és superior (tant la inversió inicial com, en general, la inversió mensual posterior). Però un cop superat el pas de la decisió inicial, el compromís econòmic adquirit representa un esforç monetari que, mesurat en relació amb els ingressos de la llar, no necessàriament és més elevat en cas de compra de l'habitatge. Més aviat està en relació amb les possibilitats econòmiques dels diferents tipus de llars.

En el conjunt de la província de Barcelona, hi ha un 12,9% de la població que viu en llars amb sobreesforç econòmic (taula 15). Si s'analitza la població per trams d'edat, són els joves els més afectats i la gent gran els que menys. En el cas dels joves, la precarietat econòmica pròpia de la seva situació laboral (com s'ha dit en capítols anteriors) es combina amb el fet de voler entrar en un mercat d'habitatge, dominat per l'adquisició residencial en propietat, que està sotmès a una alça permanent de preus des de fa dècades. En el cas de la gent gran, la poca afectació del sobreesforç econòmic és conseqüència del fet que molts viuen en habitatges ja totalment pagats³⁸ i que els que viuen de lloguer es beneficien de contractes indefinits i rendes molt baixes que no han estat afectades per les reformes de la Llei d'arrendaments urbans iniciades a partir de 1985.

El sobreesforç econòmic, i el consegüent risc de major vulnerabilitat, és sensiblement diferent si s'analitza la població en funció del seu origen. De manera molt clara, són els estran-

38. De fet, les dades relatives als habitatges amb pagaments ajornats entre la població de 65 i més anys no són significatives pels pocs efectius que hi ha.

Taula 15. Població amb sobre esforç econòmic per pagaments derivats de l'accés a l'habitatge. Província de Barcelona. 2006

	Població que viu de lloguer. % s/total prov.	Població de lloguer amb sobre esforç econòmic		Població que paga hipoteca. % s/total prov.	Població amb hipoteca amb sobre esforç econòmic		Total població amb sobre esforç econòmic. % s/pobl. prov.
		% s/pobl. de lloguer	% s/pobl. prov.		% s/pobl. compra ajornada	% s/pobl. prov.	
Total província	15,3	32,2	4,9	31,9	25,1	8,0	12,9
16-34 anys	17,4	37,5	6,5	42,6	28,2	12,0	18,5
35-64 anys	14,6	32,3	4,7	35,6	23,0	8,2	12,9
65 i més anys	13,5	23,1	3,1	-	-	-	-
Catalunya	11,4	26,2	3,0	35,8	8,4	8,4	11,4
Resta Espanya	87,9	26,0	2,3	24,9	5,4	5,4	7,7
Resta món	57,6	43,5	25,1	28,2	13,5	13,5	38,6

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

gers els que estan sotmesos a un major sobre esforç econòmic, amb un 38,6% de la població vivint en llars on la despesa per a l'accés a l'habitatge representa més del 30% dels ingressos de la llar. A diferència dels nascuts a Catalunya o a la resta d'Espanya, entre els estrangers predomina el sobre esforç econòmic de la gent que viu de lloguer, ja que aquesta és la forma principal de residència d'aquest col·lectiu, tal com hem vist en apartats anteriors.

En resum, es pot dir que l'accés a l'habitatge està molt condicionat pel model residencial espanyol, que es basa principalment en la compra d'habitatges, de manera que la meitat de la població té despeses per accedir a l'habitatge principal (lloguer o hipoteca) i fins a una quarta part d'aquests (el 12,9% de la població provincial) ha de fer un sobre esforç econòmic per afrontar aquestes despeses. En el col·lectiu dels estrangers, la proporció dels qui han de pagar cada mes per la casa augmenta fins a un 85,8%, dels quals gairebé la meitat viuen en llars on aquestes despeses suposen més del 30% dels ingressos nets.

Les condicions de l'habitatge

La manca d'espai

Com a element rellevant per a l'anàlisi de processos d'exclusió residencial, la dimensió de l'espai per viure és un element important, ja que contribueix a donar autonomia, privacitat i independència a les persones. Si l'espai escasseja, no és un problema de comoditat, sinó que és un tema fonamental perquè limita la capacitat de desenvolupament personal i, en conseqüència, dificulta la integració social.

Les dades de l'ECVHPC donen la possibilitat de valorar la sobrecàrrega dels habitatges des de dues variables diferents: de forma subjectiva, a partir de les respostes dels indivi-

us enquestats que diuen que el principal problema del seu habitatge és la manca d'espai; de forma objectiva, en calcular el grau d'amuntegament als habitatges, és a dir, la proporció de població que viu en llars amb menys de 15 m² per persona.³⁹

Com es pot observar en la taula 16, en general la població té tendència a considerar que viu amb poc espai en un grau molt més alt del que les dades objectives descriuen. Això es deu a dos factors. D'una banda, la societat ha evolucionat cap a un model on les pertinences personals són creixents i, com a conseqüència, la necessitat d'espai és cada vegada més gran. De l'altra, es deu al fet que el llindar de 15 m² per persona és potser, amb els estàndards actuals, molt baix; denota un espai mínim per sota del qual les condicions de vida són inacceptables, però les persones troben a faltar l'espai tot i tenir-ne més del mínim imprescindible.

Segons la percepció dels individus, l'11,5% de la població provincial considera, l'any 2006, que el principal problema del seu habitatge és la manca d'espai. Aquesta percepció és més acusada com més central és la seva posició en l'entramat urbà, de manera que aquest és el principal problema per al 16,3% dels barcelonins i només per a un 6,3% dels qui viuen a la província, però fora de la regió metropolitana. En el cas de l'anàlisi de la dimensió de l'habitatge per persona, el resultat és que el territori on viu més gent que no té ni 15 m²/persona a casa seva és la primera corona metropolitana, seguit de la ciutat de Barcelona i, amb gran diferència, de la resta de territoris provincials.

Si l'anàlisi es fa per grups d'edat, es veu com l'amuntegament afecta en major mesura els joves i és pràcticament inexistent entre la gent gran, molt probablement perquè viuen majoritàriament sols o en parella sense fills (vegeu el capítol 5, on s'estudien les tipologies de llars) (figura 41).

Amb relació al lloc de naixement, l'impacte del grau d'amuntegament és encara més desigual i afecta sobretot els estrangers, que en un de cada quatre casos viuen en llars on es disposa de menys de 15 m² per persona. Aquesta proporció és encara més rellevant a la primera corona metropolitana, on afecta gairebé una de cada tres persones nascudes fora d'Espanya (figura 42).

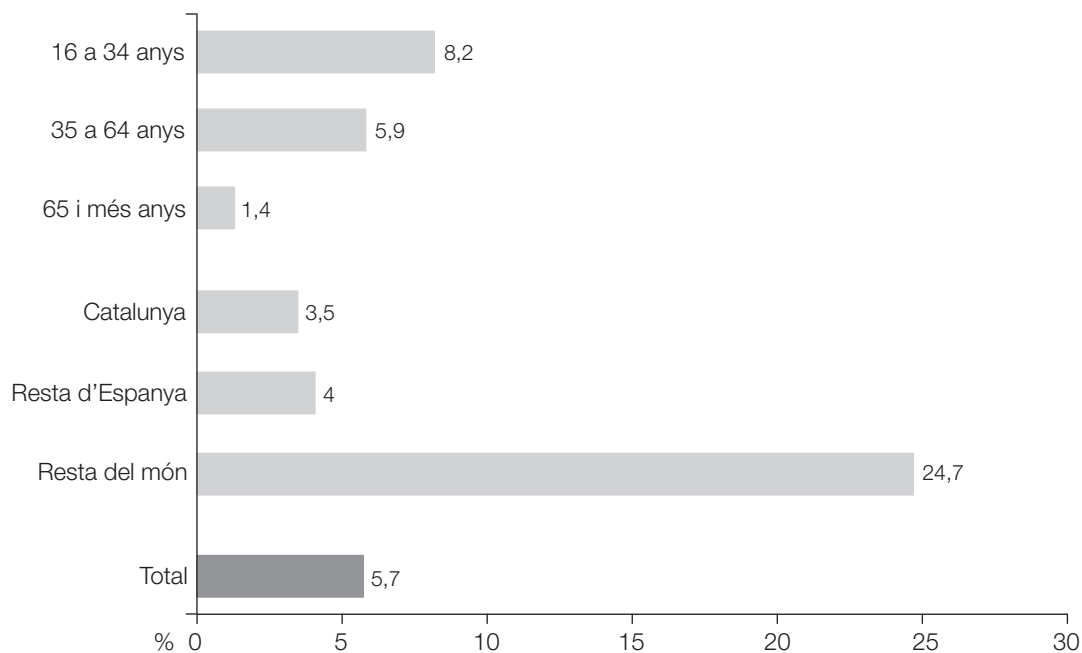
Taula 16. Població amb la manca d'espai com a principal problema de l'habitatge (%). Província de Barcelona. 2006

	<i>Barcelona</i>	<i>Primera corona</i>	<i>Segona corona</i>	<i>Resta de la província de Barcelona</i>	<i>Total de la província de Barcelona</i>
Percepció subjectiva	16,3	12,5	7,4	6,3	11,5
Dades objectives	6,3	8,6	3,5	2,2	5,7

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

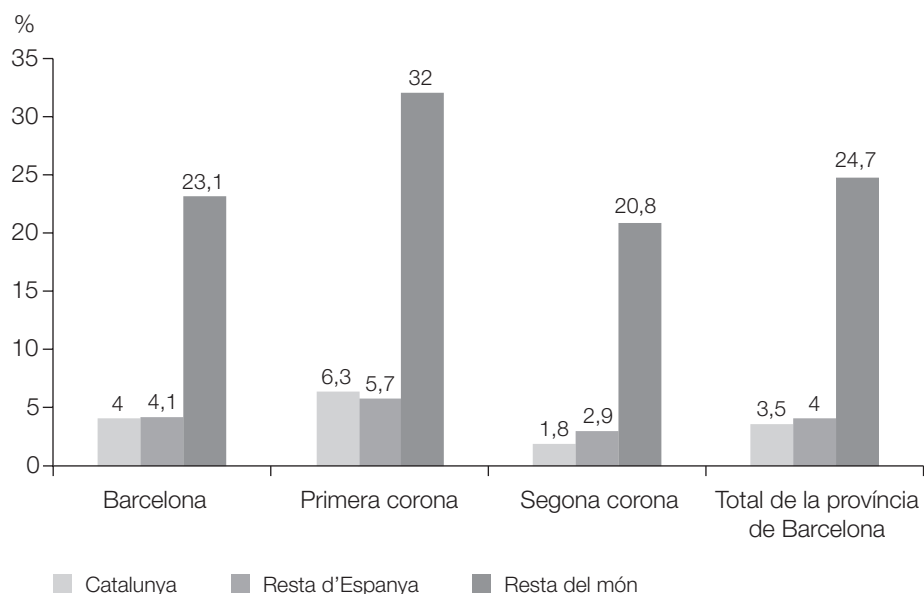
39. L'amuntegament al·ludeix a la relació entre les dimensions de la llar i les dimensions de l'habitatge (Subirats *et al.*, 2005). Tot i que existeixen diferents barems per estimar aquest concepte, en aquest estudi es considera amuntegament el fet de disposar de menys de 15 m² per persona.

Figura 41. Persones de 16 i més anys que viuen en llars amb menys de 15 m² per persona. Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Figura 42. Persones de 16 i més anys que viuen en llars amb menys de 15 m² per persona segons lloc de naixement. Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

La inadequació de l'espai físic

A banda d'analitzar les condicions dels habitatges des del punt de vista de la manca d'espai, subjectiva i objectiva, la inadequació de l'espai disponible és també un condicionant que pot empènyer la població a situacions d'exclusió residencial. Al llarg del cicle vital, les persones modifiquen les seves necessitats residencials en funció de circumstàncies personals, econòmiques, familiars o físiques. En aquest darrer cas, es tracta d'un procés lligat sobretot a l'envelliment, però també a situacions de discapacitat física, i cal que els habitatges s'adaptin a les necessitats de les persones que hi viuen. En aquest sentit, les exigències dels habitants no han de ser incompatibles amb les característiques físiques de l'habitatge per tal que aquests continuïn gaudint del màxim nivell d'autonomia personal (Cortés *et al.*, 2003).

Així, la inadequació de l'espai físic pot esdevenir un altre component d'exclusió residencial amb repercussions sobre la població més envellida i les persones amb limitacions per dur a terme activitats bàsiques de la vida diària. Adequar l'espai físic a noves necessitats comporta inversions econòmiques en obres, que es poden veure limitades per la manca de recursos o per les dificultats de realitzar-les si es tracta d'habitatges de lloguer (Cortés *et al.*, 2003). D'altra banda, les dificultats també poden sorgir per la manca d'acord entre veïns si les readaptacions afecten i requereixen el consens de la comunitat.

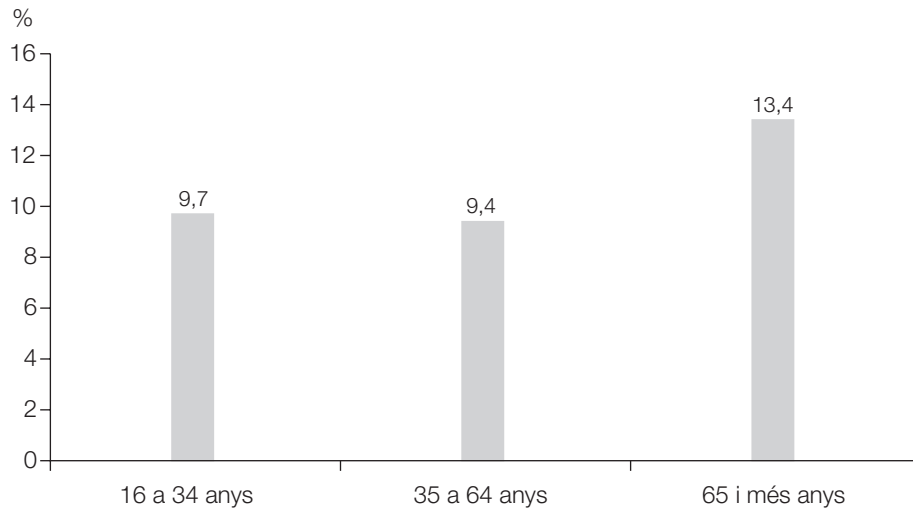
Una de les mesures més comunes per analitzar la inadequació dels habitatges és la manca d'ascensor a les cases de pisos. Aquesta és una mesura objectiva que, com es pot veure en la taula 17, no es correspon ni en volum ni en proporcionalitat a la població que percep aquest fet com un problema de primer ordre. El progressiu creixement de les cases sense ascensor en territoris cada vegada més allunyats de la ciutat central té a veure amb el tipus d'hàbitat de cada zona: Barcelona, com a centre d'una àrea metropolitana, és una ciutat densa i compacta, amb edificis de molts pisos; mentre que, a l'altre extrem, el territori fora de la regió metropolitana té un poblament molt dispers, amb moltes cases d'un o dos pisos. El fet que la manca d'ascensor sigui percebuda com un problema per menys gent a Barcelona que a la primera corona es deu al fet que s'analitza el principal inconvenient de l'habitatge i a Barcelona no tenir ascensor és considerat per la població en ter-

Taula 17. Manca d'ascensor als habitatges (%). Província de Barcelona. 2006

	<i>Barcelona</i>	<i>Primera corona</i>	<i>Segona corona</i>	<i>Resta de la província de Barcelona</i>	<i>Total de la província de Barcelona</i>
Població que viu en habitatges sense ascensor	28,6	44,2	60,7	87,2	47,6
Població que percep la manca d'ascensor com el principal problema del seu habitatge	8,8	13,0	9,3	10,0	10,2

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Figura 43. Persones de 16 i més anys que diuen que el principal problema de l'habitatge on viuen és la manca d'ascensor, segons grup d'edat. Província de Barcelona. 2006

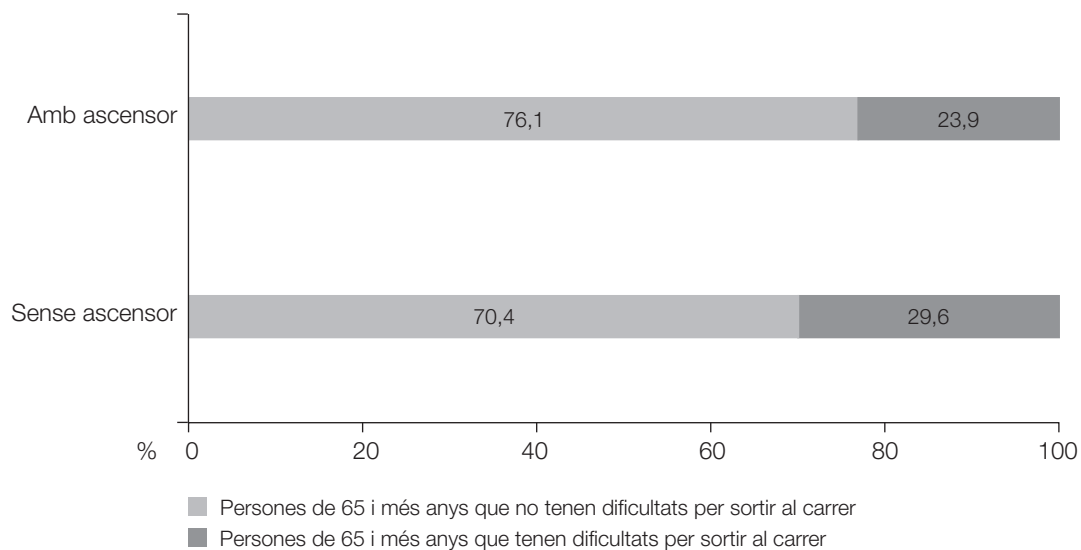


Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

cer lloc en el rànquing dels problemes, per darrere de la manca d'espai i del soroll, i, en canvi, a la primera corona –i a la segona– és l'inconvenient més citat en primer lloc.

Tal com hem assenyalat abans, no disposar d'ascensor per pujar a casa és un problema que s'agreuja amb l'edat. Així, el 13,4% de la gent gran creu que el principal problema del seu habitatge és no tenir ascensor, proporció que no arriba al 10% en el cas dels menors de 65 anys (figura 43).

Figura 44. Persones de 65 i més anys segons si tenen dificultats per sortir al carrer i si disposen d'ascensor. Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Vist que el fet de no tenir ascensor pot limitar les possibilitats de moviment de les persones que ja d'entrada tenen dificultats per moure's de forma autònoma, s'ha escollit el col·lectiu de la gent gran (un dels que tenen progressivament més problemes per sortir al carrer) per analitzar la possible relació entre dificultats de moviment i manca d'ascensor. Tal com es pot veure en la figura 44, gairebé una de cada quatre persones de 65 i més anys diu que té dificultats per sortir de la seva llar (23,9%). Si s'analitza la proporció de gent gran que té dificultats per sortir al carrer i viu en habitatges sense ascensor, s'arriba gairebé al 30%. Això demostra que el fet de no tenir un espai físic idoni per poder relacionar sense dificultat l'habitatge i l'entorn social –en no tenir ascensor– limita l'autonomia de les persones grans i les pot arrossegar cap a l'aïllament social.

L'habitabilitat

L'exclusió residencial pot ser també resultat de condicions d'habitabilitat deficientes en els habitatges de la població, de manera que uns nivells insuficients de condicions per viure poden accelerar processos d'exclusió social i poden, també, perjudicar processos d'incorporació social i de normalització en les persones ja excloses socialment (Cortés *et al.*, 2003). Una de les maneres de determinar si un habitatge té un nivell mínim d'habitabilitat és saber si disposa de les instal·lacions bàsiques perquè les persones hi puguin desenvolupar una vida normal. Es considera que aquests serveis bàsics són aigua corrent calenta, vàter a casa, i dutxa o banyera.

En l'actualitat, tot i que encara hi ha habitatges que no compleixen els estàndards d'habitabilitat, s'ha millorat substancialment en relació amb les instal·lacions bàsiques de les llars. Durant tot el segle xx, el barraquisme va absorbir part de la mà d'obra immigrant i és on es concentraven els principals problemes d'habitabilitat (Fabre, 2008). L'infrahabitatge actual és, en canvi, molt més difús i difícil de visualitzar a les ciutats, localitzat en espais no destinats a l'habitatge, com ara antics locals comercials, terrats o habitatges abandonats... (Muxí, 2008). És, doncs, molt difícil analitzar aquesta problemàtica des d'una perspectiva quantitativa, fins i tot amb enquestes dissenyades específicament per captar els segments més desfavorits de la població.

Les dades de l'ECVHP assenyalen que, en els darrers cinc anys, la població de la província de Barcelona que viu en habitatges sense les instal·lacions bàsiques s'ha reduït a la meitat: s'ha passat d'un 3,2% l'any 2000 a un 1,5% l'any 2006. A escala territorial, les diferències no són substancials.

L'estabilitat

Disposar d'un habitatge per un període de temps prolongat en el temps permet fer-ne una llar on tenen cabuda les vivències personals i la privacitat, i fa possible que l'espai físic en què se sustenta la vida de les persones adquireixi ple sentit en la seva funció social i integradora de tothom en un entorn social concret. És cert que el sistema residencial espanyol, basat en la propietat dels espais on es viu, potencia el principi d'estabilitat, però al mateix temps converteix l'accés a la propietat en una exigència social (Cortés *et al.*, 2003). En conseqüència, no afavoreix que es desenvolupin sistemes de provisió residencial esta-

ble al marge de la compra, com per exemple els habitatges públics de lloguer, que estan força estesos en altres països europeus.

Així doncs, el que sustenta les possibilitats de disposar d'un habitatge de manera continuada és la capacitat adquisitiva de les persones; qualsevol canvi laboral, familiar... que provoqui una disminució dels ingressos familiars pot portar a una situació d'instabilitat residencial. Un dels casos més extrems a què es pot veure abocada una persona és el desnonament per no pagar les quotes hipotecàries que corresponen. Però també es poden donar situacions d'instabilitat residencial per la no-renovació del contracte de lloguer, per un real·lotjament forçós (com a conseqüència d'un expedient de ruïna de l'edifici o a causa d'expropiacions per actuacions urbanístiques), o com a resultat de situacions d'assetjament immobiliari.

Les situacions de canvi d'habitatge per raons d'enderrocament, expulsió o no-renovació del contracte afecten el 3,3% de la població provincial que ha canviat de residència en el període 2000-2006⁴⁰ (taula 18). A escala territorial hi ha, però, força diferències entre la ciutat de Barcelona, on la població afectada arriba al 6,0%, i la resta de territoris, que oscil·len entre xifres no significatives fora de la regió metropolitana i proporcions a l'entorn del 2% per a les corones metropolitanes al voltant de la ciutat central. És precisament aquesta condició de ciutat central el que fa que s'enduguin processos de renovació urbana que tenen com a conseqüència enderrocs d'habitatges obsolets i real·lotjaments de la població en pisos nous públics o de protecció oficial.

Una perspectiva estable per a l'ocupació de l'habitatge habitual és un requisit indispensable per poder-se plantejar un futur personal i familiar. De cara al període 2006-2010, un 23,3% de la població de la província de Barcelona té previst canviar de residència, i d'aquests el 2,8% ho farà a causa d'enderrocament de l'edifici on viuen, de l'expulsió (segu-

Taula 18. Canvis d'habitatge per enderrocament, expulsió o no-renovació (%). Província de Barcelona. 2006

	<i>Barcelona</i>	<i>Primera corona</i>	<i>Segona corona</i>	<i>Resta de la província de Barcelona</i>	<i>Total de la província de Barcelona</i>
Canvi d'habitatge per enderrocament, expulsió o no-renovació en el període 2000-2005	6,0	1,9	2,4	–	3,3
Previsió de canvi d'habitatge per enderrocament, expulsió o no-renovació en els propers 5 anys	3,3	2,7	2,5	–	2,8

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

40. El percentatge està calculat sobre la població que ha canviat d'habitatge en els últims cinc anys, que al seu torn representa el 20,8% de la població de 16 i més anys de la província de Barcelona.

rament per manca de pagament de les despeses de lloguer o hipoteca), o de la no-renovació del contracte de lloguer. Territorialment, els percentatges de previsió de canvi per obligació són força similars, la qual cosa ens indica que la població té en general unes expectatives d'estabilitat que no depenen, en tot cas, del territori on viuen.

5. Vulnerabilitat relacional

S'entén per vulnerabilitat relacional la feblesa o absència de xarxes familiars i/o socials que donin suport a les persones davant de fets inesperats (pèrdua de la feina, malaltia, separació o divorci...). L'estructura de la societat espanyola situa en un lloc principal del desenvolupament de les persones la importància de les xarxes de relació personal (tant familiar com social), de manera que la manca de solidesa d'aquests dos entorns accentua la vulnerabilitat personal i augmenta el risc d'exclusió social.

Per arribar a una aproximació d'aquesta dimensió del risc d'exclusió social s'analitzen diversos aspectes que contribueixen a determinar el nivell de suport de l'entorn de les persones, des de la composició de les llars on viuen fins als seus drets com a ciutadans, passant per les seves relacions amb familiars, amics i serveis professionals, el seu coneixement dels idiomes oficials i la seva integració en estructures associatives.

Tipologia de les llars

A Catalunya, les relacions de parentiu són presents en la gran majoria de llars, tot i que les xarxes familiars van més enllà de l'espai de les llars, en tant que les persones que formen part d'una família no necessàriament han de conviure sota el mateix sostre (López, 2006).

En el conjunt de la província de Barcelona, el 88,4% de les persones a partir de 18 anys viu amb altres persones relacionades per aliança o filiació (taula 19). La resta viu en llars

Taula 19. Persones de 18 i més anys segons tipus de llar on viuen (%). Província de Barcelona. 2000-2006

		2000	2006
Llars sense nucli	Unipersonal	7,3	7,8
	Dues o més persones sense nucli	2,7	3,8
Llars amb un nucli	Parella sense fills/es (amb i sense altres persones)	21,4	25,3
	Parella amb fills/es (amb i sense altres persones)	59,7	54,5
	Monoparental (amb i sense altres persones)	7,4	7,1
Llars amb dos o més nuclis	Dos o més nuclis	1,4	1,6
Total		100,0	100,0

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

sense nucli, ja sigui de manera individual o compartint la llar amb una o més persones amb les quals no estan unides per cap vincle de filiació directa. Aquesta gran majoria de llars organitzades a partir de nuclis familiars ha disminuït lleugerament des de l'any 2000 i han augmentat les llars sense nucli, especialment les compostes per més d'una persona, que presenten la taxa de variació més elevada en el període 2000-2006.

Si s'analitzen les dades que fan referència a les llars amb nucli, la principal variació és l'augment de les parelles sense fills/es, en què tenen un pes important els individus que es troben a l'inici de la convivència i les parelles que tenen fills/es que ja s'han emancipat (llars de niu buit). La família nuclear, formada per una parella i els seus fills/es, i per a la qual es va dissenyar el desenvolupament de l'estat del benestar, ha perdut pes relatiu, però continua sent la fórmula de convivència més habitual i s'hi agrupa més de la meitat de la població a partir dels 18 anys.

A escala territorial, la distribució de la població a partir dels 16 anys en funció de la composició de la llar on viuen només presenta variacions significatives en algunes de les tipologies, com les llars sense nucli, les llars més «tradicionals» (parella amb fills) i les llars monoparentals (taula 20). Entre els que viuen en llars de parelles amb fills, Barcelona està deu punts percentuals per sota dels altres territoris de la província. Això podria ser un senyal de major debilitat davant de situacions de risc d'exclusió, si es té en compte també que la ciutat central és la que té més llars sense nucli, de les quals dos terços són de persones soles –molt probablement vídues–, i és també la que té gairebé un 9% de persones en llars monoparentals.

Taula 20. Persones de 16 i més anys segons tipus de llar on viuen (%). Província de Barcelona. 2006

		Barcelona	Primera corona	Segona corona	Resta de la província de Barcelona	Total de la província de Barcelona
Llars sense nucli	Unipersonal	10,3	6,2	6,7	6,4	7,7
	Dues o més persones sense nucli	5,5	3,6	2,5	2,4	3,7
Llars amb un nucli	Parella sense fills/es (amb i sense altres persones)	25,8	23,4	24,9	26,6	24,9
	Parella amb fills/es (amb i sense altres persones)	48,2	58,3	58,1	57,0	55,0
	Monoparental (amb i sense altres persones)	8,7	7,3	5,9	5,4	7,1
Llars amb dos o més nuclis	Dos o més nuclis	1,6	1,2	1,7	2,3	1,6
Total		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Riscos associats a la diversitat familiar

Els canvis que s'han produït en la societat en relació amb el pluralisme de la tipologia de llars exigeixen una modificació en l'atenció a les diferències en els nivells de benestar de les persones en funció del seu model familiar. Les polítiques públiques no es poden sustentar només en el model de família tradicional ja que corren el risc de perdre capacitat integradora de les persones en la societat. Perdre l'accés a la solidaritat familiar en un país familista augmenta el risc d'exclusió en major mesura que en altres règims de benestar on l'estat i la societat assumeixen major responsabilitat col·lectiva davant les necessitats dels seus ciutadans (Laparra *et al.*, 2007).

S'analitzen a continuació tres de les tipologies de llars amb més risc d'exclusió social: unipersonals, sense nucli amb dues o més persones i monoparentals.

Les llars unipersonals, que agrupen el 7,7% de la població a partir de 16 anys, representen un entorn de risc d'exclusió, especialment quan apareixen problemes. Viure sol no es tradueix necessàriament en situacions d'aïllament social, però és un fet que adquireix una significació diferent si és o no el fruit d'una decisió personal. En termes de risc d'exclusió social, no és el mateix viure en solitari com a resultat d'un procés d'emancipació que com a resultat d'una ruptura conjugal o arran de la mort d'un dels cònjuges.

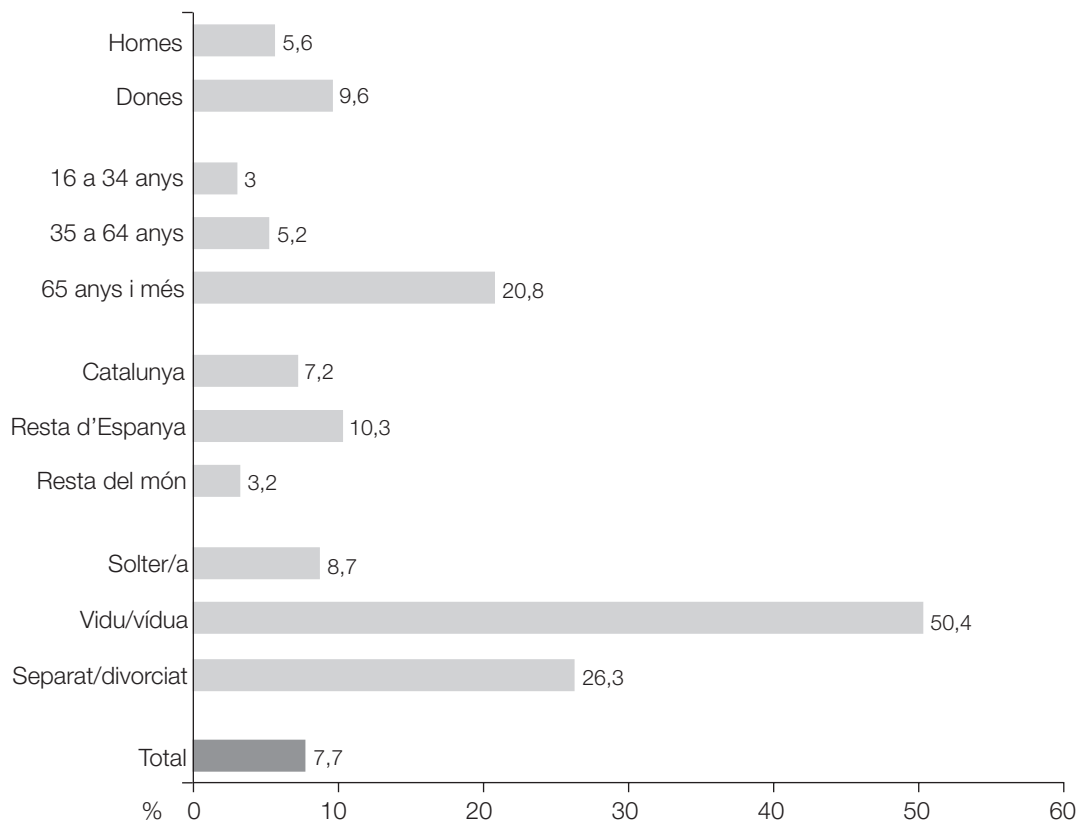
A la província de Barcelona, les llars unipersonals són més femenines que masculines (gairebé una de cada deu dones viu sola), força envellides (una de cada cinc persones de 65 i més anys no comparteix l'habitatge amb ningú més), habitades per persones nascudes arreu d'Espanya, i concentren la meitat de la població vídua i una quarta part dels que han passat per una separació o divorci (figura 45).

A escala territorial, viure sol és més freqüent a la ciutat de Barcelona que en altres punts de la província. A la ciutat central, el 10% de la població no comparteix la seva llar amb ningú més (vegeu la taula 21), i això és fruit tant de la composició general de la població (més dones, més envelliment, més situacions de viduitat) com de les situacions de convivència que es donen fora de la gran ciutat, on més sovint conviuen diverses generacions en un mateix habitatge.

En el cas de les llars sense nucli amb dues o més persones, trobem una gran diversitat de situacions: els que comparteixen pis com a companys d'estudis, amics o senzillament coneguts; els que són familiars, però no per aliança o filiació directa; les persones que viuen amb algú que forma part del servei domèstic, etc.

Aquesta multiplicitat de situacions té com a resultat que el perfil de persones que viuen en aquest tipus de llars sigui força divers (figura 46). Agrupen una proporció similar d'homes i dones, i de joves i adults. Destaca, d'una banda, el pes de la gent gran i de les persones vídues, i de l'altra, el 8,2% de solters/es que conviuen en aquesta situació. Un altre col·lectiu que destaca és el de les persones nascudes fora d'Espanya, molt lligat al fenomen de la immigració, que fa que els nouvinguts busquin en aquestes llars el suport i l'alleujament econòmic necessaris en els primers temps de la seva estada al país.

Figura 45. Persones de 16 i més anys que viuen en llars unipersonals segons sexe, grup d'edat i estat civil. Província de Barcelona. 2006

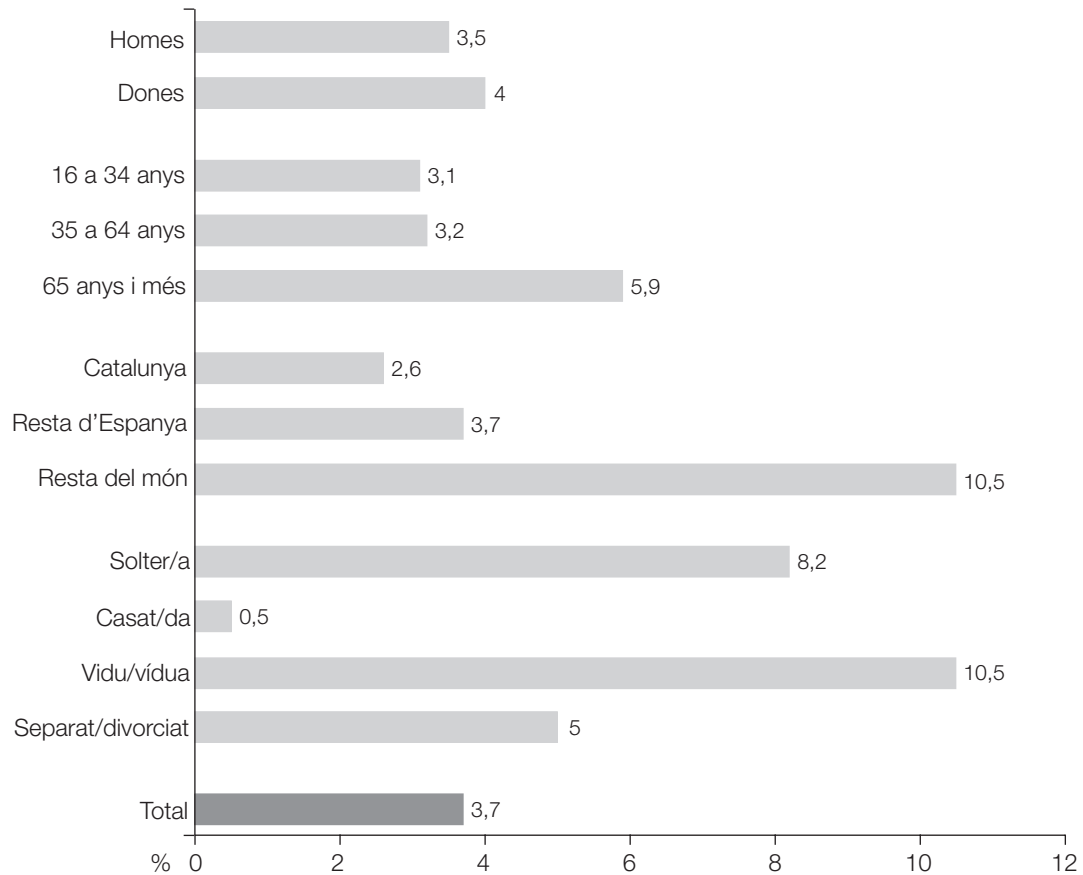


Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

S'entén per llars monoparentals les formades per una persona adulta sola amb els seus fills/es, tant si estan sols com si poden comptar amb la presència d'altres persones no relacionades per filiació ni aliança, les anomenades llars monoparentals complexes (Flaquer, Almeda i Navarro, 2006). Tot i que el pes global de la població que viu en aquestes llars hagi disminuït lleugerament a la província de Barcelona en el període 2000-2006, el fenomen té cada dia més rellevància pública i social a causa del creixement del pes de les llars monoparentals amb fills menors d'edat, que han passat del 17,6% al 23,6% (figura 47). L'augment de la fecunditat extramatrimonial⁴¹ i de les ruptures conjugals en els últims decennis ha desplaçat l'atenció de l'entrada clàssica a les situacions de monoparentalitat per la defunció d'un dels membres de la parella (especialment els homes, per la menor esperança de vida). La democratització de la ruptura conjugal, entesa com que la separació i el divorci deixarien de ser un fenomen selectiu en termes de classe i l'accés a la ruptura tendria a ser semblant en tots els sectors socials (Flaquer *et al.*, 2006), ha contribuït a dimensionar el fenomen, així com a esvair l'estigma social que semblava estar associat a aquest tipus de llars, principalment a les mares solteres.

41. Malgrat que no tots els fills/es que neixen fora del matrimoni ho fan en una llar monoparental.

Figura 46. Persones de 16 i més anys que viuen en llars de dues o més persones sense nucli segons sexe, grup d'edat i lloc de naixement. Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

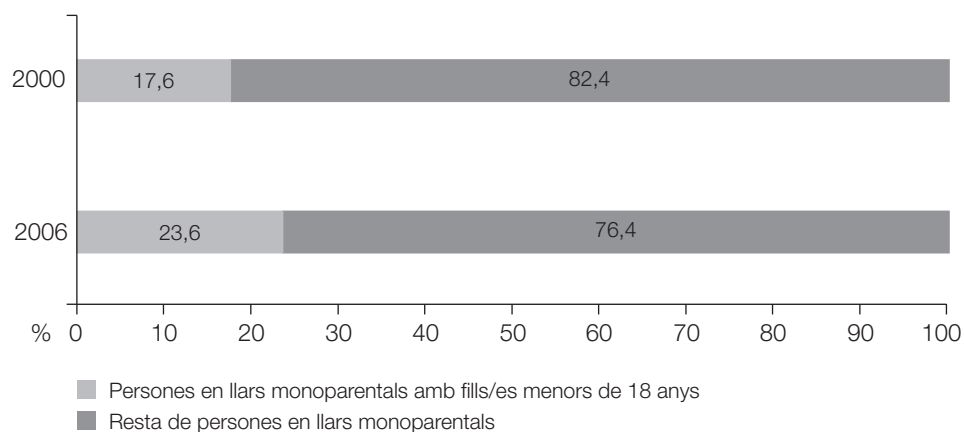
Per la mateixa definició del concepte, les llars monoparentals concentren en una sola figura adulta les tasques de provisió econòmica i les tasques d'atenció i cura dels fills/es. Aquesta és una de les raons per les quals es considera que les persones que viuen en aquest tipus de llars són, en principi, més vulnerables socialment. Així mateix, el fet que la majoria de les llars monoparentals estiguin encapçalades per dones i que l'accés i les condicions de treball siguin en alguns aspectes comparativament pitjors que les dels homes, comporten una major probabilitat d'acumular riscos d'exclusió social.

Tal com hem vist amb anterioritat, les persones que viuen en llars monoparentals tenen més pes relatiu a Barcelona ciutat (8,7%) i a la primera corona metropolitana (7,3%) que a la resta de territoris analitzats. La distribució interna d'aquestes llars en funció de l'edat dels fills que hi conviuen presenta diferències territorials significatives, ja que el pes de les llars amb fills menors oscil·la des del 18,2% de Barcelona al 31,8% de les llars monoparentals de la segona corona metropolitana (figura 48). De tota manera, aquestes diferències queden molt minimitzades si posem les dades en relació amb la població total de cada territori; en aquest cas, la població que viu en llars monoparentals amb fills menors està entre l'1,5 i el 2%.

Taula 21. Població de 16 i més anys que viu en llars unipersonals segons sexe, grup d'edat, estat civil i territori de residència. Província de Barcelona. 2006

	Barcelona		Primera corona	
	% persones en llars unipersonals respecte del total de cada categoria	% persones en llars unipersonals	% persones en llars unipersonals respecte del total de cada categoria	% persones en llars unipersonals
Sexe				
Homes	7,0	31,3	5,0	39,4
Dones	13,1	68,7	7,5	60,6
Edat				
De 16 a 34 anys	3,9	11,1	3,1	17,5
De 35 a 64 anys	7,7	34,9	4,2	32,8
65 i més anys	22,9	54,0	18,9	49,7
Lloc de naixement				
Catalunya	10,2	63,6	5,1	44,9
Resta d'Espanya	14,0	32,5	9,0	50,5
Resta del món	3,3	4,0	2,9	4,6
Estat civil				
Solter/a	12,8	39,8	7,2	34,5
Casat/da	0	0	0	0
Vidu/vídua	53,4	48,6	44,6	47,2
Separat/da o divorciat/da	22,1	11,6	24,6	18,3
Total	10,3	100,0	6,2	100,0

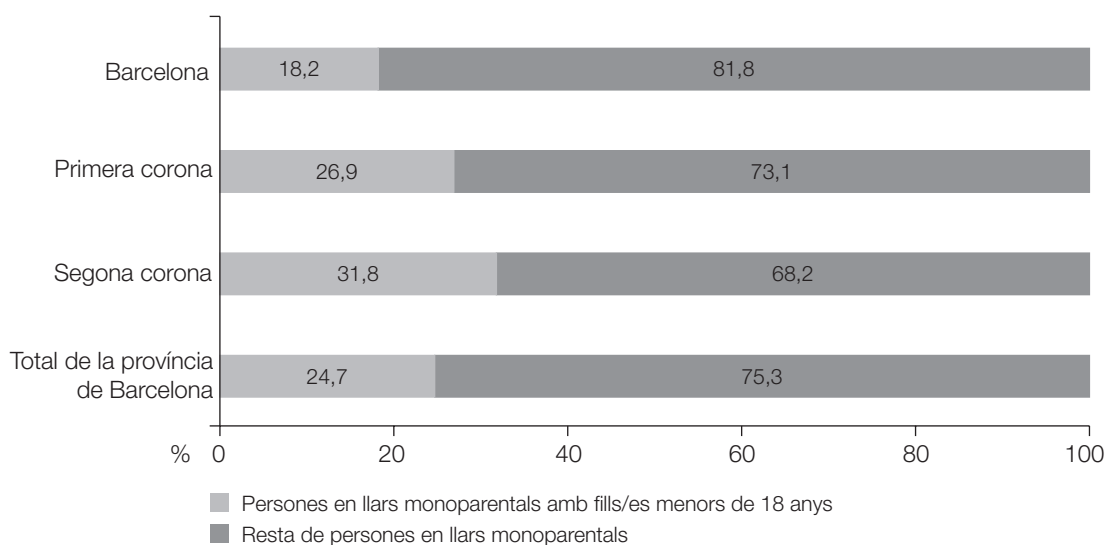
Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Figura 47. Persones de 18 i més anys que viuen en llars monoparentals segons edat dels fills/es. Província de Barcelona. 2000-2006

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2000-2006*.

Segona corona		Resta província		Total província	
% persones en llars unipersonals respecte del total de cada categoria	% persones en llars unipersonals	% persones en llars unipersonals respecte del total de cada categoria	% persones en llars unipersonals	% persones en llars unipersonals respecte del total de cada categoria	% persones en llars unipersonals
5,2	37,0	-	-	5,6	35,3
8,1	63,0	-	-	9,6	64,7
2,4	11,5	-	-	3,0	12,2
4,2	30,9	-	-	5,2	32,6
19,9	57,7	-	-	20,8	55,1
6,0	55,8	-	-	7,2	57,9
9,4	40,5	-	-	10,3	38,0
3,0	3,7	-	-	3,2	4,1
6,4	25,1	-	-	8,7	32,8
0	0,2	-	-	0,1	0,4
51,6	52,4	-	-	50,5	50,4
31,9	22,2	-	-	26,4	16,4
6,7	100,0	6,4	-	7,7	100,0

Figura 48. Persones de 16 i més anys que viuen en llars monoparentals segons edat dels fills/es. Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

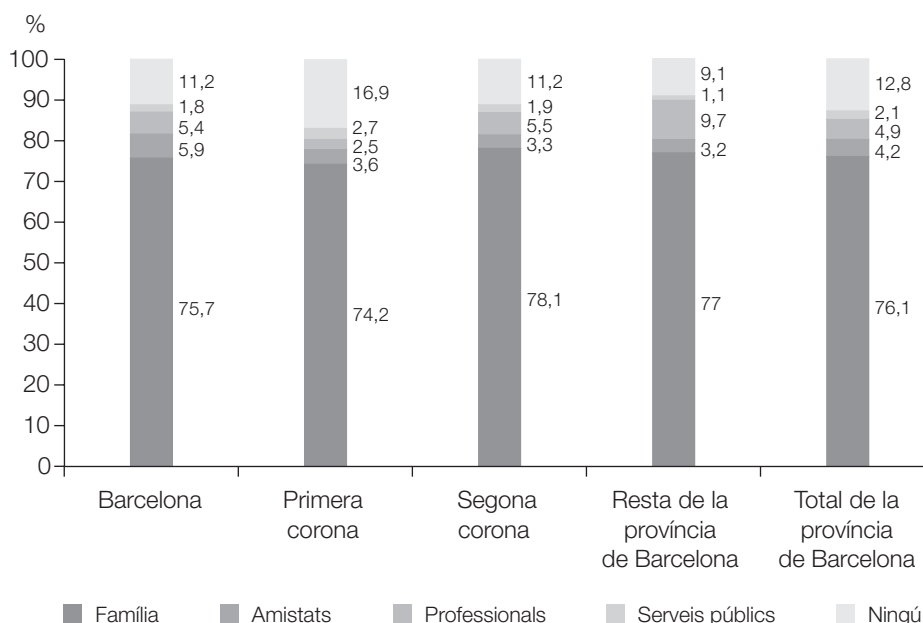
Xarxes familiars i socials⁴²

Les relacions familiars es donen majoritàriament dins de les llars, però hi ha altres relacions que no se circumscriuen de forma exclusiva dins de l'espai residencial. Són les xarxes de suport i de solidaritat, que formen el capital social a disposició dels individus; són les relacions a les quals es pot recórrer en cas de dificultats i circumstàncies adverses. En termes d'exclusió social, és molt rellevant poder detectar els casos en què pot fallar l'accés a les xarxes tant familiars com socials.

A partir de dues dificultats concretes –manca de recursos econòmics i malaltia–, s'analitza la reacció de la població que demana ajuda i s'intenta detectar els col·lectius més vulnerables. D'entrada, hem de dir que la relació de la població amb membres de la família amb els quals no conviu és gairebé universal. Només un 1% declara no tenir-hi cap relació i no es detecta cap diferència significativa entre territoris.

Davant les dificultats econòmiques, que el 58,9% de la població declara haver tingut en algun moment, tres de cada quatre persones acudeixen a algun familiar, mentre que el 12,8% no demana ajuda a ningú, ja sigui perquè no té una xarxa relacional que li proporcioni persones a qui adreçar-se o bé perquè té un entorn que no està en situació d'ajudar-lo (figura 49). Aquest és precisament el col·lectiu més vulnerable i amb més risc d'exclusió social. Territorialment no hi ha diferències remarcables, més enllà del fet que la

Figura 49. Persones de 16 i més anys segons a qui acudeixen en cas de manca de recursos econòmics. Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

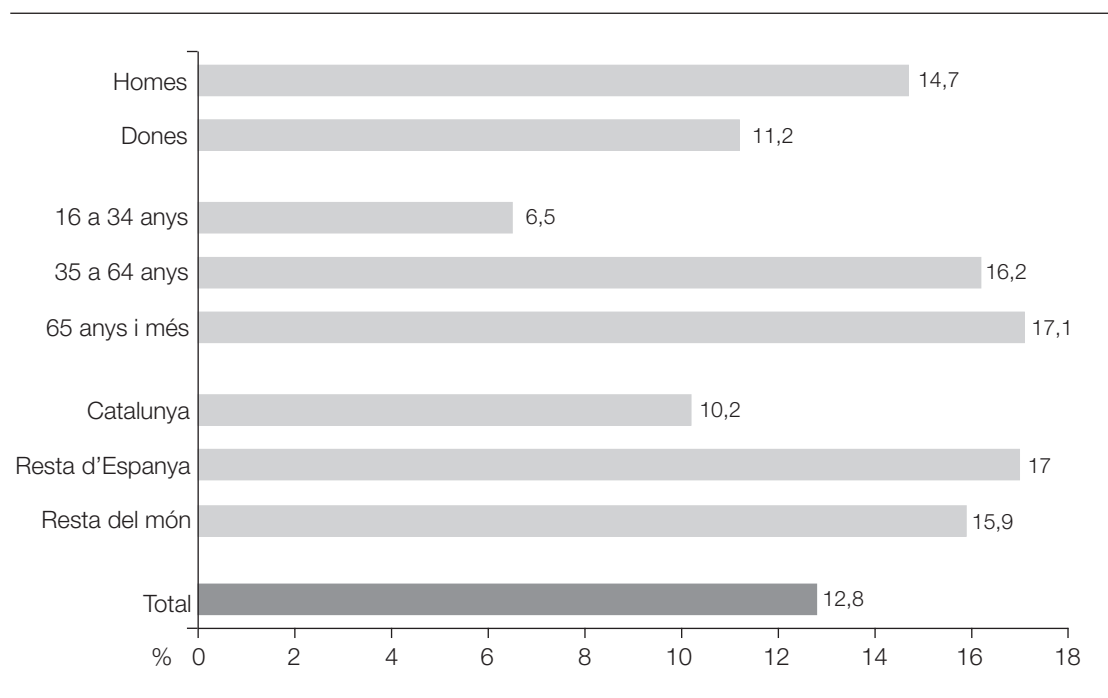
42. En aquest apartat no s'han inclòs dades d'associacionisme perquè el 80% de la població de la província de Barcelona no pertany a cap associació i, en conseqüència, no resulta pertinent considerar-lo com a factor d'inclusió.

primera corona metropolitana sembla la més vulnerable ja que és on hi ha més gent que no té a qui recórrer i la que menys utilitza els serveis professionals; aquest és també el territori on hi ha més gent que declara haver tingut dificultats econòmiques (el 64,3%).

Analitzant amb detall les persones que diuen que no acudeixen a ningú en cas de manca de recursos econòmics, s'observa una major incidència entre els homes, entre les persones adultes o grans i entre els nascuts fora de Catalunya, especialment els d'origen a la resta d'Espanya (figura 50).

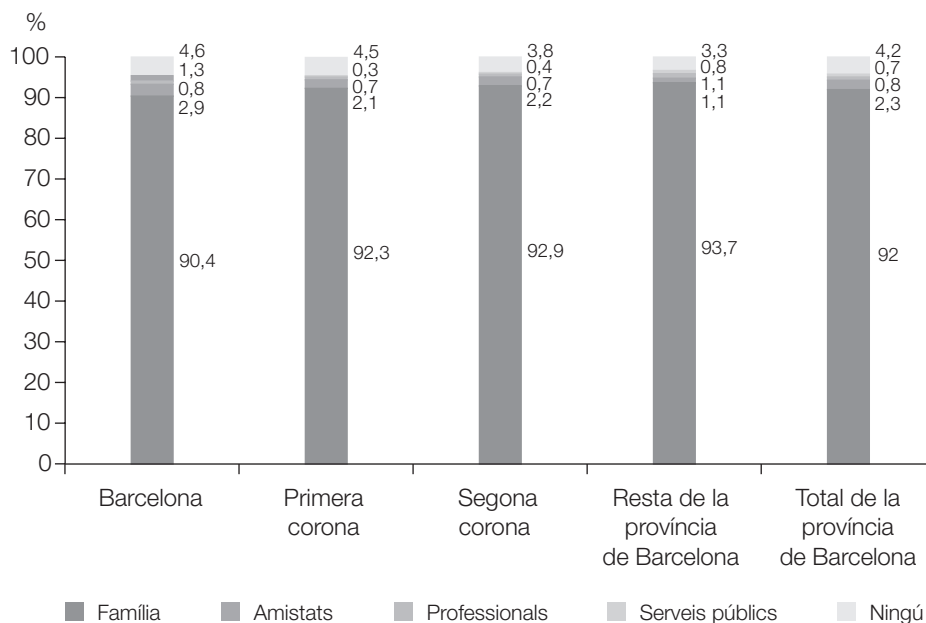
L'actitud de les persones davant la malaltia segueix uns paràmetres diferents. Globalment, els qui declaren haver tingut dificultats per malaltia són més del 80%, i quan es tracta de buscar ajuda es recolzen massivament en la família (figura 51). Són pocs els qui no busquen ajuda, però aquests són especialment vulnerables, ja que demostren no tenir suport ni familiar ni social i, per tant, poden quedar desamparats en cas de problemes mèdics greus. A escala territorial no hi ha diferències remarcables; només és destacable el major suport de les amistats i dels serveis públics a la ciutat de Barcelona.

Figura 50. Persones de 16 i més anys que no acudeixen a ningú en cas de manca de recursos econòmics segons sexe, grup d'edat i lloc de naixement. Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Figura 51. Persones de 16 i més anys segons a qui acudeixen en cas de malaltia (excloent-ne el metge). Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

La llengua de relació: ús del català i el castellà

Un primer pas per a la població nascuda fora d'Espanya per poder-se integrar en la societat i minimitzar el risc d'exclusió social és conèixer la llengua del país d'acollida. Se sap que el desconeixement de l'idioma pot influir negativament en la plena integració de les persones en determinats espais socials i limita també l'accés ple al mercat de treball (Subirats *et al.*, 2005). En el cas de Catalunya, la cooficialitat del català i el castellà i la forta presència d'immigrants provinents de països de parla castellana fan que l'anàlisi del desconeixement idiomàtic s'hagi de fer per a les dues llengües.

Com es pot veure en la taula 22, el desconeixement total del castellà afecta molt pocs estrangers residents a la província de Barcelona, però és força important el percentatge dels qui només l'entenen (4,5%) o no el saben escriure tot i parlar-lo (15,3%). De tota manera, el més destacable de la relació entre els estrangers i el seu ús del castellà és la influència del factor territori. En totes les variables es percep un empitjorament del que seria més desitjable, parlar i escriure l'idioma, a mesura que ens allunyem de la ciutat central. Els factors que influeixen en aquests resultats són els assentaments territorialment diferenciats per nacionalitats dels immigrants, els anys que fa que són al país, les oportunitats d'assistir a classes per aprendre l'idioma (tant per la disposició personal com pels equipaments educatius que ofereixen les ciutats) i la preparació personal per afrontar-ne l'aprenentatge. Com hem vist en l'apartat sobre la vulnerabilitat educativa, la proporció de persones nascudes fora d'Espanya sense estudis creix a mesura que ens allunyem de la ciutat central, i aquest és un handicap important a l'hora d'adquirir una nova llengua.

Taula 22. Nivell de coneixement del castellà de les persones de 16 i més anys nascudes a la resta del món (%). Província de Barcelona. 2006

	<i>Barcelona</i>	<i>Primera corona</i>	<i>Segona corona</i>	<i>Resta de la província de Barcelona</i>	<i>Total de la província de Barcelona</i>
El parla i l'escriu	88,2	74,3	74,5	59,4	78,7
El parla però no l'escriu	9,3	19,8	17,0	24,4	15,3
L'entén però no el parla	0,7	5,2	7,4	11,2	4,5
No l'entén	1,9	0,6	1,1	5,0	1,5
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

En el cas de la llengua catalana, la relació que hi tenen els estrangers és molt diferent: dos de cada deu no l'entenen i sis més no són capaços de parlar-lo. O sigui, que en el conjunt de la província només el 23,4% dels estrangers pot desenvolupar una vida social més o menys normalitzada en comunicació amb la resta de la societat, i d'aquests, només la meitat podrà participar plenament de tots els espais socials i de relació (taula 23). A escala territorial, la primera corona metropolitana és la zona on menys gent hi ha que, com a mínim, parli el català; a la segona corona, els qui no l'entenen superen els qui el parlen, i finalment, a la resta de la província és on hi ha més població que pot relacionar-se plenament en català (el 18,2% el parlen i l'escriuen). A la ciutat central és on hi ha menys gent que no entén el català i els qui el parlen superen la mitjana provincial, fet probablement lligat a la circumstància que hi ha més gent amb estudis i menys desigualtat educativa.

Taula 23. Nivell de coneixement del català de les persones de 16 i més anys nascudes a la resta del món (%). Província de Barcelona. 2006

	<i>Barcelona</i>	<i>Primera corona</i>	<i>Segona corona</i>	<i>Resta de la província de Barcelona</i>	<i>Total de la província de Barcelona</i>
El parla i l'escriu	13,7	8,4	11,9	18,2	12,1
El parla però no l'escriu	13,1	8,3	12,0	10,8	11,3
L'entén però no el parla	58,5	63,2	49,1	50,1	56,7
No l'entén	14,7	20,0	27,1	20,9	20,0
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Drets socials

L'inici del camí per poder gaudir de drets socials i polítics és tenir un estatus de ciutadania ple. Per aquest motiu, la situació legal de residència dels estrangers és un indicador de la seva condició de ciutadans i, com a conseqüència, del nivell de limitació dels seus drets polítics i socials. La intensitat de l'exclusió social derivada del no-accés a la ciutadania és indiscutible, ja que situa les persones fora de la legalitat i els limita els drets socials al mínim (Subirats *et al.*, 2005). L'anàlisi de l'estatus d'estrangeria de les persones nascudes fora d'Espanya ens permetrà conèixer quina és la condició de ciutadania dels estrangers i, per tant, poder valorar el seu risc d'exclusió social.

Preguntar a les persones entrevistades sobre la seva situació legal de residència és, sens dubte, una qüestió delicada i cal anar amb precaució a l'hora d'analitzar els resultats. De tota manera, l'explotació de les dades de l'ECVHPC amb relació a aquest tema ens pot donar una idea de la relació entre estrangers i ciutadania plena i una certa dimensió del fenomen. S'hi han inclòs les dades de les persones que no saben o no contesten a la pregunta ja que el sol fet de no donar-hi resposta té una significació especial.

Així doncs, de les persones nascudes a l'estranger que resideixen a la província de Barcelona, només el 21,6% té tots els drets equiparables als nascuts a l'Estat espanyol, un percentatge que no presenta grans diferències a escala territorial (taula 24). De la resta, el col·lectiu de persones que pot treballar i residir legalment a Espanya sense tenir, però, un ple accés a la ciutadania, representa gairebé el 70% dels estrangers. Si s'analitza aquest grup de ciutadans diferenciant si tenen un permís de residència permanent o provisional, es pot veure que la distribució és territorialment diversa: a Barcelona els dos col·lectius són similars, mentre que a la resta de la regió metropolitana hi ha un clar predomini dels qui ja han obtingut el permís de residència de forma permanent. Aquesta diferència pot ser fruit de la capacitat de la gran ciutat per atraure persones d'origen estranger en un primer moment del procés migratori.

**Taula 24. Situació legal de residència de les persones nascudes a la resta del món (%).
Província de Barcelona. 2006**

	<i>Barcelona</i>	<i>Primera corona</i>	<i>Segona corona</i>	<i>Reste de la província de Barcelona</i>	<i>Total de la província de Barcelona</i>
Nacionalitat espanyola	23,0	23,9	19,3	–	21,6
Permís permanent de residència	35,5	41,3	44,7	–	40,5
Permís provisional de residència	31,3	26,8	27,5	–	29,4
No té permís de residència	5,4	2,6	1,0	–	3,1
No sap / No contesta	4,7	5,5	7,4	–	5,5
Total	100,0	100,0	100,0	–	100,0

Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

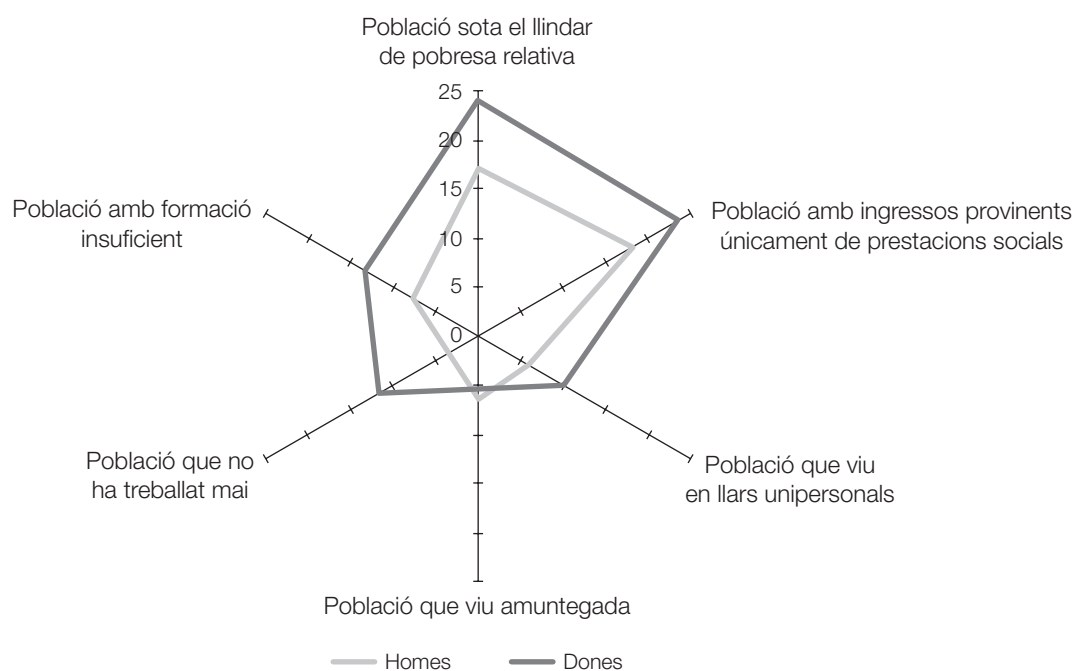
Finalment, hi ha dos grups de nascuts a l'estranger amb clares restriccions de drets polítics i socials. D'una banda, els qui declaren no tenir permís de residència (un 3,1%), i de l'altra, els qui no responen a la pregunta (5,5%), molt probablement perquè la seva situació no és legal i temen qualsevol pregunta que pugui revelar-ho. Si se sumen aquests dos col·lectius el resultat és que gairebé el 10% dels estrangers estan en una situació força precària i vulnerable.

Conclusions

Al llarg de l'informe s'han intentat copsar els factors d'exclusió social que millor descriuen les problemàtiques i dificultats per les quals travessen els ciutadans en diferents àmbits de la seva vida. L'objectiu no ha estat descriure les condicions de vida de tota la població de la província sinó, mitjançant la construcció d'indicadors en gran mesura consensuats o testats per institucions i experts de caire nacional i internacional, analitzar la proximitat a les zones de vulnerabilitat i precarietat social de certs col·lectius. De tota aquesta anàlisi, se'n desprenen uns grups clarament desfavorits amb relació als seus homòlegs que, a tall de resum, es representen en les figures següents.

Els diversos factors d'exclusió que s'han treballat en el document mostren que les dones de la província de Barcelona pateixen major risc de pobresa i exclusió social que no pas els homes (figura 52). Malgrat el creixement observat de la participació femenina en el mercat de treball en el període 2000-2006 i, en conseqüència, la reducció dels diferencials respecte dels homes, la divisió sexual del treball a la província continua estant a la base de les desigualtats entre els dos sexes. La inactivitat, i fins i tot la incorporació al treball remu-

Figura 52. Factors d'exclusió segons sexe (%). Província de Barcelona. 2006

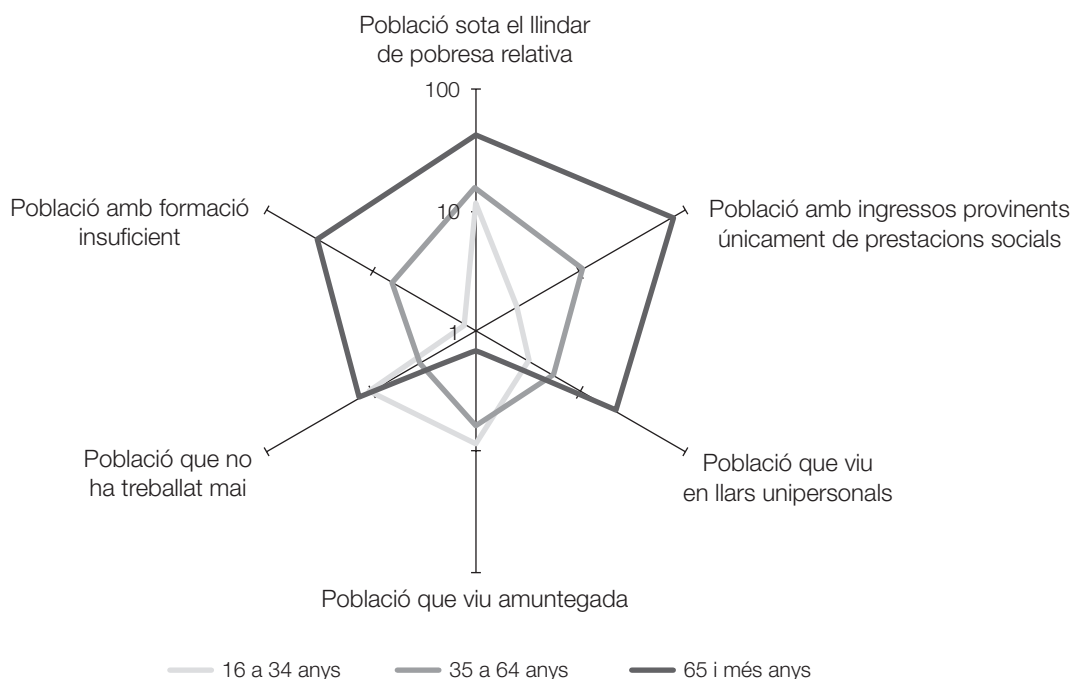


Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

nerat a temps parcial associada a la realització de tasques a la llar i/o de cura dels altres, és un comportament clarament femení. Així mateix, l'anàlisi realitzada de les condicions laborals confirma una major ocupació de les dones respecte dels homes amb contractes temporals i, encara amb més intensitat, relacionada amb baixos salaris. Es constata, doncs, que les dones s'integren en el mercat laboral amb unes condicions més precàries que les dels homes. En la mesura que la relació amb l'activitat condiona fortament l'accés i la forma de la protecció social per part de l'estat, les desigualtats es continuen perpetuant al llarg del cicle vital. Factors demogràfics com ara tenir una major esperança de vida tampoc no afavoreixen gaire la reducció dels riscos d'exclusió femenins, en el sentit que fan que elles tinguin més probabilitats de viure soles en edats avançades i amb rendes baixes. Tot plegat es tradueix en taxes de risc de pobresa més elevades.

Malgrat la fita social que en termes de protecció ha significat el desenvolupament dels sistemes de pensions, les persones de 65 i més anys de la província encara presenten riscos d'exclusió associats a la insuficiència de recursos econòmics que es fan clarament visibles en les altes taxes de pobresa relativa en relació amb la resta de la població (figura 53). Ni les prestacions contributives ni les assistencials aconseguixen compensar, en molts casos, el diferencial d'ingressos que es produeix en sortir de la vida laboral. La pobresa de les persones més grans de la província té, a més, un component clarament femení, que deriva de la feble vinculació de les dones de certes generacions amb el treball formal. No obstant això, aquesta vulnerabilitat en termes econòmics no es reproduïx en altres dimensions analitzades, com ara l'accés a l'habitatge, que per a la resta de població es

Figura 53. Factors d'exclusió social segons grup d'edat.* Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

* Aquesta figura s'ha elaborat amb els eixos a escala logarítmica per tal de poder comparar en una sola imatge els tres grups d'edat.

tradueix en un esforç econòmic considerable, tant si és en règim de propietat com en règim de lloguer. Si bé l'amuntegament tampoc no constitueix un problema per a la població de més edat de la província (en la mesura que es redueix significativament la dimensió de les llars), sí que ho és l'adequació dels habitatges a les necessitats vitals que el mateix procés d'envelliment duu associades. Addicionalment, les baixes rendes de què disposen no solen permetre que les persones grans puguin restaurar els propis habitatges a mesura que aquests es van deteriorant.

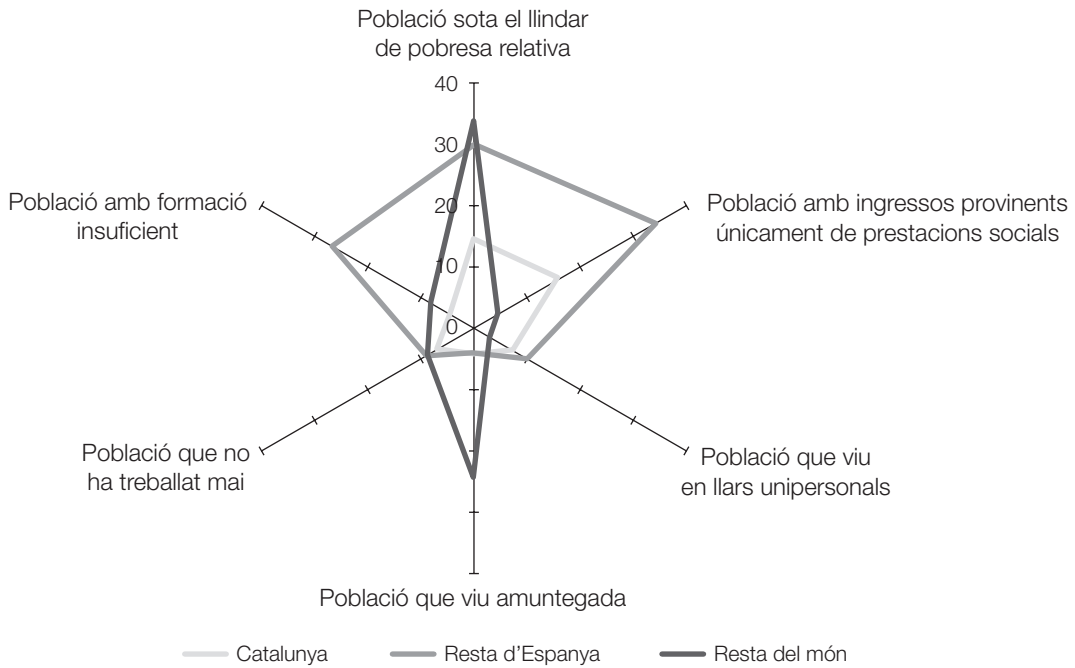
Força diferent és la situació per a la població més jove. Pràcticament la totalitat ha gaudit de la generalització de l'educació bàsica, tot i que això no s'ha traduït en el període 2000-2006 en una reducció dels joves que abandonen prematurament els estudis (els que, un cop finalitzada l'escolarització obligatòria, no continuen la seva formació). La conclusió dels estudis, independentment del grau, no comporta una entrada automàtica en el mercat de treball –es tracta del col·lectiu amb les taxes d'atur més elevades– ni unes condicions laborals òptimes. Així, s'ha mostrat com la subocupació, la contractació temporal i la discontinuïtat en les relacions salarials, els baixos salaris i l'absència de representació sindical afecten especialment la població de menys edat, enfront dels treballadors/es de 35 a 64 anys, que han estat tradicionalment més protegits. A aquestes dificultats s'hi han d'afegir els problemes d'accés a l'habitatge i el consegüent sobreesforç econòmic. No obstant això, les baixes taxes de risc de pobresa d'aquest col·lectiu es deuen en molts casos a la capacitat integradora de la família, que és la que, en darrer terme, es fa càrrec de la intempèrie social a la qual els sotmet el mercat.

L'anàlisi dels factors d'exclusió amb relació a les diferents dimensions de la vida de les persones mostra igualment com la població resident a la província i nascuda fora d'Espanya acumula més desavantatges i riscos en factors clau que la població nascuda a Espanya (figura 54). Es tracta d'una població jove en la qual s'evidencien amb més intensitat la precarietat laboral i la manca de capacitat d'integració de l'ocupació quan es realitza sota aquests paràmetres. Els drets socials i polítics que es deriven de l'estatus de ciutadania de molts immigrants tampoc no afavoreixen gaire la seva integració, en la mesura que, aproximadament, només dos de cada deu tenen tots els drets equiparables als nascuts a l'Estat espanyol. El desconeixement de l'idioma, amb més intensitat el català que el castellà, és un altre factor que els limita en diferents espais socials. Si majoritàriament la principal forma de residència del col·lectiu és el règim de lloguer, això no es tradueix en un menor sobreesforç econòmic per accedir a l'habitatge. Aquestes dificultats residencials s'evidencien també en les situacions d'amuntegament, molt superiors a les que protagonitzen els nascuts a Espanya, i en els tipus de llars on viuen, formades per persones a les quals no uneixen vincles de parentiu directes. Tot aquest cúmul de desavantatges es tradueix, en termes monetaris, en elevats nivells de pobresa relativa.

Les diferències respecte dels factors d'exclusió social analitzats entre la població nascuda a Catalunya i la nascuda a la resta d'Espanya obeeixen, en canvi, a un efecte de l'edat, ja que, com s'ha anat explicitant al llarg de tot l'informe, es tracta en el segon cas d'una població molt més envellida i amb un pes important de les persones de més de 65 anys.

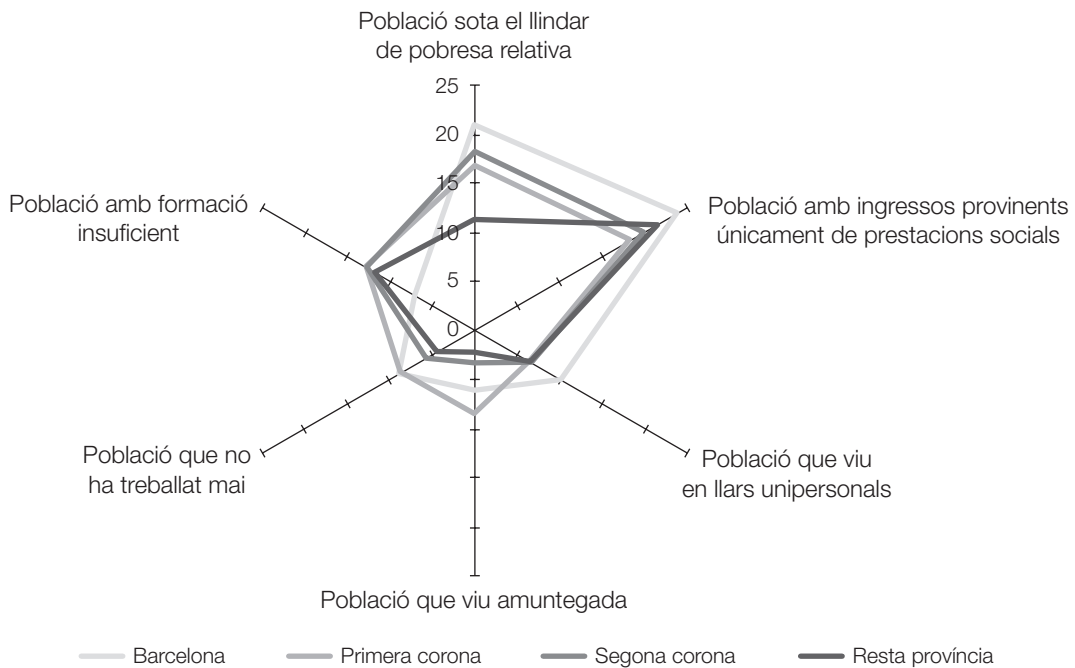
A nivell territorial, les incursions en els factors d'exclusió identificats ofereixen alguns aspectes diferencials (alguns es resumeixen en la figura 55). Així, malgrat que la ciutat de Barcelona té una renda superior a la resta d'unitats territorials, l'aproximació relativa a la

Figura 54. Factors d'exclusió social segons el lloc de naixement (%). Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

Figura 55. Factors d'exclusió segons territori (%). Província de Barcelona. 2006



Font: Idescat i IERMB, *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006*.

pobresa que s'ha adoptat projecta la proporció més alta de persones pobres. Des d'aquesta perspectiva, recordem, no es mesuren les condicions de vida d'una societat determinada, sinó la distribució interna de la renda o, el que és el mateix, la redistribució de la riquesa entre la població. D'acord amb aquests criteris, la resta de la província de Barcelona presenta les taxes més baixes de risc de pobresa malgrat tenir també la menor renda mediana. Paral·lelament, i en contraposició al que s'acostuma a pensar, els períodes de creixement econòmic com el que ha acompanyat la província d'ençà de mitjan anys noranta no tenen per què traduir-se necessàriament en una disminució de les taxes de pobresa. Això és precisament el que ha succeït en el període 2000-2006: les desigualtats econòmiques entre la població resident a la província de Barcelona han augmentat i, en conseqüència, també ho han fet les taxes.

Dels aspectes laborals que poden afavorir situacions d'exclusió, destaca la major incidència de les situacions d'atur de llarga durada, d'atur desprotegit i d'atur a la llar al municipi de Barcelona respecte de la resta de territoris analitzats, malgrat que la ciutat també presenta, positivament, una menor desigualtat de gènere pel que fa a l'accés al mercat de treball. La formació insuficient és un altre element diferenciador en el territori. Així, mentre que les corones metropolitanes i la resta de la província tenen taxes molt similars, la ciutat redueix el col·lectiu de risc a la meitat. De fet, la metròpoli destaca pel signe contrari: té un elevat nivell de concentració de persones amb estudis secundaris i universitaris.

En termes residencials, la província tampoc no és homogènia. D'una banda, la ciutat de Barcelona destaca pel major volum del règim de lloguer, que, si bé no implica necessàriament una situació de precarietat, pot ser entès com a factor de risc en termes d'estabilitat de projectes vitals o fins i tot com una mostra d'insuficiència de recursos econòmics per poder accedir a un habitatge en propietat. Per contra, la segona corona metropolitana presenta els nivells més elevats de «propietaris potencials», això és, de població que resta pendent de pagament de l'habitatge. La manca d'espai, no considerat com a problema de comoditat sinó com a element bàsic del desenvolupament personal, es dona en major mesura a la primera corona metropolitana i a la ciutat de Barcelona. Els territoris més allunyats de la ciutat central, en canvi, no estan tan sobreexposats a aquest tipus de risc residencial. Paradoxalment, el municipi de Barcelona també es caracteritza –alhora que es diferencia de la resta del territori provincial– per l'elevada proporció de persones que viuen soles. Tot i que viure sol no es tradueix necessàriament en situacions d'aïllament social, en termes de risc d'exclusió el fet que es tracti majoritàriament de dones, de majors de 65 anys i de vidus/vídues converteix aquestes persones en un col·lectiu especialment vulnerable.

Annex metodològic

Introducció

L'*Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006* constitueix la darrera edició d'un projecte d'anàlisi de la realitat social que es realitza quinquennalment des del 1985. Es tracta d'una enquesta concebuda com a instrument de recollida d'informació periòdica sobre diversos àmbits de la vida quotidiana de la població. En aquest sentit, la seva finalitat és aportar dades i elements d'anàlisi sobre les dinàmiques socials i territorials i, gràcies a la sèrie de dades disponible avui dia, també sobre les transformacions que tenen lloc en aquests àmbits. En els seus vint anys d'història l'*Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població* (ECVHP) s'ha consolidat com una de les principals fonts de dades de la regió de Barcelona i ara, amb la cinquena edició, es disposa per primera vegada d'informació precisa i homogènia sobre el conjunt de la societat catalana.

De manera sintètica, els objectius de l'*Enquesta* es poden resumir en tres enunciats:

1. Conèixer i analitzar les condicions de vida i els hàbits de la població, les tendències evolutives en les formes de vida i els fenòmens socials i identificar els factors que intervenen en els canvis socials.
2. Determinar les diferències en les condicions de vida i els hàbits de la població en funció del territori de residència i extreure'n els trets territorials distintius.
3. Identificar els grups socials, les seves característiques i els factors que en condicionen la formació i analitzar els tipus de desigualtats existents entre ells i les tendències de convergència o divergència que s'observen en les seves formes de vida.

Un dels aspectes més rellevants de l'evolució de l'*Enquesta* ha estat el manteniment dels objectius i dels criteris de recerca, la qual cosa ha afavorit la comparabilitat dels resultats. Tot i així, al llarg de les cinc edicions s'han incorporat alguns canvis tècnics i metodològics, els quals s'han acompanyat dels treballs necessaris per tal de conservar la sèrie de dades.

Tanmateix, el canvi més important de l'*Enquesta* ha estat l'ampliació progressiva del seu àmbit territorial d'estudi. El territori de la primera edició del 1985 fou la ciutat de Barcelona i els 26 municipis que integraven l'antiga Corporació Metropolitana de Barcelona. L'any 1990 es va passar a analitzar el conjunt de comarques que formen la Regió I (Baix Llobregat, Barcelonès, Maresme, Vallès Occidental i Vallès Oriental). En l'edició del 1995 el territori s'amplià de nou amb la incorporació de les comarques de l'Alt Penedès i el Garraf, tot comprènent sencera la regió metropolitana de Barcelona. L'any 2000 l'*Enquesta* ja es va realitzar a tota la província de Barcelona. I finalment, amb la present edició, pas-

sa a incloure per primera vegada tot el conjunt del territori català, en la que es pot considerar l'ampliació territorial més ambiciosa del projecte.

Totes aquestes modificacions territorials mantenen una estreta relació amb l'àmbit territorial competencial de les institucions que al llarg d'aquests anys han ofert el seu suport a l'*Enquesta*. El projecte va ser impulsat i finançat primerament per la Corporació Metropolitana de Barcelona (edició del 1985) i, posteriorment, per la Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona i per la Diputació de Barcelona (edicions de 1990, 1995 i 2000). L'última ampliació territorial obeeix a la incorporació en la present edició del 2006 de la Generalitat de Catalunya, a través de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat).

Les successives ampliacions territorials s'han produït sempre per agregació de territoris a la mostra, la qual cosa ha suposat un increment considerable de les persones entrevistades entre les diferents edicions. Així, de les 4.912 entrevistes que es van realitzar en la primera edició de l'any 1985 s'ha passat a una mostra de 10.398 individus per a l'actual edició del projecte.

L'evolució històrica de l'*Enquesta* també es reflecteix en les diferents denominacions que el projecte ha anat adoptant al llarg de la seva existència. L'any 1985 es dissenya sota el nom *Enquesta Metropolitana sobre condicions de vida i hàbits de la població*, que posteriorment és substituït per *Enquesta de la regió metropolitana de Barcelona* (1990 i 1995) i *Enquesta de la Regió de Barcelona* (2000), tot en funció del territori estudiat.

L'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB) ha estat la institució que, des de la primera edició, ha assumit la direcció metodològica de l'*Enquesta*, així com el treball de camp, el tractament i l'anàlisi de les dades, la qual cosa ha contribuït al manteniment dels criteris que garanteixen, en gran part, la comparabilitat entre les diferents edicions.

Pel que fa al contingut temàtic de l'enquesta, aquest comprèn gairebé tots els elements que constitueixen les formes de vida de la població: *estructura social, formes de convivència, nivells educatius, situació en el mercat de treball i condicions laborals i professionals, adscripció i transmissió lingüística, hàbits culturals i activitats de lleure, ús i percepció del territori, nivell de renda i de recursos, condicions de l'habitatge i de l'equipament domèstic, ús i percepció del territori i mobilitat, hàbits de consum, relacions socials i nivell d'associacionisme*.

Les dades resultants són majoritàriament de tipus objectiu i tenen un marcat caràcter estructural. D'altra banda, es tracta d'una informació que té un valor essencial, ja que complementa les fonts d'informació existents per a aquest territori i, en molts casos, constitueix l'única informació disponible.

La present edició de l'*Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006* és una operació estadística que s'inclou en el Programa anual d'actuacions estadístiques del 2005, a la vegada que s'insereix en el Pla estadístic de Catalunya 2005-2008.

Aspectes metodològics

Les característiques tècniques i metodològiques de l'*Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2006* mantenen els mateixos objectius i criteris de recerca que les edicions anteriors. Les modificacions incorporades en aquesta cinquena edició no alteren la comparabilitat de les dades i donen continuïtat a la sèrie temporal iniciada l'any 1985. Els canvis metodològics més rellevants fan referència a l'ampliació de l'àmbit territorial a tota la població de Catalunya, a la construcció de la mostra i a la inclusió de nous elements en el contingut temàtic. Les característiques tècniques de les diferents edicions es recullen a la fitxa tècnica que es pot trobar més endavant. Els trets metodològics de l'*Enquesta 2006* són, de manera resumida, els que es presenten a continuació.

Unitats d'anàlisi

L'univers estadístic és la població de 16 anys i més resident a Catalunya, que correspon a 6.049.414 persones. La unitat de recollida de la informació és l'individu, tot i que la informació que recull el qüestionari permet conèixer també algunes característiques elementals de caràcter socioeconòmic de cadascun dels membres que resideixen a la llar i també algunes característiques de les llars.

Àmbit territorial

El disseny mostral aporta representativitat estadística per a un nivell d'error acceptable per a diferents nivells territorials que poden ser tractats com a submostres independents. Aquests territoris són Catalunya, àmbits territorials del Pla estadístic, comarques de la província de Barcelona, corones metropolitanes, Barcelona ciutat i districtes de Barcelona.

Efectius de la mostra i marge d'error

S'han realitzat un total de 10.398 entrevistes a tot el territori de Catalunya. Amb aquesta dimensió de la mostra, si es considera un nivell de confiança del 95,5%, l'error mostral és de $\pm 0,7\%$ per a dades globals.

Àmbits temàtics de l'enquesta

L'enquesta recull una gran varietat d'àmbits temàtics en relació amb els hàbits i les condicions de vida de la població de Catalunya. Els grans temes de l'enquesta són:

- A. Estructura de la llar
- B. Procedència geogràfica
- C. Llengua
- D. Nivell d'estudis
- E. Situació laboral
- F. Salut
- G. Ingressos, propietats i inversions
- H. Consum
- I. Habitatge
- J. Percepció del barri i de l'entorn
- K. Ús i imatge del territori
- L. Cultura i lleure

M. Relacions socials, associacionisme i ideologia

N. Fitxa d'observació

La revisió del qüestionari, amb la intenció d'incorporar nous aspectes socials no presents en edicions anteriors, ha portat a la introducció de preguntes relatives a la immigració, l'ús de noves tecnologies i l'estat de salut dels entrevistats.

La recollida de dades s'ha realitzat mitjançant un qüestionari en format de paper i editat en castellà o català, que els enquestadors han administrat a través d'entrevistes presencials a la població seleccionada com a mostra. La majoria de les preguntes que formen el qüestionari són de tipus precodificat; tanmateix, s'hi inclou alguna pregunta oberta. La durada mitjana de l'entrevista ha estat de 50 minuts.

Treball de camp

El treball de camp ha estat realitzat per un equip de l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona entre els mesos de setembre del 2005 i octubre del 2006. En tot moment el disseny de l'organització i la formació d'enquestadors, així com el grau de control assolit (supervisió del 100% dels qüestionaris, control a domicili del 25% de les entrevistes realitzades, codificació prèvia sobre paper i depuració de la base de dades), ha permès minimitzar els errors en els processos de recollida d'informació, codificació i gravació de les dades. Tot plegat ha garantit, per tant, una gran fiabilitat de les dades obtingudes.

Processament de les dades

El tractament de la informació obtinguda es realitza mitjançant el programari Statistical Product and Service Solutions (SPSS).

Construcció de la mostra

En el disseny de la mostra s'estableix com a objectiu l'extracció d'una mostra aleatòria estratificada representativa de la població de Catalunya de 16 anys i més. L'elecció del procediment de mostreig estratificat es justifica bàsicament per criteris de precisió enfront d'altres mètodes i per l'heterogeneïtat social que caracteritza la població objecte d'estudi. En aquest sentit, els continguts de l'estudi de l'*Enquesta* recullen una gran diversitat de temàtiques socials. L'objectiu consisteix precisament a poder expressar millor la varietat de la realitat social de Catalunya en relació amb les condicions de vida i hàbits de la població. Aquests continguts i objectius obliguen, en la construcció de la mostra estratificada, a prendre en consideració com a variables criteri d'estratificació les que millor expressin aquesta multiplicitat social de la població.

La informació poblacional primària i diversa prové del cens de població, a través dels seus indicadors. Una vegada escollides les variables més pertinents del cens, que expressen la màxima diversitat social, es procedeix a la seva reducció i estructuració a fi i efecte d'identificar i escollir les variables criteri amb les quals construir els estrats de la mostra. Així es garanteix la presència a la mostra d'estrats que expressen les diferències poblacionals i amb uns continguts que presenten una gran correlació amb els de l'*Enquesta*.

Al llarg de les cinc edicions de l'*Enquesta* s'ha mantingut bàsicament la mateixa metodologia de construcció de la mostra, de manera que les variacions més importants s'han pro-

duït sobretot com a conseqüència d'adaptar la mostra als canvis de domini territorial, tot ampliant en cada moment el marc territorial fins a considerar tot Catalunya.

Així doncs, la mostra estratificada es construeix seguint tres etapes principals:

1. Construcció dels estrats. A partir de les dades poblacionals, aquests s'obtenen mitjançant l'aplicació de dues tècniques d'anàlisi multivariable: anàlisi factorial de components principals i anàlisi de classificació automàtica.
2. Afixació de la mostra i determinació de les quotes mostrals.
3. Ponderació *a posteriori* de la mostra i elevació.

La present edició és la que més novetats incorpora en el procediment de disseny mostral, sobretot per les implicacions derivades de l'ampliació territorial al conjunt de Catalunya. Les modificacions que més destaquen són:

- L'àmbit territorial s'estén al conjunt de Catalunya i, per primera vegada, forma part de la mostra la població de 16 anys i més.
- En el procés de construcció i d'anàlisi dels estrats s'han utilitzat les dades del cens de població del 2001,⁴³ tot augmentant considerablement el conjunt de variables poblacionals utilitzades.
- Atesa la gran extensió del territori objecte d'estudi, s'ha optat per concentrar la mostra territorialment, per optimitzar recursos, mitjançant un procés que garanteix l'aleatorietat i la representació de la mostra.
- La dimensió de la mostra s'amplia per facilitar anàlisis específiques de determinats àmbits territorials i/o col·lectius socials.
- Per primera vegada s'aplica un factor d'elevació per expressar les dades mostrals en termes de valors absoluts poblacionals.

A continuació, s'aborda en més detall el procés seguit de construcció de la mostra estratificada.

Construcció dels estrats

En aquesta fase es tracta de classificar la totalitat de la població catalana en diferents estrats, a partir de dades disponibles al cens del 2001. Però no es consideren com a unitats els individus censats, sinó la seva agrupació en seccions censals de residència (un total de 5.222), atenent característiques socials, econòmiques, culturals, demogràfiques i territorials. Les seccions censals constitueixen una unitat de divisió territorial suficientment petita per garantir l'homogeneïtat de les característiques socials de la població que hi viu, característiques que es recullen en un conjunt de 82 variables triades,⁴⁴ que representen la màxima varietat i heterogeneïtat de la població.

43. Fins aquesta edició, la mostra sempre s'havia construït a partir de dades del cens electoral.

44. Les variables considerades del cens de població expressen en general la proporció de persones que posseeixen una determinada característica sobre el total de la població de la secció censal i són el resultat d'una selecció de les 234 inicialment considerades.

Aquesta classificació es porta a terme mitjançant dues tècniques d'anàlisi multivariable independents i complementàries: l'anàlisi factorial de components principals (ACP), que sintetitza la informació d'un conjunt de variables en els principals factors que diferencien la població, i l'anàlisi de classificació automàtica (*cluster analysis*, ACL), a través de la qual s'obtenen grups homogenis de població o tipus socials que constitueixen els estrats de la mostra.

Mitjançant l'ACP, les 82 variables originals es redueixen a 7 variables factorials que acumulen gairebé el 70% de la variabilitat inicial i que s'identifiquen, sintèticament, de la forma següent:

Primer factor	La categoria socioprofessional
Segon factor	L'origen geogràfic: autòctons vs. antiga immigració
Tercer factor	El cicle vital
Quart factor	El factor rural-urbà
Cinquè factor	La nova immigració
Sisè factor	El factor d'activitat laboral
Setè factor	La mobilitat territorial

Amb aquestes 7 variables factorials es procedeix a la classificació de les 5.222 seccions censals de Catalunya en estrats, en dues etapes:

- En la primera etapa es procedeix a realitzar una classificació jeràrquica ascendent mitjançant el procediment de Ward (de mínima pèrdua d'inèrcia), que classifica inicialment les seccions en una jerarquia de particions, i es fixa en 10 el nombre de grups o estrats.
- En la segona etapa es fa una classificació no jeràrquica pel mètode de centres mòbils, a partir del nombre d'estrats determinat i els centres inicials definits, amb l'objectiu d'optimitzar l'assignació de les seccions als estrats.

Els 10 estrats que s'obtenen s'identifiquen amb els perfils següents:

Estrat 1	Població catalana envellida i de classes treballadores en ciutats no metropolitanes (11%)
Estrat 2	Mobilitat de famílies joves de classe mitjana (8%)
Estrat 3	Població jove de classe treballadora de municipis urbans (14%)
Estrat 4	Els petits municipis rurals (10%)
Estrat 5	Població urbana més jove de classe treballadora precària (8%)
Estrat 6	Classes socials mitjana i alta de les grans ciutats (8%)
Estrat 7	Antiga immigració a l'àrea metropolitana (15%)
Estrat 8	Població envellida urbana de l'antiga immigració (8%)
Estrat 9	Població de capital de classe mitjana-alta amb cert envelliment (15%)
Estrat 10	La nova immigració (4%)

Afixació de la mostra i determinació de les quotes mostrals

Amb els estrats construïts es procedeix a l'afixació d'una dimensió de la mostra donada segons el criteri òptim de Neyman. Després de la distribució per estrats es realitza l'assignació de quotes de mostra a les seccions censals de cada estrat segons la seva pobla-

ció, amb una subestratificació *a posteriori* segons el territori i l'hàbitat per tal d'aconseguir una concentració territorial que faciliti el treball de camp de l'enquesta.

La **dimensió de la mostra** que es considera per al conjunt de Catalunya és de 8.348 individus, amb un error associat del 0,78% per a un nivell de confiança del 95,5%, calculada a partir de l'expressió:

$$n = \frac{z^2 \cdot \sigma^2}{e^2 \cdot \bar{Y}^2}$$

on:

z és el nombre de sigmes de nivell de significació (2s),

σ^2 és la variància de la distància quadràtica euclidiana de les seccions censals al centre de la totalitat del núvol (valor obtingut de 0,783),

e és l'error mostral (valor considerat de 0,78%),

\bar{Y} és la mitjana de les distàncies quadràtiques euclidianes (valor obtingut de 2,493),

n és la dimensió mostral.

L'afixació d'aquesta dimensió de mostra entre els estrats segons el criteri d'afixació òptima de Neyman comporta que com més gran i variable sigui un estrat, és més gran la proporció de mostra assignada per a aquest estrat, mitjançant la fórmula següent:

$$n_h = \frac{N_h \cdot \sigma_h}{\sum_{h=1}^K N_h \cdot \sigma_h} \cdot n$$

on:

n_h dimensió mostral de l'estrat h ($h = 1 \dots 10$),

N_h població de 16 anys i més de l'estrat h ,

σ_h desviació de la distància quadràtica euclidiana de les seccions censals de l'estrat h al centre del seu estrat.

Taula 1. Afixació mostral òptima de Neyman per a cada estrat

Estrat	N_h	σ_h	$N_h \sigma_h$	Coefficient d'afixació	n_h
1	640.561	0,47324	303.138,8	0,10173	849,27
2	556.508	0,83655	465.545,6	0,15624	1.304,27
3	977.070	0,40956	400.172,8	0,13430	1.121,12
4	248.814	0,78853	196.197,4	0,06584	549,66
5	467.962	0,67811	317.328,4	0,10650	889,02
6	435.320	0,60354	262.731,6	0,08817	736,07
7	845.423	0,47077	397.996,4	0,13357	1.115,02
8	354.574	0,56753	201.231,2	0,06753	563,77
9	686.607	0,42044	288.678,8	0,09688	808,76
10	195.425	0,75077	146.719,3	0,04924	411,05
Total	5.408.264	0,62386	2.979.740,3	1,00000	8.348,00

Amb el repartiment de la mostra entre els estrats es procedeix a l'assignació proporcional dels individus que corresponen a cada secció censal de l'estrat. Amb aquest repartiment es garanteix l'acompliment de l'aleatorietat de la mostra en l'elecció d'un individu que pertany a una secció censal determinada.

La determinació de les **quotes mostrals** finals per secció segueix un procés de distribució en cinc etapes:

- Primera etapa. Inicialment s'assigna a cada secció censal d'un estrat la quota de mostra que li correspon segons una distribució proporcional d'acord amb la seva població de 16 anys o més, amb la fórmula:

$$n_{sh} = \frac{N_{sh}}{N_h} \cdot n_h$$

on:

- n_{sh} quota de mostra de la secció s de l'estrat h ,
- N_{sh} població de 16 anys i més de la secció s de l'estrat h ,
- N_h població de 16 anys i més de l'estrat h ,
- n_h dimensió mostral de l'estrat h .

- Segona etapa. Amb l'objectiu d'aconseguir una concentració territorial que faciliti el treball de camp, l'assignació inicial de quotes per a cada secció censal es distribueix tot considerant, a cada estrat, una subestratificació a partir d'un doble criteri de divisió territorial: els set grans àmbits del pla territorial i les cinc categories de grandària dels municipis. S'obtenen així 187 subestrats no buits entre els quals es distribueix la dimensió mostral.

Aquesta distribució implica analitzar totes i cadascuna de les seccions censals de Catalunya, la qual cosa significa, des del punt de vista del treball de camp, uns costos elevats derivats dels obligats desplaçaments per tot el territori català per a la realització de les entrevistes personals. En aquest sentit, i per tal d'afavorir la concentració territorial, s'ha aplicat un criteri de redistribució de les quotes de mostra a partir de diferenciar les seccions que pertanyen als municipis més petits (fins a 20.000 habitants) de les dels més grans.

En el cas dels subestrats amb més de 20.000 habitants, es consideren totes les seccions censals amb la quota de mostra assignada inicialment. Però si la secció censal és d'un subestrat de municipis amb una població inferior o igual a 20.000 habitants (un total de 137 subestrats), s'efectua la concentració territorial mitjançant l'atribució de la quota total de mostra del subestrat a una selecció aleatòria de seccions d'aquest, de la forma següent:

- En primer lloc es realitza l'extracció aleatòria de seccions. A tal efecte es divideix la quota de mostra del subestrat per 3, per tal de fixar el nombre de seccions del subestrat que seran seleccionades de forma aleatòria, és a dir:

$$ns_{hj} = \frac{n_{sj}}{3}$$

on:

$n_{s_{h_j}}$ és el nombre de seccions a seleccionar del subestrat h_j (amb $j = 1 \dots 137$)

n_{h_j} és la quota de mostra de la secció s del subestrat h_j .

—A continuació es procedeix a la concentració de la quota de mostra del subestrat en les seccions censals seleccionades (s), de forma proporcional al pes poblacional de la secció sobre el total de les seccions seleccionades del subestrat. L'assignació de quotes s'expressa en la fórmula:

$$n_{s_{h_j}} = \frac{N_{s_{h_j}}}{N_{h_j}} \cdot n_{h_j}$$

on:

$n_{s_{h_j}}$ és la quota de mostra de la secció s seleccionada (s) del subestrat h_j (amb $j = 1 \dots 137$) de municipis fins a 20.000 habitants,

$N_{s_{h_j}}$ és la població de 16 anys i més de la secció s seleccionada (s) del subestrat h_j ,

N_{h_j} és la població total de 16 anys i més del subestrat h_j amb les seccions seleccionades,

n_{h_j} és la quota mostral del subestrat h_j .

- Tercera etapa. La necessitat de garantir un nivell de representativitat suficient per a determinades unitats territorials d'interès en l'estudi va portar a afegir una dimensió mostral addicional de 2.094 enquestes que es van repartir de forma desigual entre alguns àmbits territorials i comarques, segons s'indica a la taula següent:

Taula 2. Territoris i dimensió de mostra addicional

<i>Territori</i>	<i>Mostra addicional</i>
Camp de Tarragona	164
Terres de l'Ebre	361
Àmbit de Ponent	348
Alt Pirineu i Aran	504
Alt Penedès	173
Anoia	166
Bages	111
Berguedà	15
Garraf	124
Osona	109
Solsonès	19
Total	2.094

Per a cadascun d'aquests onze territoris, la dimensió mostral addicional es va repartir de forma proporcional al pes de les quotes de mostra de cada territori. El repartiment es fa mitjançant:

$$na_{st} = \frac{n_{st}}{n_t} \cdot na_t$$

on:

$na_{\bar{s}t}$ és la quota de mostra addicional de la secció s seleccionada () del territori t ($t = 1 \dots 11$),

n_{it} és la quota de mostra de la secció s seleccionada () del territori t ,

n_t és la quota de mostra del territori t ,

na_t és la dimensió mostral addicional del territori t .

La quota final de les seccions censals d'aquests territoris és el resultat de l'arrodoniment de la suma de la quota inicial i l'addicional.

- Quarta etapa. Finalment, en el cas particular del subestrat dels municipis més petits (fins a 500 habitants) del territori de l'Alt Pirineu i Aran, que pertanyen a l'estrat 4, es va realitzar una segona extracció aleatòria de seccions amb l'objectiu de reforçar la concentració territorial de les entrevistes, ateses les característiques particulars d'escassa població. Del total de 46 seccions censals d'aquest subestrat, se'n van seleccionar aleatòriament 13, i es va assignar la quota de mostra de totes elles (132 enquestes) de forma proporcional al seu pes mostral.
- Cinquena etapa. Distribució final de la mostra. Tenint en compte les redistribucions de quotes i la mostra addicional, s'obté la distribució final d'enquestes a realitzar a cadascuna de les seccions censals seleccionades.

Taula 3. Distribució de les quotes de mostra en el procés de construcció seguit segons l'estrat

Estrat	Quotes inicials		Redistribució		Mostra addicional	Mostra final	
			de quotes				
Estrat 1	849	10,2%	850	10,2%	446	1.296	12,4%
Estrat 2	1.304	15,6%	1.300	15,6%	196	1.496	14,3%
Estrat 3	1.121	13,4%	1.113	13,3%	352	1.465	14,0%
Estrat 4	550	6,6%	549	6,6%	691	1.240	11,9%
Estrat 5	889	10,6%	884	10,6%	182	1.066	10,2%
Estrat 6	736	8,8%	735	8,8%	67	802	7,7%
Estrat 7	1.115	13,4%	1.112	13,3%	5	1.117	10,7%
Estrat 8	564	6,8%	547	6,5%	71	618	5,9%
Estrat 9	809	9,7%	861	10,3%	35	896	8,6%
Estrat 10	411	4,9%	401	4,8%	49	450	4,3%
Total	8.348	100,0%	8.352	100,0%	2.094	10.446	100,0%

Finalment, els individus s'extreuen de forma aleatòria de cada secció censal a partir del conjunt de persones registrades al padró d'habitants actualitzat de gener del 2005. Un cop acabat el treball de camp, el nombre total d'individus entrevistats va ser de 10.398.

Ponderació a posteriori de la mostra i elevació

L'afixació òptima aplicada en el disseny de la mostra ens assegura la presència a la mostra d'aquelles característiques menys freqüents a la població, però, a la vegada, sobredi-

mensiona la dels individus dels estrats més heterogenis que les posseeixen. A més, amb l'objectiu d'afavorir la concentració territorial del treball de camp, no s'han realitzat enquestes en totes les seccions censals. Així, per tal de garantir una mostra aleatòria proporcionalment dimensionada a la seva població, una vegada obtinguda la mostra és necessari restituir el valor real de les freqüències, tot ponderant el seu pes en el conjunt de la població de Catalunya de 16 anys i més.

La ponderació W_s que s'aplica és una magnitud que transforma la probabilitat real que un individu d'una determinada secció censal sigui escollit en la probabilitat teòrica sota la hipòtesi d'estricta aleatorietat. És a dir, mitjançant la ponderació, s'atorga un pes menor a aquells individus que tenen més probabilitats d'ésser escollits i un pes major a aquells altres amb menys probabilitats.

La ponderació de la mostra, que actua en relació amb les seccions censals escollides i el seu pes poblacional, restitueix la representació del conjunt de la població de Catalunya de 16 anys i més. A efectes de ponderació, i amb l'objectiu d'incloure la magnitud total de la població, s'ha procedit a la redistribució de la població exclosa entre les seccions amb quota mostral del mateix subestrat. Aquesta redistribució s'efectua de forma proporcional al pes poblacional de les seccions del subestrat escollides per a la mostra. D'aquesta manera, la ponderació W_s s'expressa en la fórmula següent:

$$w_s = \frac{N_{shj} + \frac{N_{shj}}{\sum N_{shj}} (N_{hj} - \sum N_{shj}) / N}{n_{shj} / n} = \frac{N_{shj} + \bar{N}_{shj} / N}{n_{shj} / n}$$

on:

W_s és la ponderació de cada individu de la mostra de la secció s ,

N_{shj} és la població de 16 anys i més de la secció s escollida en la mostra del subestrat h_j ,

$\sum N_{shj}$ és la població de 16 anys i més de totes les seccions s escollides en la mostra el subestrat h_j ,

\bar{N}_{shj} és la població de 16 anys i més de totes les seccions s no escollides en la mostra del subestrat h_j ,

N és la població total de 16 anys i més,

n_{shj} és el nombre de casos de la mostra pertanyents a la secció s del subestrat h_j ,

n és el nombre de casos de la mostra.

Una vegada realitzada la ponderació de les dades mostrals, aquestes s'expressen en magnituds poblacionals a partir de l'elevació de la mostra, que es fa introduint un factor de ponderació f per a cada individu de la mostra. El factor de ponderació s'obté relacionant la dimensió de la població (N), a partir de les dades poblacionals actualitzades de gener del 2006, amb la dimensió de la mostra (n):

$$\text{factor d'elevació} = f = \frac{N}{n}$$

La distribució final de la mostra ponderada i elevada en els diferents territoris és la següent:

<i>Àmbits territorials</i>		<i>Mostra</i>	<i>Elevació</i>	<i>%</i>
Àmbit metropolità		7.109	4.135.677	68,4
Comarques	Alt Penedès	146	84.947	2,1
	Baix Llobregat	1.114	648.359	15,7
	Barcelonès	3.368	1.959.241	47,4
	Garraf	192	111.801	2,7
	Maresme	576	335.280	8,1
	Vallès Occidental	1.200	697.945	16,9
	Vallès Oriental	512	298.104	7,2
Regió Metropolitana de Barcelona		7.108	4.135.677	100,0
	Barcelona	2.425	1.410.651	34,1
	Primera corona	2.120	1.233.270	29,8
	Segona corona	2.564	1.491.756	36,1
Barcelona ciutat		2.425	1.410.651	100,0
	Districte 1	175	101.806	7,2
	Districte 2	398	231.404	16,4
	Districte 3	273	159.083	11,3
	Districte 4	122	70.945	5,0
	Districte 5	202	117.634	8,3
	Districte 6	187	108.826	7,7
	Districte 7	258	149.817	10,6
	Districte 8	252	146.545	10,4
	Districte 9	220	127.991	9,1
	Districte 10	338	196.602	13,9
Comarques centrals		699	406.410	6,7
Comarques	Anoia	155	89.910	22,1
	Bages	227	131.852	32,4
	Berguedà	64	37.299	9,2
	Osona	224	130.354	32,1
	Solsonès	29	16.994	4,2
Comarques gironines		955	555.615	9,2
Camp de Tarragona		776	451.460	7,5
Terres de l'Ebre		263	152.783	2,5
Àmbit de Ponent		491	285.914	4,7
Alt Pirineu i Aran		106	61.556	1,0
Estrats de la mostra				
	Estrat 1	1.232	716.532	11,8
	Estrat 2	1.165	677.503	11,2
	Estrat 3	1.900	1.105.267	18,3
	Estrat 4	469	272.591	4,5
	Estrat 5	939	546.451	9,0
	Estrat 6	810	471.282	7,8
	Estrat 7	1.530	890.134	14,7
	Estrat 8	657	382.120	6,3
	Estrat 9	1.274	740.933	12,2
	Estrat 10	424	246.601	4,1
Total		10.398	6.049.414	100%

Fitxa tècnica

	<i>Enquesta de l'Àrea Metropolitana de Barcelona 1985</i>	<i>Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona 1990</i>	<i>Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona 1995</i>	<i>Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona 2000</i>	<i>Enquesta de Catalunya 2006</i>
Àmbit territorial	Àrea Metropolitana de Barcelona (Municipis integrats en l'antiga Corporació Metropolitana de Barcelona) <i>Municipis: 27</i> <i>Superfície: 476 km²</i> <i>Total d'habitants: 3.096.748 (segons el cens de 1981)</i> <i>Percentatge / població de Catalunya: 49,2%</i>	Regió I de Catalunya <i>Municipis: 129</i> <i>Comarques: 5 (el Baix Llobregat, el Barcelonès, el Maresme, el Vallès Occidental i el Vallès Oriental)</i> <i>Superfície: 2.459 km²</i> <i>Total d'habitants: 4.090.706 (segons el padró de 1986)</i> <i>Percentatge / població de Catalunya: 67,9%</i>	Regió Metropolitana de Barcelona <i>Municipis: 162</i> <i>Comarques: 7 (l'Alt Penedès, el Baix Llobregat, el Barcelonès, el Garraf, el Maresme, el Vallès Occidental i el Vallès Oriental)</i> <i>Superfície: 3.235 km²</i> <i>Total d'habitants: 4.264.422 (segons el cens de 1991)</i> <i>Percentatge / població de Catalunya: 70,4%</i>	Província de Barcelona <i>Municipis: 311</i> <i>Comarques: 11 (7 comarques de la Regió Metropolitana més l'Anoia, el Bages, el Berguedà i Osona)</i> <i>Superfície: 7.718,5 km²</i> <i>Total d'habitants: 4.628.277 (segons el padró de 1996)</i> <i>Percentatge / població de Catalunya: 76,0%</i>	Catalunya <i>Municipis: 946</i> <i>Comarques: 41 comarques de Catalunya</i> <i>Superfície: 32.105,5 km²</i> <i>Total d'habitants: 7.134.697 (segons el padró de 2006)</i> <i>Percentatge / població de Catalunya: 100,0%</i>
Unitat d'anàlisi	A efectes de representativitat estadística, la unitat de recollida d'informació de l'Enquesta en totes les seves edicions ha estat l'individu, tot i que l'estructura del global d'informació que recull el qüestionari permet esbrinar tant el conjunt de característiques dels individus entrevistats com les del grup familiar i les de cadascun dels membres que resideixen a la llar.				
Univers estadístic	El conjunt d'individus majors de 18 anys residents a l'antiga àrea metropolitana de Barcelona: 2.174.363 persones	El conjunt d'individus majors de 18 anys residents a la Regió I de Catalunya: 2.991.131 persones	El conjunt d'individus majors de 18 anys residents a la Regió Metropolitana de Barcelona: 3.275.458 persones	El conjunt d'individus majors de 18 anys residents a la província de Barcelona: 3.762.462 persones	El conjunt d'individus de 16 anys i més residents a Catalunya: 6.049.414 persones
Efectius de la mostra i marge d'error	4.912 individus seleccionats aleatòriament a partir del cens electoral de 1984. <i>Marge d'error per al conjunt de la mostra: ±1,9, per a un nivell de confiança de 2 sigmes.</i>	5.061 individus seleccionats aleatòriament a partir del cens electoral de 1989. <i>Marge d'error per al conjunt de la mostra: ±1,9, per a un nivell de confiança de 2 sigmes.</i>	5.263 individus seleccionats aleatòriament a partir del cens electoral de 1994. <i>Marge d'error per al conjunt de la mostra: ±1,8, per a un nivell de confiança de 2 sigmes.</i>	6.250 individus seleccionats aleatòriament a partir del cens electoral de 1999. <i>Marge d'error per al conjunt de la mostra: ±1,5, per a un nivell de confiança de 2 sigmes.</i>	10.398 individus seleccionats a partir d'una mostra aleatòria estratificada a partir del cens de població de 2001. <i>Marge d'error per al conjunt de la mostra: ±0,7, per a un nivell de confiança de 2 sigmes.</i>

	<i>Enquesta de l'Àrea Metropolitana de Barcelona 1985</i>	<i>Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona 1990</i>	<i>Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona 1995</i>	<i>Enquesta de la Regió de Barcelona 2000</i>	<i>Enquesta de Catalunya 2006</i>
Càlcul de la mostra	<p>Aplicació de la tècnica del mostreig aleatori estratificat, seguint aquest procés:</p> <p>a) Construcció d'estrats de població homogenis a partir d'una sèrie de variables socioeconòmiques identificatives de les seccions censals del territori objecte d'estudi, contingudes en el padró d'habitants o cens de població corresponent a cada any.</p> <p>b) Càlcul de la dimensió mostral segons el volum de població total i l'estimació de la seva variabilitat.</p> <p>c) Distribució dels efectius resultants en els estrats prefigurats amb el criteri d'afixació òptima de Neyman, segons el qual com més gran i variable és un estrat, major proporció de mostra se li assigna. Amb el nombre mostral de cada estrat es procedeix a l'assignació proporcional de quotes de mostra en termes d'individus corresponents a cada secció.</p> <p>d) Restitució del valor real de les freqüències, ponderant el seu pes en el conjunt, per garantir una mostra estrictament aleatòria.</p>				
Tipus d'entrevista	Entrevista personal realitzada per entrevistadors qualificats en el domicili de les persones seleccionades.				
Qüestionari	<i>Tipus: precodificat</i> <i>Nombre de preguntes: 159</i> <i>Nombre de variables directes: 330</i> <i>Nombre de posicions d'enregistrament: 625</i> <i>Durada mitjana de l'entrevista: 40 minuts</i>	<i>Tipus: precodificat</i> <i>Nombre de preguntes: 182</i> <i>Nombre de variables directes: 541</i> <i>Nombre de posicions d'enregistrament: 879</i> <i>Durada mitjana de l'entrevista: 50 minuts</i>	<i>Tipus: precodificat</i> <i>Nombre de preguntes: 193</i> <i>Nombre de variables directes: 548</i> <i>Nombre de posicions d'enregistrament: 921</i> <i>Durada mitjana de l'entrevista: 50 minuts</i>	<i>Tipus: precodificat</i> <i>Nombre de preguntes: 190</i> <i>Nombre de variables directes: 605</i> <i>Nombre de posicions d'enregistrament: 1.027</i> <i>Durada mitjana de l'entrevista: 55 minuts</i>	<i>Tipus: precodificat</i> <i>Nombre de preguntes: 196</i> <i>Nombre de variables directes: 554</i> <i>Nombre de posicions d'enregistrament: 977</i> <i>Durada mitjana de l'entrevista: 50 minuts</i>
	<p>Estructura interna del qüestionari:</p> <p>a) Preguntes referides al context familiar, les quals recullen informació de cadascuna de les persones que integren la llar de l'entrevistat.</p> <p>b) Preguntes referides a l'individu seleccionat i a les condicions de la seva llar basades en diferents àmbits temàtics: estructura familiar, treball i ingressos, consum, habitatge i entorn, ús i imatge del territori i cultura, lleure i relacions socials.</p>				
Treball de camp	Realitzat per CDES (Centre per al Desenvolupament de l'Economia Social) d'octubre del 1985 a març del 1986.	Realitzat per INITS, SA, de març a juliol del 1990 (Barcelona ciutat) i de setembre a novembre del 1990 (resta del territori).	Realitzat per l'equip de treball de camp de l'Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona entre març i setembre del 1995.	Realitzat per l'equip de treball de camp de l'Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona de gener a novembre del 2000.	Realitzat per l'equip de treball de camp de l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona de setembre del 2005 a octubre del 2006.
	<p>En tots els casos, l'acurat disseny de l'organització i la formació d'enquestadors, així com el grau de control assolit (supervisió del 100% dels qüestionaris, control a domicili del 25% de les enquestes realitzades, codificació prèvia sobre paper i doble enregistrament de dades), ha permès minimitzar els errors en els processos de recollida d'informació, codificació i transcripció de resultats i ha garantit, per tant, una gran fiabilitat de les dades obtingudes.</p>				
Processament de dades	El tractament de la informació obtinguda es realitza mitjançant l'anomenat Statistical Package for Social Sciences (SPSS).				

Referències bibliogràfiques

ADIEGO, M.; C. MONEO. *Pobreza y pobreza persistente en España. 1994-2001*. INE, (2005) [Consulta: 13 juny 2008]. Disponible a: <http://www.ine.es/daco/daco42/sociales/infosoc_pobreza.pdf>

AJUNTAMENT DE BARCELONA. *Barcelona Inclusiva 2005/2010. Pla municipal per a la Inclusió Social. 6 línies estratègiques i 37 accions*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona. Regidoria de Benestar Social, 2005.

ANTÓN, F.; A. BARROSO; E. LIDÓN, *et al.* *Vivienda y opinión pública en España*. Madrid: CIS, 2007. (Col·lecció Opiniones y Actitudes).

ARRIBA, A. «El concepto de exclusión en política social». Unidad de Políticas Comparadas CSIC, 2002. (Documento de Trabajo 02-01).

ARRIBA, A. «Políticas y bienes sociales: procesos de vulnerabilidad y exclusión social». *VI Informe FOESSA sobre exclusión y desarrollo social en España*. Fundación FOESSA, 2008.

AYALA, L. [coord.]. «Desigualdad, pobreza y privación». *VI Informe sobre exclusión y desarrollo social en España 2008*. Madrid: Cáritas Española Editores.

AYALA, L.; M. SASTRE. «Pobreza, mayores y Seguridad Social: una perspectiva económica», *Revista del Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales*, 6 (2007), p. 207-229.

BALAGUER, M.; M. HERNÁNDEZ. «Les mesures de la pobresa a Barcelona». *Barcelona Societat*, 10. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1999, p. 22-30.

BORRELL, C.; J. BENACH, [coord.]. *Evolució de les desigualtats en la salut a Catalunya*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill i Ed. Mediterrània, 2005. (Col·lecció Polítiques).

CABRERA, P.; M. J. RUBIO; J. BLASCO. *Qui dorm al carrer? Una investigació social i ciutadana sobre les persones sense sostre*. Barcelona: Fundació Caixa Catalunya, 2008.

CÀRITAS. *L'habitatge, un factor d'exclusió social*. Barcelona: Càritas, 2007.

CASTEL, R. *La metamorfosis de la cuestión social. Una crónica del salariado*. Barcelona: Paidós, 1997.

CORTÉS, L. *et al.* «Vivienda y exclusión residencial». A: AGUILAR, M. [coord.]. *La exclusión multidimensional en el espacio urbano: investigaciones de base para la elaboración del Plan de lucha contra la exclusión social en la Comunidad de Madrid*. 2003.

DEGEN, M.; M. GARCÍA, [ed.]. *La metaciudad: Barcelona. Transformación de una metrópolis*. Barcelona: Anthropos, 2008.

EUROPEAN COMMISSION. *Indicators for monitoring the Employment Guidelines including indicators for additional employment analysis*, 2008. [Consulta: 14 març 2008]. Disponible a: <http://ec.europa.eu/employment_social/employment_strategy/pdf/2008compendium_en.pdf>

DENNIS, I.; A. C. GUIO. «Poverty and social exclusion in the EU». *Statistics in focus. Population and social conditions* [Luxemburg: EUROSTAT], núm. 16, 2004.

FABRE, J. «Barcelona no sempre ha estat tan guapa». *Carrer*, núm. 106. p. 13. Federació d'Associacions de Veïns i Veïnes de Barcelona, 2008. [Consulta: 14 juny 2008]. Disponible a: <<http://favb.cat/taxonomy/term/14>>.

FINA, L.; L. TOHARIA, [coords.]. *El empleo en España: situación y perspectivas*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, 2001.

FLAQUER, L. «La articulación entre familia y el Estado de bienestar en los países de la Europa del sur». *Papers*, núm. 73, (2004), p. 27-58.

FLAQUER, L.; E. ALMEDA; L. NAVARRO. *Monoparentalidad e infancia*. Barcelona: Fundació «La Caixa», 2006. (Col·lecció Estudios Sociales, núm. 20).

FONT, A.; C. LLOP; J. M. VILANOVA. *La construcció del territori metropolità. Morfogènesi de la regió urbana de Barcelona*. Barcelona: Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, 1999.

FUNDACIÓN FOESSA. *V Informe sociològic sobre la situació social en España*. Madrid: Fundació FOESSA, 1995. (Documentació social, núm. 101).

FUNDACIÓN FOESSA. *VI Informe sobre exclusión y desarrollo social en España 2008*. Madrid: Cáritas Española Editores, 2008.

GARCÍA, C.; M. A. Malo; L. Toharia. *La pobreza en España. Un análisis crítico basado en el panel de hogares de la Unión Europea (PHOGUE)*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, 2001.

GINER, S. *et al.* «Enquesta de la Regió de Barcelona 2000: primers resultats». *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona* [Barcelona], núm. 34. Barcelona: IERMB, 2001, p. 11-46.

GÓMEZ GRANELL, C. [dir.]. *Informe de la Inclusió Social a Espanya 2008*. Barcelona: Fundació Caixa Catalunya, 2008.

GUIO, A. C. «Material deprivation». *Statistics in focus. Population and social conditions*, núm. 21/2005. Luxemburg: EUROSTAT, 2005.

HARDARSON, O. «People outside the labour force: the downward trend continues». *Statistics in focus. Population and social conditions*, núm. 122. Luxemburg: EUROSTAT, 2007.

INE. *La pobreza y su medición. Presentación de diversos métodos de obtención de medidas de pobreza*, 2002. [Consulta: 13 juny 2008]. Disponible a: <<http://www.ine.es/daco/daco42/sociales/pobreza.pdf>>

INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA. *Estadística de distribució personal de la renda i de risc de pobresa 2005. Ampliació de resultats de l'Enquesta de condicions de vida*. Barcelo-

na: Generalitat de Catalunya, 2007. [Consulta: 25 juny 2008]. Disponible a: <http://www.idescat.cat/cat/societat/qualitat/edriip.html>

INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA. *Estadística de distribució personal de la renda i de risc de pobresa 2006*. Nota de premsa, Generalitat de Catalunya, 2008. [Consulta: 25 juny 2008]. Disponible a: <<http://www.idescat.cat/novetats/?id=317>>

LÓPEZ, C. [dir.]. *Evolució i tendències de les llars, les famílies i les persones a la ciutat de Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Sector de Serveis Personals, 2006.

LAPARRA, M. *La construcción del empleo precario. Dimensiones, causas y tendencias de la precariedad laboral*. Madrid: Fundación FOESSA, 2006. (Colección de Estudios).

LAPARRA, M. *et al.* «Una propuesta de consenso sobre el concepto de exclusión. Implicaciones metodológicas». *Revista Española del Tercer Sector*, núm. 5, (2007).

MINGIONE, E. [ed.]. *Urban Poverty and the underclass*. USA: Blackwell Publishers Ltd, 1996.

MINISTERIO DE SANIDAD Y CONSUMO. *Informe salud y género 2005*. Madrid: Ministerio de Sanidad y Consumo, 2007.

MIRALLES, C.; C. DONAT; J. BARNADA. «Habitatge i mobilitat residencial a la Regió Metropolitana i a la província de Barcelona.» A: IERMB, *Habitatge i mobilitat residencial. Primeres dades de l'enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2006*, Papers 46. Barcelona: IERMB, 2007, p. 9-16.

MORENO, L. *Europa social, bienestar en España y la «malla de seguridad»*. Instituto de Políticas y Bienes Públicos. Documento de trabajo IPP 07-08, 2007.

MTAS. «Bases demogràfiques: estimación, características y perfiles de las personas en situación de dependencia.» A: MTAS, *Libro blanco de atención a las personas con dependencia en España*. Madrid: Instituto de Mayores y Servicios Sociales, 2005, p. 21-91.

MTAS. «La valoración de la dependencia: criterios y técnicas de valoración y clasificación.» A: MTAS, *Libro blanco de atención a las personas con dependencia en España*. Madrid: Instituto de Mayores y Servicios Sociales, 2005, p. 555-630.

MUXÍ, Z. «Infrahabitatge a la ciutat opulenta.» *Carrer*, núm. 106, p. 25. Federació d'Associacions de Veïns i Veïnes de Barcelona, 2008. [Consulta: 14 juny 2008]. Disponible a: <<http://favb.cat/taxonomy/term/14>>

MUR, R. *Situacions de pobresa i exclusió social a la província de Barcelona*. Diputació de Barcelona, 2003.

NAVARRO, V.; J. M. TERRICABRAS; J. P. ESQUIROL, *et al.* *Les desigualtats socials a Catalunya*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill i Ed. Mediterrània, 1999. (Col·lecció Polítiques).

NEL·LO, O. «Dinàmiques urbanes, activitats emergents i polítiques públiques a la Regió Metropolitana de Barcelona.» A: IERMB, *Ciutat compacta, ciutat difusa*, Papers 36. Barcelona: IERMB, 2002, p. 105-114.

PANTAZIS, C.; D. GORDON; R. LEVITAS [ed.]. *Poverty and social exclusion in Britain. The millennium Survey*. University of Bristol: Policy Press, 2006.

- PARELLA, S. «La relació entre política familiar i estructura social: el cas espanyol.» *Revista Catalana de Sociologia*, núm. 12, 2000, p. 111-139.
- PINEDA, L.; C. SÁNCHEZ; N. QUINTANA, *et al.* *Estructura social i desigualtats a Catalunya. Classes socials, educació, treball i usos del temps*. Volum I. Barcelona: Fundació Jaume Bofill i Ed. Mediterrània, 2005. (Col·lecció Polítiques).
- RECIO, A. «Activitat econòmica i mercat laboral». A: IERMB, *Enquesta de la Regió de Barcelona 2000. Informe general*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2002, p. 85-114.
- RECIO, A. «¿Trabajar evita la pobreza? Bajos salarios en el mercado laboral español». *Documentación social*, núm. 143, 2006, p. 31-44.
- RUIZ, C.; J. SÁNCHEZ; M. MASATS. «La situació econòmica de les llars des de la perspectiva de la renda i de la despesa en consum», *Nota d'Economia*, 91, (2008), p. 31-49.
- SARASA, S. «Pensiones de jubilación en España: reformas recientes y algunas consecuencias sobre el riesgo de pobreza», *Política y Sociedad*, 44, 2, (2007), p. 87-99.
- SARASA, S.; A. SALES. *Informe sobre la pobreza i l'exclusió a la ciutat de Barcelona*. Ajuntament de Barcelona, 2003. (Estudis/Monografies, 1).
- SEN, A. *Nuevo examen de la desigualdad*. Madrid: Alianza Editorial, 1995.
- SUBIRATS, J. [dir.]; C. RIBA; L. GIMÉNEZ, *et al.* *Pobresa i exclusió social. Una anàlisi de la realitat espanyola i europea*. Barcelona: Fundació «la Caixa», 2004. (Col·lecció Estudis Socials, núm. 16).
- SUBIRATS, J. [dir.]; R. GOMÀ; J. BRUGUÉ [coords.]. *Análisis de los factores de exclusión social*. Fundación BBVA, 2005. (Documentos de trabajo 6).
- TEZANOS, J. [ed.]. *Tendencias en desigualdad y exclusión social*. Tercer foro sobre tendencias sociales. Madrid: Editorial Sistema, 2004.
- VIDAL, F.; V. RENES. *La agenda de investigación en exclusión y desarrollo social*. Madrid: Fundación FOESSA, 2007. (Colección de Estudios).
- WACQUANT, L. *Pàries urbans*. Barcelona: Edicions de 1984, 2007.

Nota final

Aquest treball forma part de la sèrie d'explotacions monogràfiques encarregades per la Diputació de Barcelona a l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona a partir de les dades de l'Enquesta de Condicions de Vida i Hàbits de la Població de Catalunya (ECVHPC) 2006.

Amb les explotacions monogràfiques de l'ECVHPC 2006, la Diputació de Barcelona dóna continuïtat als treballs d'anàlisi de caràcter sectorial realitzats en edicions anteriors.

Aquests estudis, impulsats per diferents àrees i serveis de la Corporació, han estat coordinats en aquesta edició del 2006 per l'Observatori Territorial de la Direcció d'Estudis i Prospectiva.

Podeu consultar aquest treball a l'adreça:

www.diba.cat/servsocials

Podeu consultar els diferents estudis publicats de l'ECVHPC 2006 a l'adreça:

www.diba.cat/territori

Els determinants socials de l'ocupació i l'activitat (Servei de Mercat de Treball)

Condicions de vida i hàbits de la població jove de la província de Barcelona (Àrea d'Igualtat i Ciutadania)

Condicions de vida i hàbits de la gent gran de la província de Barcelona (Àrea de Benestar Social)

Hàbits d'esport a la província de Barcelona (Àrea d'Esports)

Autonomia personal de la població a la província de Barcelona (Àrea de Benestar Social)

La percepció subjectiva de l'estat de salut a la província de Barcelona (Àrea de Salut Pública i Consum)

La Diputació de Barcelona és una institució de govern local que treballa conjuntament amb els ajuntaments per impulsar el progrés i el benestar de la ciutadania.

La col·lecció **Documents de Treball** facilita als agents del món local documentació actualitzada per contribuir a millorar la gestió de les polítiques públiques locals.

Aquest treball respon a l'objectiu de conèixer els factors d'exclusió social, així com els col·lectius o persones de la província de Barcelona que hi són més vulnerables en els diversos àmbits en què l'exclusió es manifesta, tenint en compte les variacions a escala territorial i l'evolució temporal dels factors de risc identificats en el període 2000-2006. L'anàlisi, doncs, aporta coneixement sobre aquesta realitat en el món local, però també contribuirà a posar en marxa i adequar polítiques i estratègies que permetin millorar la qualitat de vida de les persones i les famílies.

L'estudi s'emmarca en la sèrie d'explotacions monogràfiques que l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona realitza de l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, amb la coordinació de l'Observatori Territorial de la Direcció d'Estudis i Prospectiva. Aquesta monografia ha estat impulsada per l'Àrea de Benestar Social.



**Diputació
Barcelona**

Àrea de Benestar Social
Passeig de la Vall d'Hebron, 171
Llars Mundet
08035 Barcelona
Tel. 934 022 469 · Fax 934 022 496
www.diba.cat/servsocials

Àrea de Presidència
Direcció d'Estudis i Prospectiva
Observatori Territorial
Rambla de Catalunya, 126, 7è.
08008 Barcelona
Tel. 934 049 219 · Fax 934 049 146
www.diba.cat/territori

